

Kunnskap og følelser

Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia, 1938-1939

Anna Marie Skråmestø Nesheim

Masteroppgave ved Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2018

Kunnskap og følelser

Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia, 1938-1939

Copyright Anna Marie Skråmestø Nesheim

2018

Kunnskap og følelser

Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia, 1938-1939

Anna Marie Skråmestø Nesheim

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Webergs Printshop

Sammendrag

Oppgaven undersøker Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia og dennes flyktningkampanje i amerikansk offentlighet, høsten 1938 til sommeren 1939. Komiteens mandat var å samle inn så mye penger som mulig til de 200 000 menneskene som måtte flykte etter at Tyskland fikk tillatelse, gjennom Münchenavtalen, til å annektere deler av Böhmen og Mähren. Studiet er en kvalitativ undersøkelse av dokumentene komiteen etterlot seg, og som nå oppbevares i Carnegie Collections ved Columbia universitetet i New York. Jeg foreslår at kunnskap og følelser var to strategier komiteen brukte for å formidle flyktningenes sak i amerikansk offentlighet. De to fenomenene blir brukt til å undersøke sentrale trekk ved amerikansk offentlighet i mellomkrigstiden, og å plassere denne i en større internasjonal kontekst.

Forord

Etter atten måneder med Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia har jeg vanskelig å se for meg at de neste månedene vil komme – uten selskap fra Brackett Lewis, «The Sharps», Alice Masaryk og co. Når dette lange prosjektet snart er over sitter jeg igjen med mange spørsmål, noen svar og en stor kjærlighet for komité-sekretær Brackett Lewis (leseren vil snart nok bli godt kjent med ham). Helt til siste punktum ble satt har dette vært en tekst i forandring. Da jeg begynte masterløpet våren 2017 hadde jeg i utgangspunktet ambisjoner om å skrive en oppgave om statløse flyktninger fra mellomkrigstiden til etterkrigstiden. Jeg hadde bestilt tur til New York, avtalt med FN-arkivet og fikset leilighet, men da tiden for turen nærmet seg hadde jeg allerede bestemt meg for heller å skrive bare om mellomkrigstiden. Dermed ble andre arkiver aktuelle, og da jeg reiste til New York tidlig på høsten var jeg både spent og usikker på hva jeg egentlig ville finne. Jeg møtte opp på Butler Library der materialet er arkivert, mens den ene boksen etter den andre ble rullet opp fra arkivkmørket. Det jeg møtte var brev mellom mennesker som opplevde den dramatiske tiden rett før andre verdenskrig brøt ut. Menneskene reagerte på det de opplevde med å kommunisere med hverandre, og med samfunnet rundt dem. Det var stemmene i brevene som gjorde meg nysgjerrig og som inspirerte meg til å skrive en annen oppgave enn jeg først hadde tenkt.

Ettersom oppgaven har vært i bevegelse helt til slutt kan det dukke opp antydninger eller ideer som ikke er helt ferdigtenkte, ikke helt finpolerte. Selv har jeg opplevd dette som noe av det morsomste med prosessen – at det historiografiske området oppgaven forsøker å få grep om, og å posisjonere seg i, lever. Det har tatt lang tid å forstå konseptene som antydes i arkivmaterialet, og som drøftes i litteraturen. Noen av ideene som har dukket opp i løpet av tiden det har tatt å skrive denne oppgaven, ønsker jeg å fortsette å prøve å nøste opp i.

Først og fremst vil jeg takke Hanne Hagtvedt Vik, et unikum av en veileder! Takk for dine klare og innsiktsfulle spørsmål. Du har en helt egen evne til å se det som beveger seg i teksten, stille de riktige spørsmålene, og å gi råd som gjør teksten bedre. Du treffer! Og du gir mye mer enn det som forventes. Takk også for tipset om Carnegie Collections, for seminarturene til Tjøme, og for mange oppløftende og til tider utfordrende veiledninger. Takk til veiledningsgruppa, for innsiktsfulle samtaler og god kritikk, både tidlig og sent i prosessen.

Takk til Global Governance gruppa og til SUM, for tiden og plassen hos dere: seminar og lunsj-samtaler. Takk til Pavol Jaubec som har gitt fantastisk innsikt i kompliserte

spørsmål om Tsjekkoslovakias historie gjennom hele prosessen, samt mange gode lesetips. Takk til Jennifer S. Comins, arkivar ved Columbia universitetet, for hjelp under arkivoppholdet.

Takk til mine brillante venninner, Ingvild og Ingeborg, som har lest og kommentert nøye og vel. Ingeborg så at oppgaven trengte å endre form, og Ingvild har reddet den fra noen grove skrivefeil. Ingen kan inspirere til «guts and guile» som dere!

Takk til min store og underlige familie som gjerne ringer fem ganger for mye enn en gang for lite, og som betaler turen hjem hvis jeg skulle ønske det. Særlig takk til mamma og pappa som har lest, spurt, rettet og trøstet.

Takk til Vera. For kommentarer og for oppmuntrende snakk. Ingen lager pizza som du! Takk til Ragnhild og Amalie, for at det alltid er like deilig å komme hjem til bananasplit, prat, rot og den store hjørnesofaen. Særlig takk til Ragnhild som har aktivert mange passive setninger i denne oppgaven. Takk til alle fine venner og masterstudenter i tredje etasje, særlig takk til Even, Kjartan og Anette. Uten lufteturer med kaffe og (Evens) konspirering har jeg vanskelig for å se for meg at de siste månedene hadde gått rundt.

Takk til bestemor. Du var det rareste og fineste på hele Sørlandet.

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	FAGLITTERATUR OG TEORI.....	2
1.2	FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	14
1.3	KILDER OG METODE.....	14
1.4	STRUKTUR.....	17
2	KOMITEEN FOR HJELP TIL TSJEKKOSLOVAKIA.....	19
2.1	DEN INTERNASJONALE SITUASJONEN.....	19
2.2	LEDERNE OG DE MANGE FRIVILLIGE: KOMITEENS MEDLEMMER.....	24
2.3	KOMITEENS LOKALE OG NASJONALE ARBEIDSOPPGAVER.....	28
2.4	DE TRE FASENE.....	33
3	DEN NÆRE OG DEN FJERNE OFFENTLIGHETEN.....	35
3.1	KUNNSKAPSFORDIDLING I DE NÆRE OFFENTLIGHETENE.....	36
3.2	MOBILISERING I MASSEMEDIER.....	41
3.3	KUNNSKAP OG FØLELSER.....	43
3.4	EN KOMMENTAR TIL KOMITEENS MISLYKKETHET.....	49
4	FAKTA OG KRISETID.....	52
4.1	«ALICE MASARYK-KRISEN» OG DEN ANDRE REPUBLIKK.....	53
4.2	KAMPEN OM DEN TSJEKKOSLOVAKISKE VIRKELIGHETEN.....	57
4.3	TRANSNASJONALISME ELLER INTERNASJONALISME?.....	62
4.4	«THE SHARPS».....	67
5	FLUKTEN FRA EUROPA.....	75
5.1	OKKUPASJONEN 15. MARS OG AMERIKANSK KVOTEPOLITIKK.....	76
5.2	DE SMARTESTE SKAL BLI DE FØRSTE.....	79
5.3	ET PRAGMATISK VALG MED ELITISTISK TILBØYELIGHET.....	84
5.4	« [...] IT WAS THROUGH YOUR HELP, THAT I WAS SAVED FROM CONCENTRATION CAMP».....	85
6	KONKLUDERENDE TANKER.....	87
	KILDER OG LITTERATUR.....	94

Forkortelser

CEIP – Carnegie Endowment for International Peace

NY&W – New York and Washington Office Records (1910-1954), et av to delarkiver under Carnegie Endowment for International Peace Records.

ECR - European Center Records (1911-1940), det andre av de to delarkivene som tilhører Carnegie Endowment for International Peace Records.

VII.O: CAC – «Committee to Aid Czechoslovakia», underserien de fleste dokumentene i denne oppgaven tilhører.

b – «boks», brukes i fotnotene for å referere til boksene i arkivet

m - «mappe», brukes i fotnotene for å referere til mappene i arkivet

CC – Carnegie Corporation, det overordnede organet som skulle forvalte den gjenværende formuen etter filantropen Andrew Carnegie, stiftet i 1910. CEIP var et av fem organer som var representert i CC sitt styre.

IIE – Institute of International Education, samarbeidet med komiteen etter den tyske okkupasjonen av Tsjekkoslovakia 15. mars 1939 for å hjelpe studenter og intellektuelle på flukt.

ISS – International Student Service, samarbeidet med komiteen etter den tyske okkupasjonen av Tsjekkoslovakia 15. mars 1939 for å hjelpe studenter og intellektuelle på flukt.

BL – Brackett Lewis, komité-sekretær i Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia. Forkortelsen vil kun bli brukt i fotnotene, i referanse til brev der Lewis var avsender eller mottaker.

NMB – Nicholas Murray Butler, styreleder i Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia. Forkortelsen vil kun bli brukt i fotnotene, i referanse til brev der Butler var avsender eller mottaker.

GTC – Guaranty Trust Company, som senere endret navn til det mer kjente J. P. Morgan & Co. Fondet der pengene komiteen samlet inn ble oppbevart, var opprettet i GTC.

AFC – American Friends of Czecho-Slovakia, organisasjonen som fortsatte komiteens arbeid da den ble oppløst i juni 1939.

1 Innledning

The concept of symbolic interaction suggests that human relations rest as much or more on shared significance than on physical presence

- Simonson og Peters, *Mass Communication and American Social Thought*

Building castles in the shifting sands, in a world that nobody understands

- Barry Gibb, 1966, «In the Morning», (Nina Simone, 1968)

Den 30. september 1938 endte forhandlingene mellom Adolf Hitler, Neville Chamberlain, Benito Mussolini og Édouard Daladier med det som senere er blitt kalt Münchenavtalen. De fire statslederne hadde blitt enige i en avtale som innebar tysk annektering av «Sudetland», alle områder i Böhmen og Mähren som hadde en befolkning der over halvparten av innbyggerne var tyske, de såkalte «sudettyskerne».¹ Høsten 1938 flyktet omkring 200 000 mennesker fra «Sudetland» som en konsekvens av at områdene hadde blitt annektert av det ekspanderende tyske riket. Flyktingene dro mot Praha som enda var hovedstad i et selvstendig Tsjekkoslovakia. Flyktingene var mange, og de trengte hjelp.

Da nyhetene om at Tyskland hadde fått tillatelse til å annektere områdene i Böhmen og Mähren for å unngå en større europeisk krig nådde amerikanske medier, vakte det reaksjoner. Tsjekkiske og slovakiske diasporamiljøer var skuffet over at Tsjekkoslovakia hadde blitt «ofret» for freden uten at de hadde vært representert i forhandlingene. Andre reagerte først og fremst på alle flytningene som trengte hjelp i hovedstaden. Carnegie Endowment for International Peace (CEIP), en av fem organisasjoner som ble opprettet for å forvalte den gjenværende formuen til filantropen Andrew Carnegie i 1910, var blant organisasjonene som engasjerte seg for flyktingene.

I 1938 var Nicholas Murray Butler president i CEIP. Kort tid etter Münchenavtalen sa han ja til at organisasjonen, sammen med det internasjonale Røde Kors, skulle sette ned en komite for å samle inn penger til å bistå humanitære organisasjoner som arbeidet direkte med flyktingene i Praha. CEIP skulle betale de administrative utgiftene komiteen måtte ha, slik at alle pengene som ble samlet inn kunne gå direkte til flyktingarbeidet. Komiteen fikk navnet

---

¹ Mary Heimann, *Czechoslovakia: The State that Failed* (New Haven: Yale University Press, 2011), 94; Theodore Procházka, «The Second Republic, 1938-1939», i *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, red. Victor S. Mamatey og Radomír Luža (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973), 9–10.

Komiteen for hjelp i Tsjekkoslovakia, og Butler ble styreleder. Mens Butler fungerte som en slags gallionsfigur, ledet komité-sekretær Brackett Lewis det daglige arbeidet. I likhet med mange av komiteens medlemmer hadde han tett tilknytning, både til Tsjekkoslovakia og til humanitært arbeid i kristne organisasjoner gjennom tidligere å ha ledet det tsjekkiske KFUK/M i ti år.²

For Brackett Lewis og de andre medlemmene av komiteen var oppdraget å samle inn mest mulig penger, på kortest mulig tid, for å støtte dem som arbeidet direkte med flyktningene i Praha. For å lykkes måtte de bruke de offentlige arenaene som fantes i USA og formidle flyktningenes nød på en måte som mobiliserte givere. Etterhvert som situasjonen i Tsjekkoslovakia endret seg, tilpasset komiteen sitt arbeid og rettet seg inn mot også å hjelpe flyktninger til USA. Komiteen var langt fra så effektiv som Lewis og andre håpet, og da komiteen ble oppløst sommeren 1939 hadde de samlet inn mindre enn en femtedel av det de hadde som mål.

Komiteen var et forsøk på å bidra til å håndtere problemer som var langt større enn dens medlemmer og frivillige maktet å møte. I 1968 sang pianisten Nina Simone «[b]uilding castles in the shifting sands, in a world that nobody understands». Komiteen bygde sitt sandslott i en verden som få måneder senere måtte innse at tyskerne ikke lot seg stoppe med avtaler og territoriale avgivelser. Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia er fortellingen om hva som kan ha motivert komiteens medlemmer til å ønske å gjøre noe for de 200 000 på flukt, tradisjonene de sto i, øyeblikkene de lyktes, strategiene de brukte, samt om bølgene – den internasjonale situasjonen med et agresivt Tyskland som etterhvert annekterte Tsjekkoslovakia – som utfordret arbeidet deres. Denne oppgaven studerer ikke en historisk aktør som viste seg å ha spilt en særlig sentral rolle i en historisk hendelse eller prosess. Isteden brukes komiteen som et kikkhull inn i den amerikanske offentligheten på slutten av 1930-tallet. Oppgaven søker å forstå hvordan komiteen var del av en amerikansk og samtidig en internasjonal offentlighet og hvordan den selv oppfattet og forsøkte å forme den amerikanske offentligheten.

1.1 Faglitteratur og teori

Det finnes lite litteratur som direkte belyser komiteens arbeid og strev. Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia har i seg selv ikke vært objekt for historieskrivning, og har ikke vært nevnt i

---

² KFUK/M er det norske navnet på YM/WCA (Young Men's/Women's Christian Association). Lewis ledet organisasjonen i Praha mellom 1928 og 1938, Robert J. Kerner, *Czechoslovakia* (Berkeley, Calif. Los Angeles: University of California Press, 1940), 13.

mye faglitteratur. Den er relativt ukjent, og bare i Tibor Franks bok *Double Exile: Migrations of Jewish-Hungarian Professionals through Germany to the United States, 1919-1945*, ble den så vidt nevnt som en av mange hjelpekomiteer for europeiske flyktninger før andre verdenskrig.³ Likevel er det mye litteratur som kan belyse den historiske konteksten komiteen arbeidet i. Oppgaven bygger på faglitteratur fra fire historiografiske felt: litteratur om offentlighet, internasjonalsisme, USAs historie og Tsjekkoslovakias historie.

Offentlighet vil i denne oppgaven forstås som «nær» og «fjern». Med fjern offentlighet menes muligheten til å tilhøre et fellesskap på avstand, uavhengig av geografisk plassering. Tilgangen til en fjern offentlighet var en konsekvens av massemedienes framvekst i mellomkrigstiden, da disse gjorde informasjon om flere steder, folk og kulturer mer tilgjengelig enn før. Dette er en definisjon som lener seg på litteratur om massemedier i mellomkrigstiden, der deres framvekst forstås å ha radikalt endret måten menneskene kommuniserte på.⁴ Massemediene la grunnlaget for at menneskelige fellesskap i større grad enn før ble definert gjennom symbolsk utveksling, heller enn av fysisk nærhet: «The concept of symbolic interaction suggests that human relations rest as much or more on shared significance than on physical presence».⁵ Nær offentlighet forstås som arenaer der meninger og kunnskap kunne utveksles og være med å forme samfunnet gjennom direkte, ansikt-til-ansikt møter. Komiteens arbeid pendlet mellom å formidle kampanjen sin i de direkte møtene, lokalt i delstatene, og i amerikanske medier, lokalt og nasjonalt.

Skillet mellom nær og fjern var likevel ikke det samme som skillet mellom lokal og nasjonal: også i delstatene mobiliserte komiteen i lokale, fjerne offentligheter, gjennom lokal presse. Fjern og nær offentlighet må heller forstås som skillet mellom et abstrakt rom

---

³ Frank, *Double exile*, 283, 297-9. Frank hevdet at komiteen ble opprettet først etter invasjonen av Tsjekkoslovakia 15. mars 1939, uten at han argumenterte for hvorfor. Tidspunktet han påsto var feil. Arkivmappene etter Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia går helt tilbake til oktober 1938. Michael Rosenthals biografi om Nicholas Murray Butler nevnte så vidt at Butler var styreleder for komiteen, men uten videre bemerkninger: Michael Rosenthal, *Nicholas Miraculous: the Amazing Career of the Redoubtable Dr. Nicholas Murray Butler* (New York: Columbia University Press, 2015), 435.

⁴ John Durham Peters og Peter Simonson, red., *Mass Communication and American Social Thought: Key Texts, 1919-1968*, Critical Media Studies (Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2004); Goerge N. Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, Communication Arts Books (New York: Hastings House, 1977), 32, 29-31, 32-36; Edward Jay Whetmore, *Mediamerica, Mediaworld: Form, Content, and Consequence of Mass Communication*, Updated 5th ed, Wadsworth Series in Mass Communication and Journalism (Belmont [Calif.]: Wadsworth, 1995), 9-12; Martin Bulmer, *The Chicago School of Sociology: Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research*, Nachdr., The Heritage of Sociology (Chicago: Univ. of Chicago Pr, 1984), 28-31, 151-53; Ray Eldon Hiebert, Donald F. Ungurait, og Thomas W. Bohn, *Mass media IV: an Introduction to Modern Communication* (New York: Longman, 1985), 566-82.

⁵ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 16.

(symbolutveksling i massemediene) og et fysisk rom (de direkte møtene). De neste avsnittene knytter fjern offentlighet til faglitteraturen. Deretter kommer en drøfting av den nære offentligheten gjennom litteratur om CEIP.

I John D. Peters og Peter Simonsons bok fra 2004: *Mass Communications and American Social Thought: Key Texts* understreket de to forfatterne at det ikke var mediene som sådan som var et nytt fenomen i mellomkrigstiden. Det var *massemediene* som var nye.⁶ I tillegg til de kvantitative endringene, skjedde det også kvalitative endringer i amerikanske medier på 1920- og 1930-tallet. Edward Jay Whetmore har blant annet understreket teknologiens påvirkning på medier. Han daterte «radioens gullalder» fra NBC (National Broadcasting Company) ble opprettet i 1926 og frem til 1948.⁷ Simonson og Peters beskrev den kvalitative endringen i mellomkrigstiden gjennom begrepet «Big Five» (radio, TV, film, aviser og magasiner).⁸

Simonson og Peters presenterte tekster av amerikanske journalister, tenkere og politiske aktivister som konseptualiserte kommunikasjon i sin egen samtid (mellomkrigstiden). Blant dem var sosiologene ved Chicago Universitetet på 1920- og 1930-tallet sterkt representert. Disse tenkte på kommunikasjon som grunnsteinen i samfunnet.⁹ Chicago-sosiologene har vært en inspirasjon til å undersøke mellomkrigstidens tenkeres koblinger mellom offentlighet og kommunikasjon. Det betyr ikke at jeg personlig har oversikt over de ulike sosiologenes teorier. Chicago-sosiologene som skole, *The Chicago School of Sociology* som Martin Bulmer kalte dem, har heller kunnet bidra til å forstå noen

---

⁶ «Though most complex societies in human history have had means for sending messages to many people at once [...] only in the twentieth century did the mass media become named as such», Peters og Simonson, 1. George N. Gordon hevdet midlertidig at en kan begynne å snakke om massekommunikasjon i USA allerede i 1833, da Benjamin H. Day opprettet den første *penny press* avisa (billige, tabloide aviser som nådde ut til et mye større spekter av befolkningen enn før): *The New York Sun*, Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, 32–36.

⁷ Whetmore, *Mediamerica, Mediaworld*, 115.

⁸ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 1. For en generell innføring i radioens rolle i amerikansk mellomkrigstid, se også Whetmore, *Mediamerica, Mediaworld*, 113–151.; Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, 124–29, 146–53, 182–92; Hiebert, Ungurait, og Bohn, *Mass media IV*, 283–85. For avisens rolle, se Whetmores «Five eras of American Journalism», Whetmore, *Mediamerica, Mediaworld*, 40–54. Eller Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, 42–44; Hiebert, Ungurait, og Bohn, *Mass media IV*, 217–27.

⁹ Robert Park (sosiolog ved Chicago fra 1913–1933) mente at sosiologi var studiet av kommunikasjon. For å forstå moderne *social order* mente han at en måtte undersøke kommunikasjon både i mediene og i møter, «ansikt-til-ansikt», Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 15. Se Parks egen tekst, Robert Ezra Park og Ernst W. Burgess, «From the Introduction to the Science of Sociology», i *Mass Communication and American Social Thought: Key Texts, 1919–1968*, red. Peter Simonson og John Durham Peters, Critical Media Studies (Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2004), 31–34.

aspekter av hvordan mellomkrigstidens kunnskapselite forsto kommunikasjon, massemedier og offentlighet.¹⁰

Når sosiologene observerte at *symbolsk utveksling* var i ferd med å bli like grunnleggende som *fysisk nærhet* i menneskenes fellesskap betød det i praksis at fellesskap kunne bli skapt og omskapt sammen med mennesker som levde på andre steder enn en selv. Rommet der fellesskapet ble til var ikke bare formet av fysisk samvær, men av at en delte verdier, meninger, kunnskap og interesser i medier som avis, radio, TV, pamfletter og magasiner. Disse fjerne fellesskapene som ble til gjennom symbolsk utveksling var offentligheten: i massemediene eksisterte offentligheten på avstand. Det var nesten som om Peters og Simonson satt likhetstegn mellom de fjerne fellesskapene og offentligheten: «forms of community at a distance (the public)». ¹¹ George N. Gordon antydte også at mellomkrigstidens massemedier var viktig for å skape fellesskap. Han mente radio og TV tilbød lytterne og seerne venner i fellesskapene som massemediene skapte: «Everybody laughs at the ridiculous; nearly everybody weeps at the troubles of other people; and everybody likes to feel surrounded by reliable friends». ¹²

I historieskrivning om humanitært arbeid og menneskerettigheter synes offentlighet å spille en rolle i temaer som avstand, nærhet og grenser for vår egen empati. Mark Philip Bradley skrev i 2016 boka *The World Reimagined: Americans and Human Rights in the Twentieth Century*. Her hevdet han at følelser var viktigere enn juridiske definisjoner som drivkraft for framveksten av menneskerettigheter i det tjuende århundre. Bradley viste at reportasjefotografer, som på 1930-tallet reiste rundt i fattige områder av USA for å fange bilder av sosial urettferdighet til utstillinger og bøker, bidro til å endre forståelsen av hvem som tilhørte det amerikanske fellesskapet. ¹³ I stedet for å bidra til at fattige amerikanere fikk en mer sentral plass i det amerikanske fellesskapet gjennom politiske reformer eller fakta-rapporter, bidro bildene heller til å gjøre «the suffering of strangers as visible and deeply felt as one's own». ¹⁴ De gjorde det lettere for dem som så på bildene å identifisere seg med hva de fremmede, fattige amerikanerne følte. Måten lidelsen ble presentert på åpnet for en

---

¹⁰ Simonson og Peters, samt Bulmer har vært viktigste bidrag, Bulmer, *The Chicago School of Sociology*; Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*.

¹¹ Noen sosiologer favoriserte likevel fremdeles direkte møter i de nære fellesskapene: «[...] the importance of assembly and personal interaction [...] the milling crowd, or the face-to-face public». Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 16.

¹² Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, 192.

¹³ Mark Philip Bradley, *The World Reimagined: Americans and Human Rights in the Twentieth Century* (New York, NY: Cambridge University Press, 2016), 19–40.

¹⁴ Bradley, 24.

gjenkjennelse. Bradley har foreslått at denne gjenkjennelsen, eller identifiseringsprosessen, bidro til å inkludere fremmede, fattige amerikanerne i det større amerikanske fellesskapet.¹⁵

Denne oppgaven foreslår at *empati* som konsept åpner for å undersøke hvordan humanitært arbeid kom til uttrykk i amerikansk offentlighet.¹⁶ Bradleys fortelling om reportasjefotografene som bidro til at de som observerte bildene også kunne identifisere seg med de fotograferte lidende sin tilværelse, må gå ut ifra at det fantes en offentlighet der identifiseringen betød noe, der den gjorde en forskjell. Det radikale med de fjerne fellesskapene var muligheten til å endre samfunnet kunne skje et annet sted enn i fysisk samvær. I Bradleys teori synes et premiss å være at betydningsfulle fellesskap kunne eksistere i rommene massemediene skapte: i reportasjer, bildebøker, plakater, osv. Michael Barnetts bok om humanitarismens historie synes på lignende vis å antyde at framveksten av fjerne fellesskaper – endringer i hvordan menneskene kommuniserte – var en forutsetning for humanitært arbeid: «[t]echnological advances in communication and transportation caused individuals to become more aware of the suffering of others in distant lands».¹⁷ Barnett påsto midlertidig at dette skiftet begynte mye tidligere, i overgangen fra 1700- til 1800-tallet, da medfølelse gikk fra å være en privat følelse til å bli en samfunnsnorm: «regime of sympathy».¹⁸

Barnett argumenterte for at humanitært arbeids historiske rolle kan ha handlet like mye om aktivisters egne behov for å ordne opp i en verden de selv var en del av, som det handlet om å lindre andres lidelse: «the need to demonstrate remorse for the past and repair our relations with the world around us».¹⁹ En kan si at Barnett snudde Bradleys analyse på hodet. Begge kastet lys over fremmedes plass i fellesskapet. Men mens Bradley beskrev hvordan de fremmedes lidelse ble observatørens lidelse, beskrev Barnett det som at aktivisten gjenkjente noe i de fremmedes verden som allerede var kjent for han eller henne, og at deres aktivisme dermed ble vekket av behovet for å skape orden i sin egen verden.

---

¹⁵ Bradley, 38. Dette vil drøftes videre i underkapittel 3.3: «Kunnskap og følelser».

¹⁶ Empati i historieskrivning er tema for debatt. Definisjonen av empati som jeg bruker er hentet fra Samuel Moyns bokessay om Carolyn J. Deans' *The Fragility of Empathy after the Holocaust* og Dominick LaCarpas' *History in Transit: Experience, Identity, and Critical Theory* i Samuel Moyn, «Empathy in History, Empathizing with Humanity», *History and Theory* 45, nr. 3 (2006), <https://www.jstor.org/stable/3874132>. Andre perspektiver på empati i historieskrivning kan finnes i Thomas L. Haskell, «Capitalism and the Origins of the Humanitarian Sensibility, Part 1», *Oxford University Press on behalf of the American Historical Association* 90, nr. 2 (april 1985): 339–61; Thomas L. Haskell, «Capitalism and the Origins of the Humanitarian Sensibility, Part 2», *Oxford University Press on behalf of the American Historical Association* 90, nr. 3 (juni 1985): 547–66; Michael N. Barnett, *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*, 1. printing, Cornell Paperbacks History/World, Political Science (Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 2013); Bradley, *The World Reimagined*.

¹⁷ Barnett, *Empire of Humanity*, 51.

¹⁸ Barnett, 49. Moyn presenterte et lignende skifte i sin tekst, Moyn, «Empathy in History, Empathizing with Humanity», 397.

¹⁹ Barnett, *Empire of Humanity*, 24.

I denne oppgaven vil Barnetts bok først og fremst brukes til å forstå den kristen-humanitære tradisjonen komiteen var knyttet til. Hans konseptualisering av aktivisters motiv til å handle vil også brukes til å forstå hvordan skillet mellom empati og sympati kan kaste lys over de ulike motivene komiteens aktører hadde for å hjelpe flyktningene i Tsjekkoslovakia. Her vil jeg argumentere for at skillet mellom empati og sympati kan nyansere dikotomien transnasjonalisme/internasjonisme.²⁰

Samtidig som komiteen lanserte arbeidet sitt i massemediene, arbeidet den også i en nær offentlighet. Som allerede nevnt vil nær offentlighet forstås som arenaer der komiteens medlemmer formidlet kampanjen for flyktningene i møte med folk, ansikt-til-ansikt. Oppgaven argumenterer for at komiteens kunnskapsformidling lokalt i amerikanske byer var en mobilisering i nære offentligheter. Oppgaven argumenterer også for at kunnskapsformidlingen var i tråd med CEIPs kunnskapsformidlingsideal.

CEIP ble opprettet i 1910 med mandatet: å forebygge krig gjennom kunnskapsformidling.²¹ Kunnskapen skulle være objektiv og faktabasert, og den skulle fremme samarbeid mellom suverene stater.²² Selv om komiteen ikke hadde samme mål om å fremme internasjonal fred i arbeidet de drev, synes troen på objektive fakta å ha preget måten komiteen formidlet kunnskap om Tsjekkoslovakia til den amerikanske offentlighet. I oppgaven vil litteratur om Carnegie Endowment brukes til å forstå komiteens arbeid med kunnskapsformidling. Det er særlig tre bidrag som er viktige: Ellen C. Lagemanns *The Politics of Knowledge*, Inderjeet Parmars *Engineering Consent* og biografien om Nicholas Murray Butler: *Nicholas Miraculous*, skrevet av Michael Rosenthal.²³

Lagemanns bok kom ut i 1989, og hun viste hvordan pengene Andrew Carnegie hadde ønsket å bruke på kunnskapsformidling ble til kunnskapspolitikk. Lagemann viste at CEIP bar preg av ønsket om å forme den amerikanske offentligheten gjennom kunnskap de selv var med å produsere. Lagemann vektla kunnskapsformidling, elitisme og et positivistisk vitenskapsideal som elementer i måten Carnegie organene nærmet seg den bredere

---

²⁰ Dette drøftes nærmere i underkapittel 4.3: «Transnasjonalisme eller internasjonisme?»

²¹ Ellen Condliffe Lagemann, *The Politics of Knowledge: the Carnegie Corporation, Philanthropy, and Public Policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1992), 20; Inderjeet Parmar, «Engineering Consent: The Carnegie Endowment for International Peace and the Mobilization of American Public Opinion, 1939–1945», *Review of International Studies* 26, nr. 1 (januar 2000): 35, <https://doi.org/10.1017/S0260210500000358>; Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 156, 354.

²² Katharina Rietzler, «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics: Rockefeller and Carnegie Support for the Study of International Relations in Weimar Germany», *Bulletin of the German Historical Institute* 5, nr. Beyond the Nation: United States History in Transnational Perspective (2008): 63; Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 30; Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 354.

²³ Lagemann, *The Politics of Knowledge*; Parmar, «Engineering Consent»; Rosenthal, *Nicholas Miraculous*.

amerikanske befolkningen på. Lagemann har vært nyttig for å forstå de overordnede ideene i Carnegie Endowment. Boka har midlertidig ikke handlet om CEIP spesielt, men om den overordnede forvaltningen av alle Carnegie organene i Carnegie Corporation. Derfor har det vært nødvendig med andre verk som går spesifikt inn i CEIPs politikk og ideer.

Statsviter Inderjeet Parmar har skrevet om CEIP spesielt, og han beskrev organisasjonens ledelse som positiv til en aktiv amerikansk utenrikspolitikk. Dermed definerte han CEIP som en del av den internasjonalistiske gruppen i amerikansk mellomkrigstids politiske landskap, i det han kalte den de konservative fløyen.²⁴ Deres visjoner om en internasjonalsert verden skulle nås gjennom business og suverene stater.²⁵ Parmar hevdet at CEIPs ønske om en aktiv amerikansk utenrikspolitikk kom til uttrykk i organisasjonens «grenserolle» mellom det offentlige og det private. Grenserollen gikk ut på å utdanne amerikansk opinion til å støtte myndighetenes ønske om en mer aktiv utenrikspolitikk.²⁶

Samtidig som Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia var opprettet som et akutt initiativ for hjelp til flyktninger, var den gjennomsyret av Carnegie Endowments kunnskapsideal. Både Parmar og Lagemann har først og fremst undersøkt ledelsen i CEIP og i CC. Denne oppgaven vil kunne kaste lys over hvordan den overordnede politikken Lagemann og Parmar beskrev, virket på lokalt nivå.

I tillegg til litteratur om offentlighet bygger denne oppgaven også på litteratur om internasjonalsisme. For å forstå hva slags fenomen komiteen var mener jeg det er helt nødvendig å forstå dens plass internasjonalt. «Internasjonalsisme» er et åpent begrep som rommer en stor historiografi. Det er ingen bred enighet om hvordan internasjonalsisme best kan anvendes i historisk analyse, og i likhet med nasjonalisme (og andre -ismer) har det ikke bare eksistert én form for internasjonalsisme, men mange *internasjonalsismer*. I denne oppgaven leses internasjonalsisme sammen med det nærliggende begrepet «transnasjonalisme». Også dette begrepet brukes i ulike betydninger, og det finnes ikke

---

²⁴ Parmar, «Engineering Consent», 36, fotnote 3. Underkapittel 2.2: «Lederne og de mange frivillige» og 4.3 «Transnasjonalisme eller internasjonalsisme?» går nærmere inn på hvordan disse idealene var del av Nicholas M. Butlers internasjonalsisme.

²⁵ Parmar, 35–39, 42. Deres internasjonalsisme lignet FDRs ideer om en internasjonalsert verden, Michael Rosenthal skrev for eksempel om Butlers syn på FDR: «praise developed into real admiration [...] when he found that Roosevelt shared many of his own foreign policy positions», Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 417.

²⁶ Parmar, «Engineering Consent», 36–37. Temaet ble også tatt opp i Robert Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945: with a New Afterword* (New York: Oxford University Press, 1995); Rosenthal, *Nicholas Miraculous*; James MacGregor Burns, *Roosevelt: The Lion and the Fox (1882–1940)*, Universallibrary (California: Harcourt, Brace & World, Inc., 1956), <https://archive.org/details/roosevelthelion010892mbp/page/n419>.

konsensus om hvordan de to skal skilles fra hverandre.²⁷ Begge begreper beskriver fenomen som var større enn enkeltnasjoner. Patricia Clavin forklarte at «transnationalist encounters are frequently characterised as 'border crossings'»,²⁸ og: «'transnationalism'; that is, capturing experiences that traversed and transcended the borders of nation states».²⁹ Mens internasjonalsisme har blitt betegnet som samarbeid mellom stater (der hver enkelt stat beholdt sin suverenitet), handlet transnasjonalsisme i Clavins definisjon om det som gikk på tvers av stater, det som krysset grenser og transenderte dem. Forenkelt kan en si at det er større rom for nasjonalstaten som meningsbærende enhet i internasjonalsisme, mens transnasjonalsisme heller utfordrer nasjonalstaten som konstruksjon.

Internasjonalsisme vil forstås på tre forskjellige måter i oppgavens analyse: For det første handler det om *den historiske situasjonen* på slutten av 1930-tallet. Susan Pedersens overordnede prosjekt har vært å vise hvordan Folkeforbundet bidro til en overgang, ikke fra imperier til nasjonalstater, men fra imperier til en *internasjonalsiseringsprosess* som gjorde fremveksten av (nasjonal)stater mulig. Pedersen viste hva internasjonalsiseringsprosess betød helt konkret gjennom mandatkommissjonens arbeid. Mandatordningen førte blant annet til at konflikter som tidligere ville vært opp til en koloniherre å ta stilling til, ble drøftet internasjonalt: gjennom mandatkommissjonen som besto av representanter fra 11 forskjellige land.³⁰

En annen side av internasjonalsiseringsprosessen Folkeforbundet var med å sette i gang, var opprettelsen av en internasjonal offentlighet. Mark Mazower har forklart at

---

²⁷ Daniel Gorman foreslo at de to begrepene var i et spenningsforhold i mellomkrigstiden, i hans introduksjonskapittel finnes en lengre diskusjon av hvordan undersøkelsen av internasjonale organisasjoner og bevegelser på 1920-tallet kan åpne for nye tolkninger av mellomkrigstidens internasjonalsisme: Daniel Gorman, «Introduction», i *The Emergence of International Society in the 1920s* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 1–18. I denne oppgaven vil hans fremstilling av *World Alliance for Promoting International Friendship through the Churches* sitt økumeniske, transnasjonale arbeid kunne kaste lys over kristen-humanitarismen som en transnasjonal bevegelse, Daniel Gorman, «Little More than a Hope?», i *The Emergence of International Society in the 1920s* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 213–58. Andre forslag, både til en definisjon av internasjonalsisme og av transnasjonalsisme, kan finnes i Glenda Sluga, *Internationalism in the Age of Nationalism*, Pennsylvania Studies in Human Rights (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013); Glenda Sluga og Patricia Clavin, «Rethinking the History of Internationalism», i *Internationalisms: a Twentieth-Century History*, red. Glenda Sluga og Patricia Clavin (Cambridge, United Kingdom; New York, New York: Cambridge University Press, 2017); Patricia Clavin, «Defining Transnationalism», *Contemporary European History* 14, nr. 4 (2005), <https://www.jstor.org/stable/20081278>; Rietzler, «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics»; Mark Mazower, *Governing the World: The History of an Idea, 1815 to the Present*, Paperback ed (New York, NY: Penguin Press, 2013); Susan Pedersen, *The Guardians: the League of Nations and the Crisis of Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2015); Akira Iriye, *Global Community: The Role of International Organizations in the Making of the Contemporary World*, First Paperback Printing (Berkeley, Calif. Los Angeles London: University of California Press, 2004).

²⁸ Clavin, «Defining Transnationalism», 3.

²⁹ Sluga og Clavin, «Rethinking the History of Internationalism», 4.

³⁰ Pedersen, *The Guardians*. Mazower beskrev også mellomkrigstiden og Folkeforbundet som «a bridge between the world of nineteenth-century empire and the twentieth-century rise of the nation-state», Mazower, *Governing the World*, 119.

Folkeforbundet lot verdensopinionen («international public opinion») legitimere forbundets makt internasjonalt.³¹ Også ledere i CEIP tenkte at legitimitet skulle gå ut fra «public opinion». I 1912 ga Butler ut boka *The International Mind*. Konseptet var en slags mentalitet, «the habit of thinking of foreign relations and business in such a way as to inspire friendly and cooperative relations».³² I 1918 arrangerte CEIP lesegrupper i bibliotek over hele USA der de som møtte opp skulle lese bøker om internasjonale problemstillinger. Ideen var å trene befolkningen til å tilegne seg en internasjonal mentalitet.³³ Glenda Sluga har understreket at denne mentaliteten ikke var for folk flest, men at det var den internasjonale eliten – som Butler selv var en del av – som skulle passe på at interstatlig samarbeid og business fremmet samarbeid mellom stater, og bevarte internasjonal fred.³⁴ Den internasjonale eliten skulle ikke bare fremme fred blant nasjonene, men samtidig veilede og forme den større folkemassens meninger.³⁵ Stephen Wertheim har forklart det som at Butlers internasjonale elite hadde et slags moralsk oppdrag å transendere både lederne og folkemassens interesser: «Butler's antidote was an international elite – "sober-minded leaders of opinion" – positioned to swim against national and popular currents when they pulled in the wrong direction».³⁶

I denne oppgaven vil altså internasjonalisme bli forstått som *kontekst*: gjennom å undersøke den internasjonale situasjonen komiteen arbeidet i. I tillegg vil den forstås som en *mentalitet* CEIP lederne hadde (den de trente amerikanere å tilegne seg i lesegruppene ved amerikanske bibliotek).³⁷ En tredje måte handlet om hva slags *fenomen* komiteen var: om det var et internasjonalt eller transnasjonalt fenomen? Den beste måten å forholde seg

---

³¹ Mazower forklarte at «verdensopinionen» ble representert i Generalforsamlingen, og at Folkeforbundet dermed tok en kvasi-parlamentarisk form («quasi-parliamentary»), Mazower, *Governing the World*, 138. Dette gikk imot det mange amerikanske jurister hadde sett for seg at Folkeforbundet skulle være før Wilson dro til Paris i forhandlingene. Mange amerikanske jurister tenkte det ville vært bedre med en internasjonal domstol. Se debatten i Mazower, 120–23.

³² Nicholas Murray Butler, *The International Mind: An Argument for the Judicial Settlement of International Disputes* (New York: Charles Scribner's Sons, 1912), 102. Sitatet er hentet fra Sluga, *Internationalism in the Age of Nationalism*, 30–31. Se lignende beskrivelse av Butlers ideer i Stephen Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», i *The Decisionist Imagination: Sovereignty, Social Science, and Democracy in the Twentieth Century*, red. Nicolas Guilhot og Daniel Bessner (Berghahn, 2018), 35.

³³ Gruppene kalles «International Mind Alcoves» i litteraturen, Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 244; Inderjeet Parmar, Stephen Wertheim, og Ludovic Tournès, «The Birth of Global Knowledge: Intellectual Networks in the World Crisis, 1919–1939», *International Politics* 55, nr. 6 (oktober 2018): 279.

³⁴ Sluga, *Internationalism in the Age of Nationalism*, 31.

³⁵ Sluga, 31. Det var blant annet denne abstraksjonen av folkemassene som gjorde at Walter Lippmann var svært kritisk til Butlers sterke innflytelse, Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 9, 20, 302.

³⁶ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 35. Wertheim har kritisert påstanden om at mellomkrigstidens idealister, som Butler var et eksempel på, fremmet folkemening. Han mente massenes mening først ble et politisk hensyn på 1950-tallet, Wertheim, 29.

³⁷ Sluga, *Internationalism in the Age of Nationalism*, 30–31; Parmar, Wertheim, og Tournès, «The Birth of Global Knowledge: Intellectual Networks in the World Crisis, 1919–1939», 279. Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 218–26, 353–54.

dikotomien mellom internasjonal og transnasjonal i komiteens tilfelle er kanskje gjennom å skille mellom den formelle ledelsen: Nicholas M. Butler og kasserer Thomas W. Lamont (der Butler representerte CEIP), og de frivillige ildsjelene og Brackett Lewis. På den ene siden er det mest treffende å kalle komiteen for et transnasjonalt fenomen: Lewis var for eksempel en del av KFUK, og i tett kontakt med kirkebevegelser. Hvis noe kan si å transendere nasjonalstaten, var det tilhørighet til et kirkesamfunn i et annet land.³⁸ I tillegg argumenterte både Bradley og Rietzler for at reportasjen i sin form og innhold (Bradley),³⁹ samt vitenskapen med sine idealer om objektivitet (Katharina Rietzler),⁴⁰ transenderer staten. Det synes å finnes et paradoks i at komiteen, i kraft av å være en del av CEIP, sto i en internasjonalistisk tradisjon, samtidig som kunnskapen de formidlet, og organisasjonene de samarbeidet med var transasjonale. Dikotomien diskuteres eksplisitt i underkapittel 4.3: «Transnasjonalisme eller internasjonalisme?».

Mens litteratur om offentlighet og internasjonalisme både berører konteksten komiteen opererte i, samt hva slags fenomen komiteen var, er litteratur om USAs og Tsjekkoslovakias historie helt nødvendig for å forstå det politiske landskapet komiteen opererte i. De viktigste verkene for å forstå amerikansk mellomkrigstid har vært litteratur som spesifikt har dreid seg om amerikansk kvotepolitikk eller som direkte har drøftet USAs plass i mellomkrigstidens internasjonale samarbeid. Daniel Gorman skrev om framveksten av internasjonale organisasjoner i USA, og litteraturen om internasjonalisme har selvsagt vært relevant også for å forstå den amerikanske konteksten. David S. Wyman skrev i 1968 boka *Paper Walls* der han hevdet at den restriktive innvandringspolitikken USA drev i opptrappingen mot andre verdenskrig skyldtes økonomisk depresjon, nasjonalisme og antisemittisme. Wymans verk er særlig viktig for å forstå den såkalte LPC-politikken («likely to become a public charge»), som ble aktuell da komiteen endret arbeidet sitt til også å skulle hjelpe flyktninger til USA etter den tyske invasjonen 15. mars 1939.⁴¹

I tillegg har Robert Dalleks bok *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945* vært hjelpsomme for å forstå amerikansk utenrikspolitikk, og myndighetenes respons på Münchenavtalen. George F. Kennan arbeidet ved den amerikanske ambassaden i Praha frem til Tyskland invaderte Tsjekkoslovakia, 15. mars 1939. Etter invasjonen dro den amerikanske ambassaden hjem, men Kennan ble igjen i landet. Han rapporterte hjem om de

³⁸ Gorman, «Little More than a Hope?», 253.

³⁹ Bradley, *The World Reimagined*, 25–35.

⁴⁰ Rietzler, «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics».

⁴¹ Dette diskuteres i kapittel fem.

politiske endringene, blant annet til komiteen. *From Prague After Munich* er et samleverk av papirene han skrev i perioden 1938-1940.⁴² Boka vil fungere som supplerende kilde til arkivene etter komiteen.

CEIPs historiografi er også relevant for å forstå den amerikanske konteksten. Jane Gorjevsky har ønsket velkommen mer forskning på hva arkivene etter Carnegie Endowment inneholder av informasjon om amerikansk innvandringspolitikk: «The relevance of the Carnegie collections for the history of immigration into the United States has not been sufficiently explored by researchers».⁴³ Hun hevdet at særlig øst-europeiske immigranter hadde forblitt et utforsket tema i Carnegie arkivene.⁴⁴

I perioden komiteen arbeidet – høsten 1938 til sommeren 1939 – kalles i tsjakkoslovakisk historie for «Den andre republikk». Den andre republikk startet med Münchenavtalen da det tidligere «Tsjakkoslovakia» ble gjort om til det kvasi-føderaliserte «Tsjekko-Slovakia». Ettersom komiteen ble startet opp som en respons på Münchenavtalen ville det historisk korrekte vært å referere til landet som Tsjekko-Slovakia. Arkivene vitner likevel om at navnebruket ikke var konsekvent, og all den tid komiteens engelske navn var «American Committee for Relief in Czechoslovakia», vil dette bli oversatt til «Komiteen for hjelp til Tsjakkoslovakia». For å unngå forvirring og fremme leseflyt har jeg valgt å bruke Tsjakkoslovakia. Det er ikke helt sikkert hvorfor komiteen ikke tok hensyn til navneendringene, sannsynligvis handlet det om at de organiserte seg såpass raskt etter Münchenavtalen.⁴⁵

Litteratur om Tsjakkoslovakia er den historiografien som det har vært vanskeligst å trenge gjennom. Det er særlig to grunner til dette. For det første ville det vært en fordel å kunne tsjakkisk for å kunne lese mer sekundærlitteratur, og for det andre opptrer landet hele tiden på avstand i arkivene mine, uten at det tsjakkoslovakiske folk har en egen stemme.⁴⁶

---

⁴² George Frost Kennan, *From Prague after Munich: Diplomatic Papers 1938-1940* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1971), 5–6. Mary Heimanns bok om Tsjakkoslovakias historie har åpnet for et kritisk blikk på Kennans observasjoner, Heimann, *Czechoslovakia*, 93–95, 129–30.

⁴³ Jane Gorjevsky, «Documenting Russian and Eastern European Immigrant Culture in American Manuscript Repositories: Private Philanthropy Archives», i *Tracking a Diaspora: Émigrés from Russia and Eastern Europe in the Repositories*, 2006, 24, https://doi.org/10.1300/J167v07n02_02.

⁴⁴ Gorjevsky, 25. Tibor Frank har allerede begynt en utforsning av øst-europeiske immigranternes historie i arkiver etter filantrop-organisasjoner, blant annet CEIP, Frank, *Double Exile*.

⁴⁵ Mot slutten av komiteens virke kalte de seg for «American Committee for Relief in Czecho-Slovakia», se for eksempel NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.1, «To Members of the American Committee for relief in Czecho-Slovakia» fra Henry Haskell, 23. jun, 1939.

⁴⁶ Det vil ikke si at tsjakkere og slovakere som sådan ikke har en stemme i arkivet: komiteen var stadig i kontakt med tsjakkiske og slovakiske diasporamiljøer, men de levde i USA. I den grad arkivene inneholder stemmer fra

Det har vært viktig å forstå den politiske situasjonen i Tsjekkoslovakia som komiteen hele tiden måtte forholde seg til. Oppgaven drøfter blant annet hvordan Lewis presenterte et annet bilde av Tsjekkoslovakia enn det som var vanlig i andre amerikanske medier.⁴⁷ Da har det vært viktig å kjenne til hvordan hendelsene fortolkes av historikere med spesialkompetanse på området.

Mary Heimann og Theodore Procházka har vært de viktigste referansepunktene for å undersøke hvordan historiografien forstår Den andre republikk.⁴⁸ Procházka formidlet det som har vært den tradisjonelle tilnærmingen til tsjekkoslovakiske myndigheter under til Den andre republikk. I det tradisjonelle narrative forklares det at Den andre republikk var et brudd med den demokratiske tradisjonen etter landsfader Thomas Masaryk. Historikere i denne tradisjonen hevdet at sentralregjeringen i Praha utøvte en autoritær, og til dels antisemittisk, politikk på grunn av press fra Berlin. Her er et viktig poeng at de tsjekkoslovakiske myndighetene ikke fikk være med på Münchenforhandlingene, og at Berlin flyttet nærmere Praha uten at folk og myndigheter ønsket det.⁴⁹

Det tradisjonelle narrative sto sterkt allerede i Den andre republikk, og i tillegg til sekundærlitteratur om Tsjekkoslovakia, har jeg hatt tilgang på noen av Brackett Lewis' bøker og artikler som fremstilte landet som en republikk med lange demokratiske røtter.⁵⁰ George F. Kennans samlede brev presenterte også bildet av et demokratisk folk som fikk sin frihet stjålet.⁵¹

Heimann søkte å nyansere dette narrative. Hennes bok foreslo at tsjekkoslovakiske myndigheter hadde mer spillerom, og mer ansvar enn det som er blitt tildelt dem historisk. Hennes fremstilling av de politiske endringene etter Münchenavtalen har vært helt

---

Tsjekkoslovakia er det gjennom flyktningbrev, korrespondanse med Alice Masaryk, eller da Jan Masaryk og Edvard Beneš besøkte USA.

⁴⁷ Se underkapittel 4.2: «Kampen om den tsjekkoslovakiske virkeligheten».

⁴⁸ Heimann, *Czechoslovakia*; Theodore Procházka, *The Second Republic: the Disintegration of Post-Munich Czechoslovakia, October 1938-March 1939*, East European Monographs, no. 90 (Boulder : New York: East European Monographs ; Distributed by Columbia University Press, 1981); Procházka, «The Second Republic, 1938-1939».

⁴⁹ Procházka, *The Second Republic*; Procházka, «The Second Republic, 1938-1939». Dette narrative presenteres også i antologien til Victor S. Mamatey og Radomír Luža, red., *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948* (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973); Erich Kulka, «The Jews in Czechoslovakia between 1918 and 1968», i *Czechoslovakia: Crossroads and Crisis, 1918-88* (Basingstoke: Macmillan [u.a.], 1992), 271–96; Edward Taborsky, «Politics in Exile, 1939-1945», i *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, red. Victor S. Mamatey og Radomír Luža (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973).

⁵⁰ Brackett Lewis, *Facts About Democracy in Czechoslovakia* ([Prague] American Institute in Czechoslovakia, 1937); Brackett Lewis, «Social Reform and social Legislation», i *Czechoslovakia*, red. Robert J. Kerner (Berkeley, Calif. Los Angeles: University of California Press, 1940); Brackett Lewis, *Democracy in Czechoslovakia* (New York: American friends of Czechoslovakia, 1941).

⁵¹ Kennan, *From Prague after Munich*.

nødvendige for å få et mer nyansert bilde av det lokale politiske landskapet. I denne oppgaven har en slik nyansering vært helt essensiell fordi Brackett Lewis førte en kamp om den tsjekkosllovakiske virkeligheten som han mente amerikanske medier fremstilte helt feil. Lewis beskjed til sine givere var klar og tydelig: Tsjekkosllovakisk folk og myndigheter vil aldri gi seg over til fascismen.⁵² Patrick Crowhursts nyanserte fremstillingen tsjekkosllovakisk politikk i *A History of Czechoslovakia Between the Wars* fra 2015 gjennom å skrive republikkens historie fra sudetterskernes sted.⁵³

1.2 Forskningsspørsmål

Urolighetene Hitlers ekspansjon førte med seg var i 1938 hendelser som nådde verden rundt. Da komiteen startet opp var flyktningene fra «Sudetland» et internasjonalt fenomen. På den ene siden var det opp til tsjekkosllovakiske myndigheter å håndtere krisen, men på den andre siden hadde flyktningkrisen blitt skapt av en internasjonal avtale: Münchenavtalen. Storbritannia og Frankrike reagerte på flyktningstrømmene med å gi statlige lån. Lignende pengesummer kom aldri fra amerikanske myndigheter. Når denne oppgaven undersøker spørsmålet om amerikansk offentlighet, åpner den for å se de amerikanske *givernes* plass i en stadig internasjonalisert verden. Samarbeid med tsjekkiske og slovakiske diasporamiljøer åpner dessuten for å se transnasjonale dimensjoner ved komiteens arbeid. Oppgaven søker å forstå hvordan komiteen var del av en amerikansk og samtidig en internasjonal offentlighet, og hvordan den selv oppfattet og forsøkte å forme den amerikanske offentligheten.

Denne oppgaven er historien om Komiteen for hjelp til Tsjekkosllovakia. Samtidig vil komiteen bli brukt som case til å undersøke det overordnede spørsmålet: *Hvordan kan komiteens virke belyse sentrale trekk ved den amerikanske offentligheten på slutten av 1930-tallet?*

1.3 Kilder og metode

Metode dreier seg om hvilke valg som er blitt tatt underveis i oppgaveprosessen, og hvilke spørsmål som ble stilt under arkivarbeidet. De overordnede temaene for denne oppgaven har vært amerikansk offentlighet og internasjonalisme. Forskningsspørsmålet har, etter hvert som det utformet seg, lagt til rette for hvilken type informasjon jeg har lett etter.

---

⁵² Se underkapittel 4.2: «Kampen om den tsjekkosllovakiske virkeligheten».

⁵³ Patrick Crowhurst, *A History of Czechoslovakia Between the Wars: From Versailles to Hitler's Invasion*, International Library of Twentieth Century History 56 (London New York: Tauris, 2015).

Oppgavens kildemateriale består av dokumentene etter Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia som er lagret i bokser og mapper i det større Carnegie Collections arkivet ved Columbia Universitetet i New York.⁵⁴ Hovedsakelig dreier det seg om brev, men også rapporter, memorandum, bankutskifter, pamfletter, avisutklipp og Pocket-bøker som komiteen publiserte eller fikk tilsendt, med informasjon om Tsjekkoslovakia, amerikansk kvotepolitikk, o.l. Oppgaven refererer også til online arkivet etter *New York Times*.⁵⁵ Dette blir hovedsakelig brukt i kapittel fire, for å undersøke komiteens påstand om at amerikanske medier presenterte et overveiende negativt bilde av de politiske endringene som kom med den nye regjeringen i Praha etter Münchenavtalen.

Et beskrivende begrep for oppgavens metode er at den har vært aktør-nær. Det har blant annet lagt opp til en periodisering på aktørens premisser.⁵⁶ Det betyr selvsagt ikke at hendelser utenfor komiteen ikke tas med i fortellingen. Tvert imot har det vært viktig i skriveprosessen å finne ut av hvilke historiske hendelser, internasjonalt, i USA og i Tsjekkoslovakia, som preget komiteens arbeid. Men i den grad disse hendelsene har vært interessante for oppgavens del, har det vært for å forstå hvordan utenomliggende forhold preget og endret komiteens arbeid med amerikansk offentlighet, nasjonalt og lokalt. At kildematerialet hovedsakelig består av brev har vært avgjørende for valgene underveis. Brevne åpner opp for en nedenfra og opp tilnærming til CEIPs virke i mellomkrigstiden, en organisasjon som tradisjonelt har blitt fortalt gjennom å undersøke dens sentrale ledelse, som

---

⁵⁴ Carnegie Collections er et stort arkiv som oppbevarer dokumentene etter Andrew Carnegies virke i fem delarkiver: Carnegie Corporation of New York Records, Carnegie Corporation of New York Oral History Project, Carnegie Endowment for International Peace Records, Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching Records og Carnegie Council on Ethics and International Affairs Records. For oversikt over delarkivene: <https://library.columbia.edu/locations/rbml/units/carnegie.html>. Carnegie Collections er oppbevart i biblioteket ved Columbia Universitetet i New York, i Rare Books & Manuscript Library (URL: <https://library.columbia.edu/locations/rbml.html>). Dokumentene etter Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia hører til delarkivet Carnegie Endowment for International Peace Records som igjen er delt inn i to delarkiver: CEIP, New York and Washington Offices Records, 1910-1954 (https://findingaids.library.columbia.edu/ead/nnc-rb/ldpd_4078585/dsc) og CEIP, European Center Records, 1911-1940 (https://findingaids.library.columbia.edu/ead/nnc-rb/ldpd_11000245/dsc). Til sammen utgjør arkivmaterialet etter komiteen 14 bokser, 28 mapper og ca 4000 dokumenter. Dokumentene etter European Center Records utgjør tre av mappene (160.6, 160.43, 163.57), 14 mapper har dokumenter som utelukkende er relatert til komiteens virke (alle disse befinner seg i New York and Washington Office Records), tre av mappene inneholder referat etter det overordnede CEIPs styremøter (Board of Trustees, 15.4, 15.5, 16.4), en mappe inneholder dokumenter etter Masaryk Institute (249.9, som Brackett Lewis var leder i samtidig som han var komité-sekretær), en mappe er brev mellom Henry Haskell (Butlers sekretær i CEIP) og europeiske flyktninger som ønsket å immigrere til USA (271.1), de resterende 6 mappene inneholder diverse korrespondanse mellom medlemmer av CEIP og samarbeidspartnere.

⁵⁵ *NY Times* har arkivert avisartikler tilbake til 1851. De er online, og tilgjengelige med abonnement:

<https://www.nytimes.com/search?query=archives>

⁵⁶ I underkapittel 2.4: «De tre fasene», blir aktørens opplevelse drøftet som premisser for preiodiseringen.

også var eliten i amerikansk mellomkrigstid.⁵⁷ Gjennom å vise Brackett Lewis' og de lokale aktørene i delstatenes rolle i den desentraliserte komiteen, kan oppgaven svare på det Lagemann etterlyste i *The Politics of Knowledge*: «Whether one could write a history of foundation philanthropy from the bottom up, so to speak, and what that would be like, is a question worth exploring».⁵⁸

Samtidig som brevkommunikasjonen har vært avgjørende for en aktør-nær analyse, har den, supplert av avisartikler, pamfletter og radiotaler også åpnet opp for verden utenfor komiteen, og gitt et inntrykk av et arbeid som var en del av et større nettverk. Komiteen samarbeidet med utallige organisasjoner, enkeltmennesker, konsuler, kirkesamfunn, studenter, forskere, osv. Det har vært interessant å lese dokumenter skrevet av aktører som i så stor grad var bevisste på hvem de kommuniserte med og hva de ønsket å formidle (flyktingenes nød som kunne reduseres med hjelp av amerikanske dollar). Dokumentenes kommuniserende form har vært grunnlaget for at jeg hele veien har spurt *hvem* Lewis, Butler, de lokale lederne eller medlemmer av komiteen snakket til når de formidlet komiteens arbeid. Sånn sett har oppgaven åpnet for at de komiteen omtaler, snakker til og forsøker å nå, kommer i sentrum. Mottaker-fokuset har også vært avgjørende for å forstå amerikansk offentlighet og hvordan denne var del av en internasjonal offentlighet fordi offentlighetsbegrepet var så nært knyttet til kommunikasjon.⁵⁹

Opgaven er også preget av undring. «Read along until you find something that doesn't seem to belong or make sense, and then use the part you don't understand as a lens for reading the whole thing».⁶⁰ Sitatet er en anbefaling Simonson og Peters ga leserne sine. Innledningsvis forklarte jeg at komiteens mangel på suksess har vært en kuriositet fra start. Undringen over hvorfor komiteen ikke en gang klarte å nå det umiddelbare målet om 100 000 dollar, og langt ifra de 500 000 dollarene Lewis etter hvert foreslo, har synes uforståelig.⁶¹ Ønsket om å forstå har vært en drivkraft til å undersøke hvorfor komiteens budskap ikke nådde ut, og hva som rørte seg i amerikansk offentlighet i mellomkrigstiden.⁶²

---

⁵⁷ Både Parmar, Lagemann og Rosenthal har hatt en slik tilnærming, Lagemann, *The Politics of Knowledge*; Parmar, «Engineering Consent»; Rosenthal, *Nicholas Miraculous*.

⁵⁸ Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 11.

⁵⁹ Kapittel tre presenterer de to hovedstrategiene komiteen brukte for å kommunisere med den amerikanske offentligheten. Underkattel 1.2: «Faglitteratur og teori» har presentert temaet i relevant sekundærlitteratur.

⁶⁰ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 7.

⁶¹ Til sammen samlet komiteen inn 96 000 dollar.

⁶² Den undrende tilnærmingen har likhetstrekk med den hermeneutiske tradisjonen etter Hans Georg Gadamer. Det er uenighet i hvorvidt hermeneutikk er en metode eller ikke. Gadamer selv mente hermeneutikk først og fremst var filosofi, ikke en bestemt metode. Filosof Thomas Krogh har forklart at det finnes tre standpunkter i debatten om hermeneutikk og metode: 1) hermeneutikk er en versjon av den hypotetisk-deduktive metoden, som alle vitenskaper må bruke for å kvalifiseres som vitenskap 2) det finnes to forskjellige vitenskaper:

Spørsmålene som stilles i denne oppgaven har vært avgjørende i prosessen. En annen viktig faktor har vært oppgavens struktur og form, og om kronologi eller tema skulle avgjøre oppgavens struktur. Kronologi eller tema var ikke bare en viktig, men også en vanskelig avgjørelse. Jeg endte med å prøve ut begge deler. Det har vært krevende å skulle organisere oppgaven, og endringene i hvordan jeg har valgt å gjøre det har gjort meg bevisst på at struktur også er en del av oppgavens metode: form er i stor grad med å avgjøre innholdet.

1.4 Struktur

Oppgaven er delt inn i seks kapitler. Andre kapittel søker å gi et bilde av den historiske konteksten komiteen opererte i internasjonalt. Her introduseres også persongalleriet som utgjorde komiteens viktigste medlemmer og samarbeidspartnere, samt den tidlige organiseringen. Kapittel tre til fem tar for seg komiteens arbeid og er tematisk inndelt. Samtidig følger disse kapitlene langt på vei det som synes å ha vært tre faser i tiden komiteen drev sin virksomhet.

Kapittel tre drøfter hvordan komiteen arbeidet lokalt og nasjonalt, gjennom massemedier og direkte møter. Kapitlet undersøker den nære og den fjerne offentligheten, konseptualisert av Chicago-sosiologene. I tillegg stiller kapitlet spørsmål ved måten komiteen formidlet flyktningkampanjen på. Kapittel fire fortsetter utforskningen av massemedienes rolle i å *skape* virkelighet. I denne fasen ble politisk press fra Berlin lokalt et tema i amerikansk offentlighet. Brackett Lewis opplevde at amerikaneres oppfatning av tilstandene i Tsjekkoslovakia både var usanne og skadelige. Han ønsket at komiteen skulle presentere et annet bilde for å overbevise amerikanske givere om å donere penger for at republikken skulle ha sjans til økonomisk og politisk selvstendighet.

Kapittel fem tar for seg tiden etter at Tyskland invaderte Praha, og komiteen måtte omstille arbeidet sitt til også å gjelde dem som flyktet fra Tsjekkoslovakia. Når de endret arbeidet sitt måtte også kampanjen i USA markedsføres på ny. Kapitlet argumenterer for at når komiteen først og fremst arbeidet med å redde enkelte akademikere på flukt var dette en pragmatisk avgjørelse samtidig som det vitnet om en elitistisk tilbøyelighet i komiteen.

Kapittel seks gir noen konkluderende tanker om oppgavens funn og tema, og ser observasjonene i kapittel tre, fire og fem i en internasjonal kontekst. Jeg foreslår at kunnskap

---

åndsvitenskap og naturvitenskap, hermeneutikk er åndsvitenskapenes metode 3) hermeneutikk er ikke en metode, men noe mer generelt: «en generell filosofisk teori om hva forståelse er, hva som skjer i oss og med oss når vi forstår», Thomas Krogh, *Historie, forståelse og fortolkning innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter* (Oslo: Gyldendal akademisk, 2003), 238–39.

og følelser var komiteens hovedstrategier for å møte de amerikanske giverne, og at de to fenomenene åpner for å forstå noen sentrale trekk ved amerikansk offentlighet på slutten av 1930-tallet.

2 Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia

Clark M. Eichelberger, historiker og deltaker i fredsbevegelsen på slutten av 1930-tallet, skrev at Münchenavtalen var selve beviset på at Folkeforbundets system hadde sluttet å fungere.⁶³ Avtalen gikk imot et av forbundets grunnsøyler: prinsippet om at små stater skulle beskyttes mot større stater. Dette kapitlet skal introdusere den internasjonale situasjonen i 1938. Målet er at det ved å plassere komiteen i en større internasjonal kontekst vil være lettere å forstå hva slags fenomen komiteen var.

Deretter vil komiteens persongalleri presenteres. Andre uka i oktober 1938 ble det bestemt at Brackett Lewis skulle være komité-sekretær, Nicholas Murray Butler ble styreleder og Thomas W. Lamont kasserer. Komiteens hjerte skulle være på Lewis' kontor i New York. Fra dette kontoret ble tusenvis av brev sendt ut de neste åtte månedene for å engasjere amerikanere nært og fjernt. Kapitlet presenterer både den nasjonale komité-ledelsen i New York, og den desentraliserte kampanjen i delstatene. Brackett Lewis var den som dirigerte, engasjerte og arrangerte arbeidet med kampanjen, og det var i lokallagene pengene ble samlet inn. Målet er å gi et inntrykk av hvilke ideer og bakgrunner komiteens ledere hadde med seg inn i utformingen av komiteen, og hvilke prinsipper som lå til grunn da komiteen organiserte seg. Til sist kommer en oversikt over det som synes å ha vært tre faser i komiteens arbeid.

2.1 Den internasjonale situasjonen

Da Folkeforbundet ble opprettet var beskyttelsen av små stater tenkt som et alternativ til 1800-tallets «Concert of Europe», ordningen som etter Napoleonskrigene hadde sikret maktbalanse mellom stormaktene.⁶⁴ Selv om Münchenavtalen ble oppfattet av Eichelberger som et brudd, var den også et resultat av en politisk utvikling i Europa som hadde foregått gjennom hele 1930-tallet. 3. oktober 1935 invaderte Italia Etiopia, 7. juli 1937 invaderte Japan Kina, 12. mars 1938 annekterte Tyskland Østerrike (*Anschluss*) og i mai 1938 fryktet

---

⁶³ Clark M. Eichelberger, *Organizing for Peace: a Personal History of the Founding of the United Nations*, 1st ed, A Cass Canfield Book (New York: Harper & Row, 1977), 66.

⁶⁴ Prinsippet om de små statenes uavhengighet var blant annet en tradisjon Woodrow Wilson hadde tatt med seg fra Monroedoktrinen: «I am proposing [...] the doctrine of President Monroe as the doctrine of the world», her sitert i Mazower, *Governing the World*, 124.

verdenssamfunnet at en ny krig skulle bryte løs da tyske tropper nærmet seg Tsjekkoslovakias grenser i den såkalte «mai-krisen».⁶⁵

Måten Folkeforbundet håndterte hendelsene på – gjennom ikke å gjøre noe for å stoppe dem – illustrerte at prinsippene om nasjonalstatens suverenitet ikke lengre hadde reell påvirkning på hvordan forbundet forvaltet sitt mandat som internasjonal fredsmegler. Forbundet skulle som kjent vise seg maktesløs i å hindre en ny verdenskrig fra å bryte ut, og hadde ingen mulighet til å mobilisere mot de fascistiske landenes ekspansjon i Europa.⁶⁶

Samtidig som 1930-tallet var en tid for mindre internasjonalt samarbeid for å løse konflikter, ble de samme konfliktene en del av en internasjonal offentlighet. Zara Steiner brukte for eksempel ordet «internasjonalisert» om medieoppmerksomheten som oppsto med invasjonen av Etiopia i 1935.⁶⁷ Susan Pedersen illustrerte også «internasjonaliseringen» av Etiopia-krisen gjennom mellomkrigstidens massemedier: «the new media of film and radio had broadcast those atrocities around the world».⁶⁸ Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia sitt arbeid i amerikanske medier vitnet om at også Münchenavtalen ble en «internationalisert» konflikt i mellomkrigstidens mediebilde.

Den passive holdningen Folkeforbundet hadde til krisene på 1930-tallet var et brudd med det som hadde vært en positiv utvikling i internasjonalt samarbeid på 1920-tallet.⁶⁹ Statsviter Claudena Skran beskrev i boka *Refugees in inter-war Europe* hvordan samarbeidet om å håndtere flyktninger for første gang ble et internasjonalt prosjekt i mellomkrigstiden.⁷⁰ Hun mente 1920-tallet hadde vært en innovativ periode med kreative løsninger på masseflukt som for første gang ble ansett som et internasjonalt ansvar. I 1921 hadde Fridtjof Nansen blitt

---

⁶⁵ Susan Pedersen undersøkte disse krisene blant annet i lys av overgangen fra imperier til nasjonalstater, se Pedersen, *The Guardians*, 289–93. Mazower beskrev dem i forhold til sentralstyret i Folkeforbundet, Mazower, *Governing the World*, 142.

⁶⁶ Mark Mazower, «The Strange Triumph of Human Rights, 1933–1950», *The Historical Journal* 47, nr. 2 (2004): 382.

⁶⁷ Zara S. Steiner, *The Triumph of the Dark: European International History 1933 - 1939*, Oxford History of Modern Europe (Oxford: Oxford Univ. Press, 2011), første side i kap 3.

⁶⁸ Susan Pedersen, «Empires, States and the League of Nations», i *Internationalisms: a Twentieth-Century History*, red. Glenda Sluga og Patricia Clavin (Cambridge, United Kingdom ; New York, New York: Cambridge University Press, 2017), 113.

⁶⁹ Zara Steiner diskuterte denne utviklingen i Steiner, *The Triumph of the Dark* kapittel 1. Se også Mark Mazowers beskrivelse av hvordan stormaktene forlot Folkeforbundet som arena for konfliktløsning i opptrappingen mot andre verdenskrig: Mazower, *Governing the World*, 141–43.

⁷⁰ Claudena M. Skran, *Refugees in Inter-War Europe: the Emergence of a Regime* (Oxford [England] : New York: Clarendon Press ; Oxford University Press, 1995). Skrans vektlegging av 1920-tallets innovative løsninger for å håndtere flyktningkriser inspirerte andre historikere til et mer nyansert bilde av mellomkrigstiden. Se Bruno Cabanes' kapittel om Nansens arbeid som høykommissær: Bruno Cabanes, «The Tragedy of Being Stateless: Fridtjof Nansen and the Rights of Refugees», i *The Great War and the Origins of Humanitarianism, 1918–1924* (Cambridge University Press, 2014). Alessandra Roversi var eksplisitt om Skrans innflytelse i egen tolkning av mellomkrigstiden: Alessandra Roversi, «The Evolution of the Refugee Regime and Institutional Responses: Legacies from the Nansen Period», *Refugee Survey Quarterly* 22, nr. 1 (2003), <https://doi.org/10.1093/rsq/22.1.21>.

verdens første høykommissær for russiske flyktninger, og hans arbeid for statsløse flyktninger utvidet seg til også å gjelde armenske, assyriske, jødiske og andre statsløse grupper.⁷¹ Flyktningene som kom fra de okkuperte områdene i Tsjekkoslovakia i 1938 ble ikke møtt av et like samarbeidsvillig, internasjonalt samfunn som de statsløse flyktningene på 1920-tallet. Dette skyldtes blant annet politiske endringer innad i Folkeforbundets organisering.

Sommeren 1933 hadde franske Joseph Louis Anne Avenol trådt på som Folkeforbundets andre generalsekretær. Dermed erstattet han briten Eric Drummond og ledet forbundet i en ny retning.⁷² Til tross for at USA ikke var et medlemsland, ble amerikaneren James Grover McDonald høykommissær for flyktninger fra Tyskland samme år. Mandatet for stillingen gikk i hovedsak ut på å ta ansvar for jøder og tysk-demokratiske flyktninger fra Det tyske riket. Tiden som høykommissær under Avenol var ikke gunstig, og McDonalds periode var preget av stadig mindre økonomisk støtte fra Folkeforbundet.

Avenols ledelse av Folkeforbundet kan sees i sammenheng med Neville Chamberlains appeasementpolitikk som kjent gikk ut på ettergivelse for ekspanderende, fascistiske land i Europa. Claudena Skran beskrev appeasementpolitikk som: «a school with strong sympathies towards the extreme right».⁷³ Avstanden mellom Folkeforbundet og høykommissærens flyktningkontor synes å sprunget ut fra Avenols appeasementpolitikk. Skran argumenterte for at Avenol ikke ville støtte McDonald fordi den amerikanske høykommissæren sympatiserte med jødiske flyktninger og insisterte på at høykommissærens oppgaver også skulle inneholde aktiv, humanitær hjelp til flyktningene. Avenol selv ønsket at høykommissærens rolle skulle være begrenset til det juridiske.⁷⁴

---

⁷¹ Cabanes, «The Tragedy of Being Stateless: Fridtjof Nansen and the Rights of Refugees», 139; Roversi, «The Evolution of the Refugee Regime and Institutional Responses: Legacies from the Nansen Period», 24–25.

⁷² Glenda Sluga, «Women, Feminisms and Twentieth-Century Internationalisms», i *Internationalisms: a Twentieth-Century History* (Cambridge, United Kingdom ; New York, New York: Cambridge University Press, 2017), 75; Arthur W. Rovine, *The First Fifty Years; the Secretary-General in World Politics 1920-1970* (Leyden: Sijthoff, 1970), 105–72.

⁷³ Skran, *Refugees in inter-war Europe*, 198. Mazower ga samme inntrykk av Avenols ettergivenhet for det ekstreme høyre, Mazower, *Governing the World*, 142, 191–92. Det er likevel ikke enighet om det dårlige ryktet appeasementpolitikken har fått i ettertid, se for eksempel biografien om Chamberlain: David Dutton, *Neville Chamberlain, Reputations* (London : New York: Arnold ; Co-Published in the U.S.A. by Oxford University Press, 2001). Dutton ble sitert i en artikkel i avisen Slate, der Dutton påpekte at det i dag er stor konsensus mellom historiefaget og hva folk flest mener om Chamberlain. Dutton var skeptisk til en slik samstemthet mellom historikere og den bredere befolkningen, og utsagnet kan tolkes som at han så behovet for en mer nyansert fortelling, Nick Baumann, «Neville Chamberlain Was Right», *Slate*, 28. september 2013, <https://slate.com>. Se også BBC, «Was Neville Chamberlain Really a Weak and Terrible leader?», *BBC Magazine*, 30. september 2013, <http://www.bbc.com>.

⁷⁴ Skran, *Refugees in inter-war Europe*, 198; Mazower, *Governing the World*, 142.

Da Nürnberglovene trådte i kraft september 1935 ble McDonald og Avenols interesser så motstridende at McDonald gikk av i protest: han så ingen måter å etablere varige løsninger for de som flyktet fra nazistene.⁷⁵ Den påtroppende høykommissæren for flyktninger, briten Sir Neill Malcolm, fikk en annen karriere enn sin forgjenger. Han var nærere knyttet til Folkeforbundet, og under ham fikk høykommissærens kontor på ny finansiell støtte fra forbundet.⁷⁶ Malcolm var en annen type høykommissær enn hva McDonald hadde vært. McDonald hadde vært med å koordinere flyktningers reiser, innpass til andre land, samt akutt hjelp og bosetting. Sir Neill Malcolm mente derimot at flyktingenes juridiske status var høykommissærens viktigste oppgave.⁷⁷ Konsekvensene var at den praktiske, akutte hjelpen i større grad ble overlatt til humanitære organisasjoner alene, uten stor hjelp fra Folkeforbundet. Carnegie Endowment og Røde Kors' samarbeid om å hjelpe de tsjekkiske flyktingene i Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia var et eksempel på en praktisk akutt hjelp til flyktninger.

USA ble aldri medlem i Folkeforbundet, men det betød ikke at de ikke hadde involvert seg i politikk og hendelser på kontinentet. I et brev til Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia fra en professor ved Komensky universitetet i Bratislava skrev professoren at USAs ledere var de eneste som kunne ta opp kampen mot «international gangsterdom».⁷⁸ Han mente det demokratiske Europa satte sin lit til USA. I ettertid har amerikansk politikk på 1930-tallet blitt beskrevet som preget av en splittelse mellom isolasjonister og internasjonister.⁷⁹ President Franklin D. Roosevelt førte en mer aktiv utenrikspolitikk enn forgjenger. I sine yngre dager hadde han beundret Woodrow Wilson og støttet Wilsons promotering av amerikansk medlemskap i Folkeforbundet.⁸⁰ Men da han ble president i 1933 skulle han likevel holde USA utenfor, og under invasjonen av Etiopia i 1935 ønsket han i utgangspunktet ikke en gang å delta i sanksjoner mot Italia: «Roosevelt made a systematic effort to appear independent of the League and to emphasize his determination to keep out of war».⁸¹

---

⁷⁵ Skran, *Refugees in inter-war Europe*, 201; Roversi, «The Evolution of the Refugee Regime and Institutional Responses: Legacies from the Nansen Period», 35.

⁷⁶ Skran, *Refugees in inter-war Europe*, 201; Roversi, «The Evolution of the Refugee Regime and Institutional Responses: Legacies from the Nansen Period», 28.

⁷⁷ Skran, *Refugees in inter-war Europe*, 198, 201.

⁷⁸ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.2 Brev til BL fra O.V., 10. jan 1939.

⁷⁹ Parmar, «Engineering Consent», 35–37, 39, 41–44, 47–48; Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, 78, 185, 530.

⁸⁰ Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, 13–17.

⁸¹ Dallek, 113.

Roosevelt var likevel aktiv i utenrikspolitikken på måter hans forgjengere ikke hadde vært. Herbert Hoover hadde for eksempel strammet inn innvandringspolitikken, mens FDR i større grad forsøkte å åpne den opp. 6.-15. juli 1938 arrangerte han Éviankonferansen der Roosevelts egne Intergovernmental Committee on Refugees (ICR) ble opprettet.⁸² Davis S. Wyman mente at for Roosevelt var Éviankonferansen og opprettelsen av ICR «a practical way to express the U.S. Government's disapproval" of the *Anschluss*», samtidig som det var et forsøk på å gjøre USA mindre isolerte i utenrikspolitikken. Konferansen kan ha uttrykt en «active opposition to 'international gangsters'». ⁸³ Da amerikansk innvandringspolitikk likevel forble streng, skyldtes det blant amerikansk opinions motvilje mot å ta inn flere flyktninger og immigranter.⁸⁴

Nicholas Murray Butler var blant dem som ønsket at USA skulle ha en mer aktiv utenrikspolitikk. Butler hadde ønsket at USA skulle være en del av Folkeforbundet, og hans ideer om internasjonalt samarbeid samsvarte med mange av Wilsons ideer: nasjonenes selvbestemmelsesrett, internasjonal lov (inspirert av amerikanske juristers arbeid), nesdrustning.⁸⁵ Men det faktum at Wilson var demokrat gjorde det vanskelig for Butler å godta hans retning for forbundet.⁸⁶ Butler mente det var republikanerne som skulle føre USA inn i forbundet. Han hadde hatt store forventninger til at republikaneren Warren G. Harding, da han hadde blitt valgt til president i 1921 med sitt pro-Folkeforbundet-kabinett, ville få medlemskap i boks, og ble svært skuffet da dette ikke skjedde.⁸⁷

Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia oppsto altså i en kontekst der Folkeforbundet var svekket, og der det internasjonale samarbeidet om å koordinere flyktninghjelp i Europa ikke lenger fungerte. I løpet av 1930-årene var konflikter som før Første verdenskrig ville forblitt nasjonale kriser, eller håndtert mellom to nasjoner, blitt «internationalisert» gjennom amerikanske og europeiske massemedier. USA ble aldri medlem av Folkeforbundet, men Komiteen virket i en periode i amerikansk historie som er blitt forstått som overgangen fra isolasjonisme, til en mer aktiv utenrikspolitikk. Hvem var Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia?

---

⁸² David S. Wyman, *Paper Walls: America and the Refugee Crisis, 1938-1941*, 1st pbk. ed (New York: Pantheon Books, 1985), 43; Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, 167–68.

⁸³ Wyman, *Paper Walls*, 44. Frank, *Double Exile*, 297.

⁸⁴ Wyman, *Paper Walls*, 47, 210.

⁸⁵ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 302.

⁸⁶ «calling it [*The Covenant*] one of the worst-drafted documents he had ever seen», Rosenthal, 302–3.

⁸⁷ Rosenthal, 304–5.

2.2 Lederne og de mange frivillige: komiteens medlemmer

Arkivmaterialet som er igjen etter komiteen er ikke bare et kikkhull inn i komiteen selv, men også til en frivillig kultur som engasjerte finans-verden, kirkebevegelser, journalister, filantroper, den tsjekkiske og den slovakiske diasporaen. Lewis kontaktet blant annet flere universiteter og college, der professorer drev innsamlingsprosjekter blant studentene. Dette kunne innebære forelesninger, filmvisning eller rene pengekampanjer, der en professor for eksempel forsøkte å få med seg flere på å gi julegavene sine til Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia. De neste avsnittene presenterer komiteens ledere og de viktigste samarbeidspartnerne. Målet er å gi et inntrykk av hvem komiteen var.

Offisielt hadde komiteen tre lederskikkelse: Nicholas Murray Butler, Thomas W. Lamont og Brackett Lewis. Sistnevnte var selve drivkraften i organisasjonen, personen som trakk i tråder og som spant dem. Hans navn var midlertidig mindre kjent enn de to andre, og det finnes mindre informasjon om Lewis enn om Butler og Lamont på internett og i sekundærlitteratur. I arkivene kalles Lewis stilling for *executive secretary*. I denne oppgaven oversettes stillingen til komité-sekretær.⁸⁸ Lewis ble født i 1884, som vil si at han var 54 år da komiteen ble opprettet. Dødsdato er ukjent, og det samme er sivilstatus og familieliv.⁸⁹ Hans engasjement for Tsjekkoslovakia hadde trolig vokst gjennom et langt engasjement i den økumeniske, internasjonale organisasjonen KFUK/KFUM.⁹⁰ Lewis hadde både vært involvert i krigstjeneste gjennom KFUM under Den russiske borgerkrigen, samt i «postwar service» fra 1917-1928 i sentral-Russland, Arkhangelsk, Odessa, Vladivostok, Istanbul og Riga. Fra 1928-1938 hadde han vært med å lede tsjekkiske KFUM i Praha.⁹¹

I tillegg til sitt engasjement i KFUM var trolig en annen grunn til at Lewis ble komité-sekretær at han hadde vært aktiv i *American Institute* (AI) i Praha. AI ble formet i 1930, og skulle være en link mellom USA og Sentral-Europa. I 1938 hadde instituttet 500 medlemmer. Deres mandat var å hjelpe amerikanske forskere, studenter og journalister som kom til

---

⁸⁸ Andre alternativer kunne vært generalsekretær (men det gir inntrykk av at det var en organisasjon, ikke en komité), direktør (som gir følelsen av et handelsselskap eller en bedrift (eller et sirkus), førstesekretær (som er misvisende fordi det bare fantes én sekretær: Lewis) eller daglig leder (som får en til å tenke på en butikk eller et senter).

⁸⁹ Kerner, *Czechoslovakia*, 13.

⁹⁰ *Kristen Forening for Unge Kvinner/Kristen Forening for Unge Menn*. I arkivene refererte Lewis bare til organisasjonen som «the Y».

⁹¹ Robert J. Kerner ga i 1940 ut en antologi om Tsjekkoslovakias historie (*Czechoslovakia*). Lewis publiserte en tekst i denne antologien («Social Reform and social Legislation»), og det er fra forfatterbeskrivelsene om Lewis informasjonen er hentet. Kerner, *Czechoslovakia*, 13.

Tsjekkoslovakia. AI forvaltet amerikanske tradisjoner, historie og kultur i Tsjekkoslovakia.⁹² 8. oktober 1937 ble Masaryk Institute (MI) opprettet i Pittsburgh som AIs søsterorganisasjon.⁹³ Både Lewis og andre medlemmer i komiteen engasjerte seg her.⁹⁴ MIs mandat var å «honor the founder [Thomas Masaryk] (...) by forming permanent study centers of the principles and history of democracy, the cause for which Masaryk lived and labored so valiantly, and to foster closer cultural relations between the European democracies and the United States».⁹⁵ Mellom 1937 og 1941 ga Brackett Lewis ut flere bøker om det tsjekkoslovakiske demokratiet, og om forbindelser mellom Tsjekkoslovakia og USA.⁹⁶

Nicholas Murray Butler (1862-1947) var komiteens styreleder på vegne av Carnegie Endowment for International Peace (CEIP). Navnet hans var viktigere enn jobben han gjorde. Butler var utdannet filosof, noe som blant annet påvirket måten han tenkte om internasjonalisme.⁹⁷ I 1912 ga han ut *The International Mind*, og i et intervju med *NY Times* fra oktober 1914 hadde Butler fortalt at han drømte om et «United States of Europe», ledet av amerikanere: «The United States of Europe, modeled after and instructed by the United states of America! The thought is stimulating».⁹⁸ Butler støttet Münchenavtalen og Chamberlains avgjørelse om ikke å starte krig, og han trodde hele tiden at det tyske folk ville stagge Hitler: «Germans would rise up aganist Hitler to reassert traditional German spiritual and moral values».⁹⁹ Wertheim foreslo midlertidig at Butler hadde gitt opp troen på at fred kunne sikres gjennom folkemeningen i 1938.¹⁰⁰ Rollen Butler hadde i komiteen illustrerte at Butler likevel fortsatte å engasjere seg i internasjonalt, humanitært arbeid.

Thomas Lamont (1870-1948) var komiteens kasserer, en rolle som passet ham godt på grunn av erfaringen han hadde som lederskikkelse i Guaranty Trust Company (GTC). Lamont var, som Butler, opptatt av storpolitikk og internasjonal fred, og i likhet med Butler

---

⁹² ECR, «correspondance diverce, 1914-1938», VI.B, b 160, m 160.6, «The American Institute in Czechoslovakia, Report of Activities in 1937 for the Annual Meeting», 18. feb 1938.

⁹³ NY&W, VI: Organizations, b 249, m 249.9, brev til BL fra Edward O. Tabor, 28. okt 1937.

⁹⁴ Ibid., brev til NMB fra Edward O. Tabor, 28. okt 1937.

⁹⁵ Ibid., brev til BL fra Edward O. Tabor, 21. sept 1937.

⁹⁶ Det er vanskelig å identifisere alt Lewis skrev, men verkene som brukes i denne oppgaven er Lewis, *Facts About Democracy in Czechoslovakia*; Lewis, *Democracy in Czechoslovakia*; Lewis, «Social Reform and social Legislation».

⁹⁷ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 52.

⁹⁸ Nicholas Murray Butler, *The United States of Europe; an Interview with Nicholas Murray Butler by Edward Marshall*, New York Times, oktober 1914. Drømmen om et føderalt Europa var en større trend i USA, Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 221. Woodrow Wilson hadde fremmet ideen, Sluga, *Internationalism in the Age of Nationalism*, 5. Brackett Lewis hevdet dessuten at Thomas Masaryk hadde drømt om ordningen, Lewis, *Democracy in Czechoslovakia*, 7.

⁹⁹ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 435.

¹⁰⁰ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 48.

var han republikaner.¹⁰¹ Under Første verdenskrig hadde GTC vært med å gi store lån til De allierte til tross for at Woodrow Wilson fortsatt praktiserte en restriktiv («nøytral») utenrikspolitikk.¹⁰² Denne måten å profitere på krig fyret opp den isolasjonistiske fløyen i amerikansk politikk. Lamont deltok under Parisforhandlingene sammen med internasjonale Røde Kors' leder, Norman Davis.¹⁰³ I Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia var Lamont ansvarlig for økonomien. Han hadde kontroll på fondet som var bevart i GTC, og var med på alle de viktige avgjørelsene. Lewis måtte kontakte både ham og Butler før beslutninger ble tatt.¹⁰⁴

De tre lederne hadde kontakt med en rekke kvinner og menn fra høsten 1938 til sommeren 1939. Selv om mange navn kunne blitt nevnt og diskutert her vil jeg kun trekke frem noen få: Malcolm Davis, Alice Masaryk, Pauline E. Mandigo, Martha og Waitstill Sharp og Robert C. Dexter. Disse var strukturelt viktige samarbeidspartnere i komiteens arbeid, både for å sikre at arbeidet med flyktningene i Praha gikk som det skulle, og i arbeidet med amerikansk offentlighet.

Malcolm W. Davis (1889-1970) var leder for Carnegie Endowment sitt hovedkvarter i Paris, og en viktig kilde til informasjon om tingenes tilstand i Europa og i Tsjekkoslovakia. Før han ble leder for CEIP sin avdeling i Europa hadde han jobbet ved forskningscenteret Carnegie Endowment drev i Genève. Davis engasjerte seg i amerikansk utenrikspolitikk, i FN og i American Fund for Czechoslovak Refugees.¹⁰⁵ Da pastorparet, Martha og Waitstill Sharp, reiste til Praha i februar 1939, samarbeidet de tett med Malcolm Davis. Davis ble ekstra viktig i rollen som informant etter at Tsjekkoslovakia ble invadert av tyske tropper 15. mars 1939.

Utenom Butler og Lamont var det viktigste navnet i kampanjen Alice Masaryk: «Dr. Alice Masaryk (...) the daughter of the immortal first President of the Republic and a national figure in her own right».¹⁰⁶ I første fase ble alle pengene komiteen samlet inn sendt

---

¹⁰¹ Edward M. Lamont, *The Ambassador from Wall Street: the Story of Thomas W. Lamont, J.P. Morgan's Chief Executive: a Biography* (Lanham, Md: Madison Books : Distributed by National Book Network, 1994), 104.

¹⁰² Lamont, 68.

¹⁰³ Lamont, 105–6. Komiteen de satt i het The American Commission to Negotiate Peace.

¹⁰⁴ Noen eksempler på slike beslutninger gikk ut på hvordan pastorparet «The Sharps'» skulle distribuere 10 000 dollar av komiteens penger (NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.4, brev til Robert C. Dexter fra BL, 28. mars 1939). Eller om komiteen skulle bidra i utbyggingen av en tsjekkisk paviljong på Verdensutstillingen, våren 1939 (Ibid., b 287, m 287.5, «Second Conference with President Butler», 21. april 1939). Se også uenigheter mellom Lewis og Lamont om hvorvidt fondet også skulle brukes på flyktninger fra Tsjekkoslovakia etter den tyske invasjonen 15. mars 1939 i underkapittel 5.2: «De smarte skal bli de første».

¹⁰⁵ New York Times, «MALCOLM DAVIS, LEADER FOR PEACE», *New York Times*, 15. november 1970, <https://timesmachine.nytimes.com/browser>.

¹⁰⁶ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.3, brev til Elizabeth Moore fra BL, 12. nov 1938.

til henne fordi hun var president i tsjekkosllovakiske Røde Kors. Alice selv hadde gjennom sin karriere opparbeidet seg et navn som skapte tillit til arbeidet hun drev for flyktninger i Praha. I 1931 hadde hun for eksempel vært Nansenkontorets representant i Tsjekkoslovakia, en viktig, men frivillig og ubetalt stilling.¹⁰⁷ I tillegg var hun datter av landsfader Thomas Masaryk. Alice gikk av som president i Røde Kors første uka i desember 1939. Da måtte komiteen finne andre samarbeidspartnere på bakken i Tsjekkoslovakia, som kunne ta imot pengene de samlet inn. Hun fortsatte likevel å være i kontakt med komiteen som privatperson. I likhet med Malcolm Davis skulle også hun hjelpe «The Sharps» da de kom til Praha i februar 1939.

Martha og Waitstill Sharp var et ungt pastorpar fra Massachusetts som ble sendt til Praha på vegne av unitarianer- og kvekerkirka for å drive humanitært arbeid, og for å ta imot pengene komiteen samlet inn. Nylig har det dukket opp interesse for det relativt ukjente pastorparet. I 2006 ble de tildelt *Righteous among the Nations* av det israelske Yad Vashem, minnesenter for Holocaust. Prisen ble overrekt til dattera deres, Martha Sharp Joukowsky.¹⁰⁸ Historiebloggen *Facing History and Ourselves* har de siste årene lagt ut poster om de to,¹⁰⁹ og i 2016 kom dokumentarfilmen *Defying the Nazis: The Sharps' War* som svigersønnen deres, Artemis Joukowsky var med å regissere.¹¹⁰ Dokumentaren, prisen og bloggen nevnte ikke komiteens arbeid direkte, men fortalte heller om «The Sharps» arbeid med flyktninger, og om den kristen-humanitære tradisjonen de sto i. Det unge paret var likevel helt avgjørende for komiteens kampanje i USA etter at Alice Masaryk gikk av som president.¹¹¹

Robert C. Dexter var særlig viktig under planleggingen av Martha og Waitstill Sharps' tur til Praha. Dexter var medlem av unitarianerkirka, der «The Sharps» var pastorpar. Sammen med kvekerne drev unitarianerne et arbeid for tsjekkosllovakiske flyktninger. Rett etter at Münchenavtalen ble underskrevet, hadde unitarianerne sendt ut to medlemmer for å

---

¹⁰⁷ Elena Chinyeva, «Russian Émigrés: Czechoslovak Refugee Policy and the Development of the International Refugee Regime between the Two World Wars», *Journal of Refugee Studies* 8, nr. 2 (1995): 157–58, <https://doi.org/10.1093/jrs/8.2.142>. Det finnes svært lite litteratur om Alice Masaryk på engelsk. Hennes memorandum er publisert på tsjekkisk, *Dětství a mládí: Vzpomínky a myšlenky*, publisert i Pittsburgh i 1960, se referanse i Z. A. B. Zeman, *The Masaryks: the Making of Czechoslovakia* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1976), 217.

¹⁰⁸ «Waitstill and Martha Sharp», Yad Vashem - The World Holocaust Remembrance Center, åpnet 5. november 2018, <https://www.yadvashem.org/righteous/stories/sharp.html>.

¹⁰⁹ «Two Who Dared», Facing History and Ourselves, åpnet 5. november 2018, <https://www.facinghistory.org/holocaust-and-human-behavior/chapter-7/two-who-dared>.

¹¹⁰ Ken Burns og Artemis Joukowsky, *Defying the Nazis: The Sharps' War*, Documentary, 2016, <http://www.defyingthenazis.org>. Filmen handlet både om reisen «The Sharps» tok til Tsjekkoslovakia, og den senere reisen til okkuperte Frankrike, våren 1940.

¹¹¹ Turen deres vil diskuteres nærmere i underkapittel 4.4: «The Sharps».

undersøke tingenes tilstand i Tsjekkoslovakia. Dexter delte rapportene de skrev med Lewis, informasjon som ble viktig for måten Lewis forsto konflikten i Tsjekkoslovakia på.¹¹²

Pauline E. Mandigo, også kalt «publicity lady», var leder for *Phoenix News Publicity Bureau*.¹¹³ Gjennom sin stilling hadde hun ansvar for å sette komiteen i kontakt med aviser, radiostasjoner, magasiner, osv. for å markedsføre flyktningenes sak. Hun skulle lage gode historier ut av informasjonen Lewis fikk fra kontakter i Tsjekkoslovakia. Hennes kontor var i New York City, men hun kontaktet lokale nyhetsstasjoner over hele USA.

2.3 Komiteens lokale og nasjonale arbeidsoppgaver

Komiteen var et midlertidig prosjekt, noe som gjorde at ledernavnene (Butler, Lamont og Alice Masaryk) ble ekstra viktige for givernes tillit. Navnene var viktige fordi det ikke fantes verdipapirer eller et lovverk med faste rammer som i en organisasjon. Giverne var avhengige av ledernes gode avgjørelser. I dette underkapitlet skal komiteens lokale og nasjonale organisering presenteres, samt hvilke strategier og ideer som preget strukturen i organiseringen i USA.

28. oktober 1938 publiserte *NY Times* en annonse med overskriften «U.S. GROUP TO HELP DESTITUTE CZECHS – Dr. Butler Heads Nation-Wide Organization to Raise Funds».¹¹⁴ Annonseren erklærte at tsjekkernes fremtid var usikker, og at det var behov for både akutt, materiell hjelp, og for langsiktig hjelp til å reparere arbeidsmarkedet og utdanningsinstitusjoner. Da *NY Times* annonsen kom på trykk 28. oktober var allerede ledelsen med Lewis, Butler og Lamont på plass.¹¹⁵ I tillegg til at styret var etablert, hadde Butler også sendt ut brev til en rekke innflytelsesrike menn i New York og bedt dem støtte prosjektet.¹¹⁶ Flere av de innflytelsesrike mennene ble kontaktet før annonsen i *NY Times* ble

---

¹¹² NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, «Memorandum for American Committee for Relief in Czechoslovakia», 5. des 1938.

¹¹³ Dexter ga henne dette navnet: NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.4, brev til Henry Haskell fra Robert C. Dexter, 17. nov 1938.

¹¹⁴ New York Times, «U.S. Group to Help Destitute Czechs», *New York Times*, oktober 1938, <https://timesmachine.nytimes.com/browser>.

¹¹⁵ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, «Report of Conference of Dr. Shotwell, Mr. Eichelberger and Mr. Lewis», 12. okt 1938.

¹¹⁶ Disse brevene ble sendt ut i flere omganger. Se brevene Butler sendte ut nasjonalt: NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, «The following sent to 54 persons», 20. okt 1938; Ibid., brev til Roger W. Straus fra NMB, 29. okt 1938; Ibid., brev til NMB fra Roger W. Straus, 28. okt 1938; Ibid., brev til Harry F. Guggenheim fra NMB, 28. okt 1938; Ibid., brev til NMB fra Harry F. Guggenheim, 27. okt 1938; Ibid., brev til Dr. William P. Merrill fra NMB, 26. okt 1938; Ibid., brev til NMB fra Dr. William P. Merrill, 25. okt 1938. Butler sendte også ut brev i lokale byer, se for eksempel svarene han fikk i Cleveland: NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, brev til NMB fra John W. Love, 24. des 1938; Ibid., brev til NMB fra Leslie Smith, 14. des 1938; Ibid., brev til NMB fra Randolph Eide, 16. des 1938.

publisert slik at navnene kunne pryde annonseringen av komiteen. De aller fleste Butler kontaktet sa først nei til å være medlem av komiteen, og da noen godtok medlemskap, var det kun på betingelsen at de slapp å gjøre eller gi noe. Butler var klar på at det var prestisjen i navnene deres som var viktigst. Da mange i utgangspunktet sa nei til å bidra, skyldtes det stort sett at de allerede hadde for mye å gjøre i arbeid med andre veldedige oppdrag: «I haven't a financial arm strong enough to reach around the world».¹¹⁷ Butler selv var også involvert i mange prosjekter på en gang. Han var blant annet president i CEIP og rektor ved Columbia Universitetet (CU), samtidig som han var komiteens styreleder.¹¹⁸

Til tross for at det var vanskelig å mobilisere New Yorks eliter til å engasjere seg i Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia, viste brevene som Butler sendte ut at det var viktig å ha eliten på laget før kampanjen kunne lanseres blant amerikanere flest. Prestisjen i navnene til dem Butler kontaktet kunne gjøre markedsføring lettere, og allerede i oktober ble komiteen lansert som en «Nation-Wide Organization to Raise Funds».¹¹⁹ Komiteen hadde likevel sitt virke i lokale lag, i mindre amerikanske byer. Bare noen dager etter annonsen i *NY Times* skrev Lewis til en kontakt i Detroit at «the campaign will be decentralized», og 1. november 1938 sendte Butler – i tråd med strategien han hadde brukt i New York – ut brev til «key men» i amerikanske byer som skulle bidra til å opprette lokale komiteer i amerikanske delstater.¹²⁰

De første lokallagene ble opprettet i Philadelphia, Pittsburgh og Houston. Tibor Frank har kommentert at den lokale måten Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia ble organisert på var vanlig også i andre amerikanske kampanjer som mobiliserte hjelp til europeiske flyktninger i 1938.¹²¹ Pittsburgh-komiteen var raskest på bena, og var det lokallaget som samla inn mest penger. Edward O. Tabor ledet denne lokale komiteen, samtidig som han var leder i Masaryk Institute. Pittsburgh sitt lokallag ble utgangspunktet for hvordan andre lokale komiteer ideelt sett skulle bygges opp. Før de begynte å samle inn penger hadde O. Tabor samlet en stødig gjeng på rundt 50 viktige lokale mennesker («key men»)¹²² I kampanjen benyttet de seg av lokale aviser, radio, pamfletter. De prøvde også å engasjere

---

¹¹⁷ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, brev til NMB fra Charles C. Bovey, 26. okt 1938, eller: «I am a sponsor for so many at the present time that my usefulness is rapidly becoming exhausted», Ibid., telegram til NMB fra Joseph Wayne Jr., 25. okt 1938.

¹¹⁸ President i CEIP, 1925-1945, rektor for CU, 1902-1945. Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 4, 6.

¹¹⁹ New York Times, «U.S. Group to Help Destitute Czechs».

¹²⁰ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, brev til Kenneth D. Miller fra BL, 31. okt 1938. 286.2.

¹²¹ Frank, *Double Exile*, 299.

¹²² NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, brev til R. N. Watts fra BL, 14. des 1938.

lokalsamfunnet gjennom middager, lunsjforedrag og kulturelle innslag fra Tsjekkoslovakia.¹²³ Henry R. Maresh som ledet lokallaget i Houston lagde en liste til nyoppstartede lag med seks steg som skulle til for å få en vellykket lokal kampanje.¹²⁴

I tillegg til å lage lokale komité-lag, samarbeidet Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia også med lokale, uavhengige aktører som vektla andre strategier i kampanjene de førte. I Virginia drev Marion L. Starkey ved Hampton Institute blant annet en innsamling blant studenter. Hun fikk bare inn 1.81 dollar fordi studentene var så fattige: «I know too well what a hard struggle the majority of them have to maintain themselves at this self-help Negro college to expect any great sums».¹²⁵ Starkey hadde selv bedt om penger til flyktningene i Tsjekkoslovakia, istedenfor julegaver, julen 1938. Lewis syntes dette var en strålende idé, og skulle foreslå det videre. Komiteen samarbeidet med studenter og frivillige i andre delstater også. Et eksempel var studenten Joseph Hanzelin som ville vise tsjekkisk film i Middletown, Connecticut. Han tilbød seg å representere komiteen for å samle inn penger.¹²⁶ I lokallagene fantes det likevel en slags mal for hvordan komiteen jobbet. Lokalt fungerte altså kampanjen både gjennom de etablerte, lokale komiteene for hjelp til Tsjekkoslovakia, men også på universiteter og blant organisasjoner som ikke var en del av komiteen nasjonalt. Det var en tendens at studenter eller ansatte ved universiteter og college var blant de mest aktive på lokalt nivå.

En annen kategori av lokale aktive som komiteen samarbeidet med var folk fra den tsjekkiske (og noen ganger slovakiske) diasporaen. Den 23. oktober 1938 hadde Henry R. Maresh feiret Tsjekkoslovas uavhengighetsdag sammen med representanter fra forskjellige tsjekkiske organisasjoner i Houston. De hadde feiret med taler, diskusjoner, bønn og teater, samtidig som de hadde sørget over at hjemlandet deres hadde blitt delt opp og

---

¹²³ Se for eksempel arrangementet «The Silver Tea» i Houston der 209 dollar ble samlet inn, NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.2, brev til BL fra Henry R. Maresh, 23. jan 1939.

¹²⁴ 1: sende ut mellom 1000 og 5000 «circular letters» (som ga inntrykk av at det hastet å få inn penger) 2: sette annonser i lokale aviser 3: ta personlig kontakt med dem i lokalmiljøet 4: gi en direkte appell til «women's clubs» og andre organisasjoner som kunne donere penger 5: sende annonsering over lokal radio: «five minute period for six days», 6: arrangere «[b]enefit entertainment» på initiativ fra enkeltindivider. NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.2, brev til John G. Bubak fra Henry R. Maresh, 3. feb 1939.

¹²⁵ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.3, brev til BL fra Marion L. Starkey, 7. feb 1939; Ibid., brev til Marion L. Starkey BL, 9. feb 1939; Ibid., brev til Marion L. Starkey BL, 17. feb 1939.

¹²⁶ Hazelin endte opp med aldri å vise filmene, og betalte ikke det han skyldte skolen der filmen skulle vises. Det hele endte i en krangel mellom Brackett Lewis og de ansatte ved universitetet i Middletown fordi Hanzelin hadde fått tillatelse av Lewis til å representerte komiteen. NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.2, brev til Joseph Hanzelin fra BL, 4. jan 1939; Ibid., brev til Remsen B. Ogilby fra BL, 12. jan 1939; Ibid., b 287, m 287.4, brev: «to whom it might concern» fra BL, 22. mars 1939; Ibid., brev til BL fra Robert Drew Bear, 25. mars 1939; Ibid., brev til Robert Drew Bear fra Joseph Hanzelin, 23. mars 1939; Ibid., brev til BL fra Remsen B. Ogilby, 27. mars 1939; Ibid., brev til Robert Drew Bear fra BL, 22. mars 1939; Ibid., brev til komiteen fra Robert Drew Bear, 21. mars 1939.

annektert av Hitler.¹²⁷ Den livlige tsjekkiske diasporaen som Maresh beskrev var en viktig, lokal gruppe komiteen samarbeidet med. Diasporaene hadde begynt å samle inn penger allerede under «mai-krisen»: den spente perioden i mai-måned da tyske tropper nærmet seg de tsjekkosllovakiske grensene.¹²⁸ Tsjekkosllovakiske konsuler, samt tsjekkiske (og i noen grad slovakiske) kirkesamfunn var viktige gjennom alle fasene av komiteens arbeid. Mange av lederne i de lokale komiteene var dessuten gjerne fremtredende amerikanere med tsjekkisk (og i noen tilfeller slovakisk) bakgrunn.¹²⁹

På nasjonalt nivå handlet komiteens oppgaver først og fremst om å sende pengene som ble lagret i fondet i New York til Praha. Komiteen kan sies å ha fungert på to nivå: et lokalt nivå der hovedarbeidet for å *samle inn* pengene skjedde (her regnes også Lewis' lag i New York, da dette også var et separat lag), og et nasjonalt nivå der pengene ble *sendt til* Praha fra New York. Sånn sett var det nasjonale nivået preget av kommunikasjonen mellom GTC (som oppbevarte pengene) og komiteen (som regel gjennom Lamont eller Lewis).

NY Times artikkelen hadde vektlagt det akutte behovet som den nasjonale komiteen ønsket å møte. Det var avgjørende at komiteen forble apolitisk. Dette illustreres blant annet i brevvekslingene mellom Brackett Lewis og professor Henry M. Busch i Cleveland, Ohio. Busch hjalp Lewis med en oversikt over personer han kunne kontakte for å starte opp en komité i Cleveland. Under alle folkene han foreslo sto det en kort beskrivelse av hvor i det politiske landskapet de befant seg (var han eller hun republikaner eller demokrat, liberal eller konservativ?).¹³⁰ Tibor Frank beskrev Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia som en del av «[t]he growing number of, mostly *non-political*, organizations to aid refugees from Europe».¹³¹ Det apolitiske aspektet ble også bekreftet i svarene fra de innflytelsesrike mennene Butler kontaktet: «on a non political humanitarian basis» eller: «on strictly humanitarian basis without regard to political issues».¹³² Etter invasjonen 15. mars skulle komiteen midlertidig endre det strenge kravet om å holde seg utenfor politikk.¹³³

---

¹²⁷ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, brev til BL fra Henry R. Maresh, 27. okt 1938.

¹²⁸ Crowhurst, *A History of Czechoslovakia Between the Wars*, 211; Heimann, *Czechoslovakia*, 78–79; Procházka, *The Second Republic*, 7.

¹²⁹ O. Tabor i Pittsburgh og Maresh i Houston har allerede blitt nevnt. Lewis hadde også tett kontaktk med tsjekkosllovakiske konsuler: Charles R. Toothaker i Philadelphia (NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, brev til BL fra Charles R. Toothaker, 7. des 1938), Esquire J. Gardavsky i Cleveland (Ibid., brev til Esquire J. Gardavsky fra BL, 8. des 1938), Jan Papanek i Pittsburgh (Ibid., brev til Dr. Jan Papanek fra BL, 29. des 1938), i tillegg til den ambassadør Vladimir Hurban (Ibid., «For Release», 19. des 1938).

¹³⁰ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.3, brev til prof. Henry M. Busch fra BL, 16. nov, 1938; brev til BL fra prof. Henry M. Busch, 30. nov 1938.

¹³¹ Frank, *Double Exile*, 297.

¹³² NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, telegram til NMB fra Percy Straus, 26. okt 1938; Ibid., telegram til NMB fra Alanson Houghton, 25. okt 1938.

¹³³ Dette diskuteres i kapittel fem.

Samtidig som komiteen ble organisert i USA fra starten av oktober 1939, var det også viktig å sikre kontakter i Praha. I sin rolle som kasserer var Thomas Lamont opptatt av å få den beste avkastning på dollarene de sendte, når disse ble overført til tsjekkiske koruna. Da «The Sharps» reiste til Praha i februar 1939, var en av de første oppgavene de fikk å finne ut hvordan komiteen kunne få en like god valuta som britiske humanitære organisasjoner. I komiteens oppstart var tsjakkoslovakiske Røde Kors viktigste mottaker for komiteens penger, samt mindre tsjakkoslovakiske organisasjoner. Organisasjonene skulle bruke alle pengene på akutt, humanitær hjelp til flyktningene fra de annekterte områdene. Komiteen for hjelp til Tsjakkoslovakia hadde i utgangspunktet blitt opprettet som et samarbeid mellom CEIP og internasjonale Røde Kors, og kontakten med Røde Kors i Praha var dermed et naturlig valg.¹³⁴ Ansvar for den praktiske forvaltningen av pengene lå dermed først og fremst på det lokale Røde Kors i Praha. Leder for internasjonale Røde Kors, Norman Davis, hadde i tiden etter Münchenavtalen først vært i tvil om Røde Kors i det hele tatt skulle blande seg inn i flyktningarbeidet i Tsjakkoslovakia fordi det syntes å være en politisk betent situasjon.¹³⁵ Den tette tilknytningen til Røde Kors forsterket frem til 15. mars behovet for at komiteen hadde en ikke-politisk profil.

23. juni 1939 fikk alle medlemmer i komiteen et brev fra Lewis og et brev fra Butlers assistent i CEIP, Henry Haskell, om at komiteen ble avsluttet. Medlemmene ble takket for innsatsen de hadde gjort, og de fikk se tall på hvor mye penger de enkelte lokallagene og viktige samarbeidspartnere hadde samlet inn. De ble også vist en oversikt over hvor pengene hadde gått, og Lewis forsikret dem igjen om at alle administrative utgifter hadde blitt dekket av CEIP, slik at hvert øre hadde gått til flyktningne selv.¹³⁶

Samtidig som komiteens midlertidige initiativ ble avsluttet, sommeren 1939, arbeidet altså Lewis for å få i gang en permanent organisasjon: «As I think you know the American Friends of Czecho-Slovakia was organized to be a permanent body whereas our own (...) was only temporary».¹³⁷ Mye tydet på at organisasjonen var en viderføring av komiteen.

---

¹³⁴ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, «Report of Conference of Dr. Shotwell, Mr. Eichelberger and Mr. Lewis», 12. okt 1938; Ibid., «Dear President Butler», usignert, 7. okt 1938; Ibid., «Memorandum for President Butler and Hon. Norman H. Davis», 18. okt 1938; Ibid., brev til Henry S. Haskell fra Frederic A. Delano, 31. okt 1938; Ibid., brev til Frederic A. Delano fra Henry S. Haskell, 27. okt 1938; Ibid., brev til NMB fra Frederic A. Delano, 27. okt 1938.

¹³⁵ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, «Report of Conference of Dr. Shotwell, Mr. Eichelberger and Mr. Lewis», 12. okt 1938.

¹³⁶ NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.1, «To Members of the American Committee for relief in Czecho-Slovakia» fra BL, 23. jun, 1939; «To Members of the American Committee for relief in Czecho-Slovakia» fra Henry S. Haskell, 23. jun 1939.

¹³⁷ NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.2, brev til Thomas W. Lamont (usignert, men skrevet på papiret som BL oftest skrev på), 25. sep 1939.

Flere av aktørene fra komiteen ble med videre. Lewis skulle være generalsekretær,¹³⁸ Butler fortsatte som «æresstyrmann» og oppfordret alle medlemmer av komiteen å fortsette inn i den nyopprettede organisasjonen.¹³⁹ Restene av komiteens fond i GTC skulle dessuten overføres.¹⁴⁰

I løpet av tiden Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia eksisterte var den altså en nasjonal kampanje som var desentralisert i måten den ble organisert: i lokale komiteer, i diasporaene og gjennom samarbeidspartnere ved universiteter og college. Komiteen var en midlertidig kampanje og en akutt respons på behovet for materiell hjelp til flyktninger innad i Tsjekkoslovakia. I de neste avsnittene skal vi se litt nærmere på periodisering for arbeidet.

2.4 De tre fasene

Det finnes mange måter å periodisere et historisk løp på. Det var flere ting som virket viktige som kriterier for hvordan historien om Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakias arbeid skulle inndeles. I begynnelsen virket det naturlig å periodisere komiteens virke etter hvor mye penger som ble samlet inn. En slik inndeling kunne vist på hvilke tidspunkt komiteen lyktes best i å nå sitt mål: å samle inn så store summer som mulig. En annen mulighet var å dele inn arbeidet etter de internasjonale hendelsene i Tsjekkoslovakia og ellers i Europa:

Münchenavtalen 30. september, Beneš sin avgang som president 5. oktober 1938, invasjonen av Tsjekkoslovakia 15. mars 1939, og invasjonen av Polen og starten av andre verdenskrig 1. september 1939. En slik fortelling kunne fått frem konteksten komiteen eksisterte i: opptrappingen til andre verdenskrig, og den økte spenningen i internasjonal politikk.

Problemet med å periodisere etter hvor mye penger som kom inn var først og fremst at historien om Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia ikke var en suksesshistorie. Fokuset på hvor mye penger som kom inn ville bommet i å formidle hvorfor komiteen er et interessant historisk fenomen. Å la historien om komiteen organiseres etter internasjonale hendelser ligger derimot nærmere oppgavens tema, og til dels har jeg sett på internasjonale hendelser som vendepunkt. Likevel trengte et slikt utvalg en nyansering. Historien om Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia er periodisert etter hvilke hendelser som var viktige for komiteens medlemmer, i arbeidet de drev. Inndelingen er ikke *gitt*, men den er på aktørenes premisser og et forsøk på å legge oppgaven så tett som mulig til komiteens medlemmers virkelighet.

---

¹³⁸ NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.2, «Memorandum for President Butler», 25. sep, 1939.

¹³⁹ NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.1, «To Members of the American Committee for relief in Czecho-Slovakia» fra Henry Haskell, 23. juni, 1939.

¹⁴⁰ NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.2, brev til Thomas W. Lamont fra (usignert, men skrevet på papiret som BL oftest skrev på), 25. sep 1939.

Komiteen arbeidet i tre faser. Den første fasen var komiteens oppstart, og begynte i oktober 1938, da komiteen ble organisert som en reaksjon på Münchenavtalen. I denne tiden var komiteens mål å samle inn umiddelbare 100 000 dollar for å bistå flyktingene akutt før vinteren kom. I første fase var målet at alle pengene som kom inn utelukkende skulle gå til de 200 000 flyktingene *innad i* Tsjekkoslovakia. Den tidlige organiseringen av komiteen er allerede blitt presentert i underkapittel 2.3: «Komiteens lokale og nasjonale arbeidsoppgaver», i tillegg vil kapittel tre gå nærmere inn på hvordan komiteen lanserte arbeidet sitt lokalt og nasjonalt.

Første fase opphørte da Alice Masaryks gikk av som president i tsjekkosllovakisk Røde Kors, 2. eller 3. desember 1938. Avgangen resulterte i at komiteen ikke lenger hadde en trygg aktør på bakken i Praha som de visste distribuerte alle pengene direkte til flyktingene som trengte dem. Da Masaryk gikk av som president markerte det et viktig vendepunkt fordi Brackett Lewis og ledere i lokallagene opplevde hendelsen som avgjørende. Brevene de sendte til hverandre uttrykte en frykt for at Masaryks avgang ville gjøre det umulig å fortsette å sende penger til flyktingene i Tsjekkoslovakia. Det er selvfølgelig et viktig poeng at Masaryks avgang ikke satte en *faktisk* stopper for komiteens arbeid. Men hendelsen fungerer likevel som et vendepunkt fordi Lewis og hans kolleger forholdt seg til avgangen som et vendepunkt. Kapittel fire undersøker blant annet hvordan komiteen bestemte å samarbeide med unitarianer- og kvekerkirka om å sende ut et ungt pastorpar til Praha for å gjenopprette en trygg pengetransaksjon.

Tredje fase var tiden etter den tyske invasjonen 15. mars 1939. Hendelsen markerte slutten på det selvstendige «Tsjekkoslovakia» som ble til et protektorat under Nazi-Tyskland. For komiteen førte hendelsen til at de endret strategi for hva penges fondet skulle gå til. Kapittel fem diskuterer komiteens arbeid med intellektuelle på flukt etter invasjonen.

3 Den nære og den fjerne offentligheten

12. november 1938 talte Jan Masaryk, Alice Masaryks bror og tidligere utenriksminister for Tsjekkoslovakia, til det amerikanske folk gjennom radiokanalen CBS (Columbia Broadcasting System).¹⁴¹ Med sjarm og patos fortalte han hvordan Münchenavtalen var et svik mot det tsjekkiske folk: «My people were terribly hurt. They were suddenly told with very little ceremony that they must shutup [*sic.*] and give up». Samtidig takket han sin venn Nicholas Murray Butler, som hadde sagt ja til å sitte som styreleder i den nyopprettede Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia, og oppfordret alle som hørte på «to help President Butler in his noble effort».¹⁴²

Radiotalen var et eksempel på hvordan komiteen ble lansert i amerikanske medier. Dette kapitlet analyserer komiteens bruk av amerikanske medier for å nå den fjerne offentligheten. Det tar utgangspunkt i Chicago-sosiologenes forståelse av at det fantes en årsakssammenheng mellom massemedienes framvekst, og at symbolsk utveksling la grunnlaget for at en kunne ha fellesskap med mennesker som levde på andre steder enn en selv, på avstand. Et særlig fremtredende element i strategien for å nå den fjerne offentligheten var å vekke et følelsesmessig engasjement hos leserne og lytterne.

Samtidig deltok komiteens medlemmer i møter i delstatene der de drev en kunnskapsformidling rettet mot en nær, ansikt-til-ansikt offentlighet. I desember 1938 og i januar 1939 dro Brackett Lewis på tre turer i Midtvesten for å holde, og lytte til, foredrag om tilstandene i Tsjekkoslovakia. Komiteens organisering i amerikanske delstater brakte komiteens arbeid i direkte kontakt med lokal offentlighet. Kombinasjonen av massemediekampanjen og deltakelse i møter i delstatene vitnet om et samspill mellom fysiske og symbolske fellesskap, og mellom lokal og nasjonal offentlighet. På et dypere plan handlet formidlingen av flyktningenes sak i den nære og den fjerne offentligheten om å definere hvem som kunne være med i det amerikanske fellesskapet.

Mobiliseringen i nær og fjern offentlighet var på forskjellig vis preget av følelser og kunnskap. I dette kapitlet drøftes først hvordan komiteen møtte offentligheten i direkte møter gjennom en utredning av komiteens tilknytning til Carnedige Endowments kunnskapsformidlingsprosjekt. Deretter diskuteres hvordan komiteen markedsførte

---

¹⁴¹ Hele talen finnes i NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.3, «Columbia Broadcasting System, Jan Masaryk», 12. nov 1938.

¹⁴² Ibid., b 288, m 288.3, «For Immediate Release. JAN MASARYK SPEAKS FROM LONDON OVER CBS», 11. des 1938.

flyktningkampanjen i nasjonale og lokale medier. Kapitlet er inspirert av Mark Philip Bradleys idé om at følelser var viktigere enn juss i framveksten av menneskerettigheter, og Hans teori brukes til å kaste lys over komiteens mediekampanje. Samuel Moyns distinksjon mellom empati og sympati bidrar til å forstå forblindelser mellom følelser og kunnskap i komiteens arbeid. Et sentralt spørsmål er om empati var en viktig komponent i komiteens bruk av kunnskapsformidling i delstatene, men også i måten den spilte på følelser i mediekampanjen.

3.1 Kunnskapsformidling i de nære offentlighetene

Til tross for at komiteen var et akutt, humanitært prosjekt, var den fra begynnelsen også preget av å være del av Carnegie Endowments større prosjekt om å opplyse det amerikanske folket. Brackett Lewis publiserte bøker og holdt forelesninger om tilstandene i Tsjekkoslovakia. I dette underkapitlet undersøkes Lewis tre turer til Midtvesten der han foreleste og lyttet til forelesninger om tilstanden i Tsjekkoslovakia. På den måten kom Carnegie Endowments *langsomme* opplysningsprosjekt til uttrykk: gjennom Brackett Lewis' engasjement for å utdanne amerikanere på lokalt nivå om Tsjekkoslovakia. Lewis gjorde dette i de nære ansikt-til-ansikt fellesskapene.

CEIP hadde siden 1911 vært én av fem organisasjoner som deltok i det overordnede Carnegie Corporation sine styremøter. Carnegie Corporation ble opprettet i 1911 for å forvalte det som var igjen av Andrew Carnegies formue (125 millioner dollar i 1911).¹⁴³ I 1938 var det Nicholas Murray Butler som deltok i styremøtene på vegne av CEIP. Carnegie Corporation hadde som mål «to promote the advancement and diffusion of knowledge and understanding».¹⁴⁴ CEIP ble opprettet som et initiativ som skulle spre kunnskap, og med et spesielt mandat om å formidle kunnskap som kunne forebygge krig: «hasten the abolition of international war (...) [and thereafter to] consider what is the next most degrading remaining evil or evils»,¹⁴⁵ eller: «the Endowment needed more money to enable it to rid the world of war».¹⁴⁶

Allerede fra komiteens oppstart var ansatte ved forskjellige universiteter og college i amerikanske delstater og byer en av de viktigste gruppene Lewis kontaktet for å sette opp lokallag. Å engasjere akademikere, var en del av komiteens lokale markedsføring fra start til

---

¹⁴³ Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 3.

¹⁴⁴ Lagemann, 3.

¹⁴⁵ Lagemann, 20.

¹⁴⁶ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 354.

slutt. I tillegg drev komiteen et eget direkte arbeid gjennom å holde foredrag. I desember 1938 og i januar 1939 dro Brackett Lewis på tre turer i Midtvesten for å formidle tilstandene i Tsjekkoslovakia. Første tur varte fra rundt 4. eller 5. til rundt 11. desember 1938.¹⁴⁷ Disse dagene holdt Lewis foredrag i Des Moines, Iowa; i Lincoln, Nebraska og i Chicago, Illinois.¹⁴⁸ I arkivene finnes det verken programmer eller talemanuskript fra turene, og det er usikkert om det var snakk om større arrangementer med mange forelesere, eller om han var den eneste som holdt foredrag. Lewis fortalte til et medlem i komiteen at han hadde vært «out in Iowa and Nebraska for a week lecturing».¹⁴⁹

Drøye to uker senere, 18. desember 1938, dro han på dagstur til «The Slovak Hall» i Philadelphia hvor han var en av mange forelesere. Lewis talte om tilstandene i Tsjekkoslovakia til lokalsamfunnet i Philadelphia. Arkivene er ikke særlig utbroderende hva gjelder innholdet i talene, men de ble beskrevet som «on the question of relief»¹⁵⁰ og «information both on conditions in the Republic and about the fund which we are raising».¹⁵¹ Under forelesningene overrakte arrangørene ham sjekker fra fem forskjellige organisasjoner i Philadelphia som ville at pengene skulle brukes på flyktingene i Tsjekkoslovakia. Da Lewis kom hjem fra reisen skrev han til arrangørene: «Every person whom we can help understand the situation in Czechoslovakia is worth meeting».¹⁵² Det var altså ikke nødvendigvis snakk om en bred appell, men om å møte mennesker, direkte, som kunne få forståelse for saken.

En måned senere, 20. januar 1939, dro Lewis på en ny tur til Midtvesten, denne gangen til Chicago. Anledningen var at Jan Masaryk skulle tale på et lunsjarrangement i regi av tenketanken «Council on Foreign Relations». Lewis hadde hjulpet tenketanken å komme i kontakt med Jan Masaryk,¹⁵³ men han dro ikke til Chicago bare for å lære mer om Tsjekkoslovakia. Han var der først og fremst for å utnytte oppstyret som Jan Masaryks besøk skapte, til å organisere en lokal komité i Chicago.

De tre turene var av ulik art. Mens Lewis deltok som foreleser både på turen til «The Slovak Hall» 18. desember, og på ukeeturneen i Midtvesten i starten av desember, var turen til Chicago i januar 1939 en anledning til å skape oppmerksomhet rundt et potensielt nytt lokallag i Chicago.¹⁵⁴ Komiteens kampanje i lokale radioer, aviser og pamfletter var viktig

---

¹⁴⁷ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.1, telegram til Lincoln Hutchinson fra Henry S. Haskell, 10. des 1938.

¹⁴⁸ Ibid., brev til John A. Cervenka fra BL, 2. des 1938.

¹⁴⁹ Ibid., b 286, m 286.5, brev til R. N. Watts fra BL, 27. des 1938.

¹⁵⁰ Ibid., b 287, m 287.1, brev til BL fra Charles R. Toothaker, 3. des 1938.

¹⁵¹ Ibid., brev til Charles R. Toothaker fra BL, 19. des 1938.

¹⁵² Ibid., brev til E. Prostednik fra BL, 19. des 1938.

¹⁵³ Ibid., b 287, m 287.2, brev til Clifford Uttley fra BL, 19. jan 1939.

¹⁵⁴ Chicago-initiativet ble likevel aldri en stabil komite som den i Pittsburgh, Houston og Philadelphia.

fordi den kunne engasjere den lokale, amerikanske offentligheten til å bli givere. Leserne og lytterne som mottok budskapet om flyktningenes nød skulle påvirkes til å hjelpe komiteen å nå det umiddelbare målet om 100 000 dollar. Forelesningsturene til Lewis vitnet likevel om at komiteen ønsket noe mer enn bare å påvirke amerikanere til å gi enkeltsummer.

Forelesningsturene synes også å ha vært del av Carnegie Endowments overordnede opplysningsprosjekt om å *forme* dem som lyttet gjennom kunnskapsformidling. Når arrangørene for forelesningene i «The Slovak Hall» overrakte Lewis pengebeløp fra fem tsjekkiske organisasjoner viser dette at turene hadde mange mål samtidig, kunnskapsformidling var et aspekt. Pengene et annet.

For å forstå opplysningsprosjekt bruker jeg Sven-Eric Liedmans definisjon. Liedman hevdet opplysning var forestillingen om at forholdet mellom det et menneske vet og det et menneske gjør samsvarer: «håpet om at vi ved å vite mer også skal handle på en mer bevisst, en bedre måte».¹⁵⁵ Ellen Lagemann har foreslått at en hovedtendens i det overordnede opplysningsprosjektet til Carnegie Corporation, som CEIP gikk ut ifra, var liberalisme. Hun siterte Newton D. Baker, som var medlem av hovedstyret i CC fra 1931-1937, i hans definisjon av liberalisme: «a sure feeling that things get better in this world rather than worse and have their best chance of improvement when they rest for approval upon *the informed conscience of the common man*».¹⁵⁶ De to definisjonene synes å romme to aspekter av hva CEIPs kunnskapsformidlingsprosjekt gikk ut på, og hva som kan ha påvirket arbeidet komiteen drev i delstatene. På den ene siden sto CEIPs kunnskapsformidlingsprosjekt i en lengre opplysningstradisjon (à la Liedmans definisjon), på den andre siden bar det samme prosjektet preg av å være del av en spesiell kunnskapspolitikk i amerikansk mellomkrigstid. Lagemann mente kjernen i CCs kunnskapspolitikk var å øke privatpersoners myndighet, uten å styrke myndighetene.¹⁵⁷ Det var snakk om å styrke den enkelte borgers kunnskap, og dermed myndiggjøre ham eller henne i møtet med myndighetene.

Nicholas Murray Butlers karakter underbygget påstanden om at CEIP drev en liberal form for opplysning. Butler forsøkte å bli president i 1920, men da dette ikke gikk ønsket president Warren G. Harding å ha ham som utenriksminister. Butler takket nei, men fikk

---

¹⁵⁵ Sven-Eric Liedman, *Den moderne verdens idéhistorie: I skyggen av fremtiden* (Oslo: Dreyers forlag, 2016), 50.

¹⁵⁶ Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 8. (min kursivering)

¹⁵⁷ «In a sense, the hope was to increase the nation's capacity for *governance* without enlarging the *government*», Lagemann, *The Politics of Knowledge*. Påstanden lignet Parmars beskrivelse av CEIPs grenserolle mellom det private og det offentlige, Parmar, «Engineering Consent», 35, 36. Se også Rosenthals beskrivelse av Butlers idealer for en ideell forvaltning av amerikanske myndigheter: «always and everywhere public opinion and not public office», Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 298.

likevel stor personlig innflytelse i Hardings utenrikspolitikk: «the United States had two foreign policies (...) "The Secretary of State's" (...) and Nicholas Murray Butler's».¹⁵⁸ Butler brukte innflytelsen til å fremme en politikk som prioriterte folkemening framfor offentlig styring: «always and everywhere public opinion and not public office»¹⁵⁹ eller: «public opinion would lead to sensible governmental policy».¹⁶⁰ Stephen Wertheim har midlertidig foreslått at «public opinion» ikke så mye refererte til vanlige amerikaneres meninger som det refererte til en kunnskapselite som skulle *forme* folkemeningen.¹⁶¹

Sett i lys av det overordnede opplysningsprosjektet CEIP var del av, kan Lewis forelesningsturer i Midtvesten leses som et håp om at de han møtte skulle agere bedre, for eksempel gjennom å kjøpe tsjekkosllovakiske varer eller donere penger til flyktningene i Praha.¹⁶² Å formidle kunnskap om Tsjekkoslovakia var noe som hadde opptatt Lewis både før komiteen startet, og før han reiste i Midtvesten. Allerede 27. oktober 1938 besøkte han «The American Academy of Political and Social Science».¹⁶³ Lewis publiserte dessuten flere bøker om Tsjekkoslovakia.¹⁶⁴ Lewis' navn dukket også opp tre ganger i spalten «Events Today» i *NY Times*, høsten og tidlig vinter 1938-1939. Han foreleste for Women's National Republican Club: 28. september 1938, med foredraget «Czechoslovakia - "The Country and Its People"»,¹⁶⁵ 29. november, der temaet var «Czechoslovakia Faces the Future»,¹⁶⁶ og 6. februar 1939 med foredraget «The future in Central Europe».¹⁶⁷ I likhet med de tre turene i Midtvesten sto også disse forelesningene tomme for ettertiden hva gjaldt innhold. Bare tittelen indikerte hva det ble snakket om. Pauline E. Mandigo omtalte midlertidig disse forelesningene som suksessfulle.¹⁶⁸

Når det ikke finnes lengre utredninger om, eller manus etter, hva Lewis snakka om på forelesningsturene i Midtvesten, må andre kilder supplere for å forstå hva slags kunnskap det kan ha vært snakk om. For eksempel kan Lewis' bøker og artikler gi en pekepinn på innholdet i talene. *Democracy in Czechoslovakia* fra 1937 var en faktabok som på ryddig

---

¹⁵⁸ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 298.

¹⁵⁹ Rosenthal, 298.

¹⁶⁰ Rosenthal, 362.

¹⁶¹ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 34.

¹⁶² Tsjekkoslovakiske varer vil kommenteres nærmere i underkapittel 4.2, «Kampen om den tsjekkosllovakiske virkeligheten».

¹⁶³ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, her har jeg mistet referansen til det spesifikke dokumentet.

¹⁶⁴ Se for eksempel Lewis, *Facts About Democracy in Czechoslovakia*; Lewis, *Democracy in Czechoslovakia*; Lewis, «Social Reform and social Legislation».

¹⁶⁵ New York Times, «Events Today», *New York Times*, 28. september 1938.

¹⁶⁶ New York Times, «Events Today», *New York Times*, 29. november 1938.

¹⁶⁷ New York Times, «Events Today», *New York Times*, 6. februar 1939.

¹⁶⁸ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 8. des 1938.

måte forklarte det tsjekkosllovakiske demokratiet: industri, det representative styret, jordbruk, transport, kvinners rettigheter, utdanning, kultur, helse, utenrikspolitikk, osv.¹⁶⁹ *Social Reform and Social Legislation* fra 1940 var en oversikt over sosiale lovgivninger og endringer i landet. En tendens i begge bøkene var at tsjekkerne ble presentert som et myndig folk, et folk med råderett over seg selv og sitt land blant annet på grunn av den demokratiske og progressive politikken de førte: «the people of Czechoslovakia owned the public service of their country (...) [t]heir Republic was often called the best governed and the most progressive on the Continent».¹⁷⁰ Et annet poeng var dessuten å vise tsjekkernes forbindelse med USA. Enten gjennom å peke på hvor velfungerende den tsjekkiske diasporaen var («the most honorable (...) and law-abiding citizens of our country»¹⁷¹) eller gjennom å sammenligne Tsjekkoslovakias areal og befolkning med amerikanske stater.¹⁷²

En annen pekepinn på innholdet i komiteens kunnskapsformidling kan trolig finnes i CEIPs kunnskapsideal. Ellen Lagemann presenterte kunnskapsidealet i det overordnede Carnegie Corporation gjennom å fortelle om økonomene i mellomkrigstiden som arbeidet med at økonomifaget skulle være «capable of informing public action through accurate factual analyses of real economic behavior and choices».¹⁷³ Kunnskapen skulle være faktabasert (for eksempel økonomenes «accurate factual analyses»), samtidig som den skulle forme «public action».¹⁷⁴ I likhet med Lewis faktabøker om Tsjekkoslovakia, som skulle bevise at landet var et progressivt demokrati, brukte CEIP studiet av hvordan krig påvirket økonomien i et land til å *bevise* at væpnede konflikter var bortkastet («waste of armed conflict»)¹⁷⁵ Katharina Rietzler har også foreslått at når CEIP strevde etter å sirkulere objektive fakta mellom, og på tvers av, nasjonene, var det for å fremme fred. Hun forklarte at dette var noe de hadde til felles med Rockefeller Foundation: «the “objective” analysis of relationships among nations was necessary to curb the irrational forces of chauvinism».¹⁷⁶ Rietzler viste til en tro på at vitenskapens sannheter var mer dyptliggende enn staten: «the universal language of science and scholarship, could forge ties across nations that would

---

¹⁶⁹ Lewis, *Democracy in Czechoslovakia*.

¹⁷⁰ Lewis, «Social Reform and social Legislation», 269.

¹⁷¹ Lewis, *Democracy in Czechoslovakia*, 4.

¹⁷² Lewis, 4.

¹⁷³ Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 51.

¹⁷⁴ Lagemann, 51. For lignende beskrivelse av kunnskapsidealet i CEIP, se Parmar, «Engineering Consent»; Rosenthal, *Nicholas Miraculous*.

¹⁷⁵ Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 52. I ettertid kan idealet virke litt naivt, høsten 1939.

¹⁷⁶ Rietzler, «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics». Rietzler undersøkte CEIPs og Rockefeller Foundations samarbeid med tyske akademikere på 1920-tallet for å skape fred og forsoning i Sentral-Europa etter første verdenskrig.

pacify international politics».¹⁷⁷ Rietzler pekte dermed på vitenskapens transnasjonale karakter.

3.2 Mobilisering i massemedier

CBS, radiokanalen Jan Masaryk talte via, hadde blitt opprettet i 1928, to år etter at det større NBC (National Broadcasting Company) ble opprettet. Fra 1933 fantes det radioer i omtrent to tredjedeler av alle amerikanske hjem, og disse var koblet opp enten til CBS eller til NBC.¹⁷⁸ Radio var blant massemedienes «Big Five», de fire andre var aviser, magasiner, TV og film.¹⁷⁹ Komiteen brukte både aviser, magasiner, pamfletter og plakater i sin kampanje. Peters og Simonson skrev: «Though most complex societies in human history have had means for sending messages to many people at once (...) only in the twentieth century did the mass media become named as such».¹⁸⁰ Massemediene var et middel for å nå det umiddelbare målet om å samle inn 100 000 dollar: «the aim of the Committee is to raise as quickly as possible 100,000\$».¹⁸¹ I ukene som fulgte kvelden etter at Jan Masaryk hadde talt på CBS, kom det inn flere sjekker på mindre summer fra amerikanere som hadde hørt talen og sympatiserte med Jan Masaryk og flyktningene i hjemlandet hans.¹⁸² At Masaryks tale hjalp komiteen å samle inn penger til flyktningene, illustrerte hvordan komiteens kampanje også mobiliserte i den fjerne offentligheten. Gjennom CBS kunne komiteen bringe de tsjekkiske flyktningene helt inn i stua til amerikanere.

Komiteens medlemmer brukte mange ord for å beskrive hvem i den amerikanske offentligheten de skulle anvende kampanjen på: «american audience»,¹⁸³ «the AMERICAN publicity»,¹⁸⁴ «American sympathy»,¹⁸⁵ «very influential people across the country»,¹⁸⁶ «public attention»,¹⁸⁷ «American support»,¹⁸⁸ «we Americans»,¹⁸⁹ «anything we can do to

---

¹⁷⁷ Rietzler, 63.

¹⁷⁸ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 80; Whetmore, *Mediamerica, Mediaworld*, 115.

¹⁷⁹ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 1. Se også Whetmore, *Mediamerica, Mediaworld*, 115.

¹⁸⁰ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 1.

¹⁸¹ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.3, «FOR RELEASE», 30. nov 1938.

¹⁸² Pauline Averholt fra Arkansas ga for eksempel 5 dollarIbid., b 286, m 286.3, brev til NMB fra Pauline Averholt, 14. nov 1938. For andre som reagerte på radiotalen, se Ibid., brev til NMB fra Moses Beckkandt, 14. nov 1938; Ibid., brev til NMB fra Olga A. Dudek, 15. nov, 1938; Ibid., brev til NMB fra Jessie D. Patton, 14. nov 1938; Ibid., brev til NMB fra Mrs. L. W., 16. nov 1938.

¹⁸³ Ibid., brev til prof. Joseph S. Roucek fra BL, 14. nov 1938.

¹⁸⁴ Ibid., b 286, m 286.2, «Dear redactor», 19. okt 1938.

¹⁸⁵ Ibid., «FRIENDS OF CZECHOSLOVAKIA, TO THE EDITOR OF NEW YORK TIMES», udatert (men i mapp for jan-okt 1938).

¹⁸⁶ Ibid., brev til prof. Huntley Dupre fra BL, 22. okt 1938.

¹⁸⁷ Ibid., b 286, m 286.4, brev til Dr. Henry R. Maresh fra BL, 25. nov, 1938.

rouse and stimulate American interest, we want to do»,¹⁹⁰ «your local citizens»,¹⁹¹ «our givers»,¹⁹² «inform the general public»,¹⁹³ «the public mind»,¹⁹⁴ «a strong list of sponsors for the movement».¹⁹⁵ Begrepene illustrerte to ting: amerikansk opinion var viktig for kampanjens suksess, og strategiene for å nå opinionen var ikke rigide: de kunne anvendes på flere grupper, og på flere måter: både lokalt og nasjonalt, på folkemassene og på elitene.

Komiteen gikk ut offentlig både på nasjonalt og lokalt nivå. Første annonsering av komiteen hadde vært i *NY Times*, men avisen fortsatte bare i liten grad å være et sted der komiteen promoterte arbeidet. På nasjonalt nivå var det mest bemerkelsesverdige forsøket på å lansere kampanjen til det store amerikanske publikumet da Brackett Lewis ba president Roosevelt om å nevne arbeidet i juletalet i 1938. Presidentens kontor svarte ut på nyåret at FDR ikke hadde ønsket å nevne enkelte prosjekter i den nasjonale talen.¹⁹⁶

Det var i de lokale avisene mesteparten av mobiliseringen i amerikansk offentlighet skjedde. Verken på lokalt eller nasjonalt nivå var det vanlig at komiteen selv kontaktet avisene, magasinene eller radiostasjonene. Pauline E. Mandigo, sjef for *Phoenix News Publicity Bureau*, hjalp dem å markedsføre kampanjen, og hun var aktiv i å kontakte både radio, aviser og magasiner.¹⁹⁷ Kontoret hennes lå på Madison Avenue i New York, og ble ledet av tre damer: Ruth Byers Heed (styreleder), Rosepha P. Chisholm (sekretær og kasserer) og henne selv (president).¹⁹⁸ Å få hjelp med å markedsføre kampanjen gjennom et byrå hadde blitt vanligere og vanligere i mellomkrigstiden. Simonson og Peters skrev at det fantes 5000 «publicists» i New York City etter Første verdenskrig.¹⁹⁹

---

¹⁸⁸ NY&W, VII.O: CAC., b 286, m 286.4, brev til NMB fra Dr. Henry Smith Leiper, 2. nov, 1938.

¹⁸⁹ Ibid., sirkelbrev til tsjekkiske kirker i USA, uten tittel (men startet «Members of Moravian Churches»), udatert (men i mappa for nov 1938).

¹⁹⁰ Ibid., brev til Henry S. Haskell fra Robert C. Dexter, 17. nov, 1938.

¹⁹¹ Ibid., brev til Frank J. Manheim fra Henry R. Maresh, 12. nov, 1938.

¹⁹² Ibid., brev til Dr. Henry R. Maresh fra BL, 25. nov, 1938.

¹⁹³ Ibid., brev til Charles R. Toothaker fra BL, 12. nov, 1938.

¹⁹⁴ Ibid., brev til Henry S. Haskell fra BL, 2. nov, 1938.

¹⁹⁵ Ibid., brev til BL fra Lincoln Hutchinson, 26. nov, 1938.

¹⁹⁶ Ibid., b 287, m 287.1, brev til Franklin D. Roosevelt fra Brackett Lewis, 21. des 1938. Se også Ibid., b 287, m 287.2, brev til Brackett Lewis fra Pierrepoint Moffat, 11. jan 1939.

¹⁹⁷ Ang. Mandigos kontakt med magasiner (LOOK Magazine og LIFE Magazine): LOOK Magazine: NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.4, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 18. nov 1938. LIFE Magazine: Ibid., b 287, m 287.2, brev til Pauline E. Mandigo fra Charlotte Case, 5. jan 1939. Ang. radio, se Ibid., b 286, m 286.4, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 16. nov 1938; Ibid., eller s. b 286, m 286.5, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 8. des 1938. Ang. «news article»: Ibid., b 286, m 286.4, brev til Pauline E. Mandigo fra Henry S. Haskell, 16. nov 1938. Mer fra Mandigo og Phoenix News: Ibid., brev til Pauline E. Mandigo fra BL, 9. nov 1938; Ibid., b 286, m 286.3, «Memorandum for Mr. Lewis», fra Henry S. Haskell, 23. nov 1938; Ibid., b 287, m 287.2, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 23. jan 1939.

¹⁹⁸ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.4, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 15. nov 1938.

¹⁹⁹ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 81.

Mandigo var ikke bare engasjert i mediekampanjen som sådan, men synes og å ha vært viktig for å etablere nettverk som kunne hjelpe komiteen med mediekampanjen. I komiteens oppstart ga hun Lewis tips om hvordan han kunne samle inn mest mulig penger: «Recently I was talking with a banker downtown who thought that the reason for difficulty in raising the proper quota of the relief fund was that the woman's committee had not been set up, as the women always bring in a lot of money».²⁰⁰ Sitatet indikerte det større nettverket av mennesker komiteen benyttet seg av innen businesssektoren, finanssektoren og kvinneorganisasjoner.

Til tross for alle forsøkene på å markedsføre flyktningene i Tsjekkoslovakia, lyktes komiteen ikke en gang i å samle inn de umiddelbare 100 000 dollarene, som bare hadde vært utgangspunkt for en mye større sum på 500 000 dollar.²⁰¹ Jan Masaryks tale 12. november fungerte likevel som et slags «trekkplaster»: den hadde fått inn litt ekstra penger, og skapt litt ekstra oppmerksomhet rundt de tsjekkiske flyktningenes sak. I løpet av tiden komiteen eksisterte oppsto tre slike hendelser som gjorde at det kom inn litt ekstra penger: Münchenavtalen, Masaryks tale og Hitlers invasjon av Tsjekkoslovakia, 15. mars 1939.

Dette viser at pengeinntektene i noen grad var regulert av at dramatiske, internasjonale hendelser som gjorde inntrykk på giverne. Pauline Averholt fra Arkansas skrev for eksempel i respons på Masaryks tale: «I am sorry that my contribution must be so small, but hope that even this little will relieve a little of the suffering that has been inflicted on this brave and upright people by *bitterly cruel circumstances*».²⁰² At pengesummen var avhengig av givernes reaksjoner på hendelser illustrerte følelsers plass i komiteens mediekampanje. Det var helt grunnleggende for Pauline Mandigos arbeid å formidle gode historier basert på informasjon hun fikk av Brackett Lewis og hans samarbeidspartnere, og en god historie var den som gjorde inntrykk på lesere, lyttere eller seere.

3.3 Kunnskap og følelser

Det er de inntrykksfulle historiene og følelsene de skapte som skal undersøkes i de neste avsnittene. Drøftingen bygger på to observasjoner. Den første er at de følelseladde historiene ikke kan forstås uten at de sees i lys av en propagandakultur: bruken av massemedier for å skape en bestemt fortolkning, ofte ved å mobilisere en følelsesmessig reaksjon, som preget

---

²⁰⁰ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.4, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 15. nov 1938.

²⁰¹ Ibid., b 286, m 286.5, «Memorandum for American Committee for Relief in Czechoslovakia», fra Robert C. Dexter, 5. des 1938.

²⁰² Ibid., b 286, m 286.3, brev til NMB fra Pauline Averholt, 14. nov 1938 (min kursivering).

mellomkrigstiden. Den andre observasjonen er at gjennom å ta i bruk Samuel Moyns skille mellom sympati og empati, kan kunnskap og følelser forstås som to nærliggende komponenter i komiteens mediekampanje.

Begrepet og fenomenet propagandakultur er relevant for å forstå konteksten formidlerne (Mandigo, Lewis, lederne i lokallagene, osv.) opererte i, selv om denne oppgaven ikke vil kunne gi en inngående drøfting av begrepet. George N. Gordon skrev at alle land som hadde deltatt i Første verdenskrig ble klar over hvor avgjørende propaganda kunne være i å forstå og fortolke virkeligheten.²⁰³ Han hevdet propaganda både ble brukt for å tegne fiendebilder, og for å fremme positive, eller ønskelige sider ved en nasjons selvforståelse.²⁰⁴ Simonson og Peters gikk enda lengre. De foreslo at propaganda inntok alle sider av det amerikanske samfunnet i mellomkrigstiden gjennom reklame, krigsfortellinger og nyhetsbyrå (*publicists*).²⁰⁵ Når Simonson og Peters viste at propaganda gjennomsyret alle sider ved amerikansk samfunn, hevdet de samtidig at det var noe mer dagligdags enn ideen om en liten gruppe eller en institusjon som intensjonelt sensurerte eller manipulerte et budskap. Harold D. Lasswell, en viktig autoritet i propagandaforskningen ved Chicago universitetet i perioden 1924-1938. Han mente at propaganda også kunne være noe positivt eller nøytralt, det kom an på om avsender brukte det «for good or evil».²⁰⁶ Lasswell var del av Chicago-sosiologene som undersøkte propagandaens påvirkning på demokratiet i mellomkrigstiden. Chicago-sosiologene var bevisste massemedienes makt og undersøkte blant annet folkemening, propaganda og medienes påvirkning på unge gjennom vitenskapelige metode.²⁰⁷

I den grad komiteen var del av en propagandakultur var det ikke intensjonelt. I arkivene brukte komiteens medlemmer aldri ord som «propaganda», «manipulering» eller «sensur» for å beskrive måten de henvendte seg til offentligheten på. Likevel var komiteen klar over at de måtte bruke informasjonen om flykningene i Tsjekkoslovakia til å skape historier som gjorde inntrykk på folk. Komiteens jag etter å skape følelsesmessige reaksjoner

---

²⁰³ Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, 226. Se også Gordons beskrivelsen av Committee on Public Information (CPI), «America's propaganda arm during the war», som hadde blitt satt ned for å generere støtte i amerikansk befolkning for deltakelse under første verdenskrig, Gordon, 143–44.

²⁰⁴ Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, 226.

²⁰⁵ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 81. Barbara Gentikow pekte på at propagandastudier i mellomkrigstiden særlig tolket radio og film som medium det var lett å manipulere publikum gjennom, Barbara Gentikow, *Medievitenskap*, 3. utg. (Bergen: Fagbokforlaget, 2009), 30.

²⁰⁶ Peters og Simonson, *Mass communication and American social thought*, 47. Gordon mente CPI brukte propagandaen «for good» når de brukte den til å samle inn penger til Røde Kors, Gordon, *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*, 143–44.

²⁰⁷ Se to eksempler i Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 116–17, 124–128.

hos givene synes på den ene siden funksjonell (dess større inntrykk, dess større pengesum), på den andre siden må medlemmene i komiteens genuine tro på at det de formidlet var sant, ikke undervurderes. Med propagandakultur mener jeg derfor ikke å hevde at komiteen drev et manipuleringsprosjekt, men at retorikken de brukte i massemediene var preget av en større propagandakultur som var deres kontekst. Når komiteen mobiliserte kampanjen i den fjerne offentligheten, som massemediene hadde vært med å skape på slutten av 1930-tallet, var denne preget av propaganda.

Forfatter og filosof Walter Lippmann forsket på propaganda i mellomkrigstiden, og han advarte om hvilken påvirkning den hadde på demokratiet: «the opportunities for manipulation [are] open to anyone who understands the process».²⁰⁸ Mens Lasswell også hadde vært positiv til bruken av propaganda, anså Lippmann det som en av de største truslene mot demokratiet. Frykten for hvor lett det var å manipulere en folkemengde må leses sammen med Lippmanns overordnede teori om at den «omnikompetente» borgeren (ideen om at innbyggerne i et demokrati hadde mulighet til å ta rasjonelle valg, basert på kunnskap om verden sånn som den *faktisk* hang sammen) ikke kunne eksistere i det moderne storsamfunnet: «As a private person he [the citizen] does not know for certain what is going on, or who is doing it, or where he is being carried. (...) He lives in a world which he cannot see, does not understand and is unable to direct».²⁰⁹

I sin idé om folkemening ble Butler kritisert av Walter Lippmann for å være for abstrakt.²¹⁰ Stephen Wertheim har på liknende vis pekt på at Butler ikke hadde en konkret idé om folkemening, men at denne egentlig var et synonym for den kulturelle eliten.²¹¹ Lippmann ble midlertidig kritisert av Chicago-sosiologen John Dewey for at *Public Opinion* var elitistisk. Bokas tese delte befolkningen opp i to type borgere hevdet Dewey: den spesialisert kunnskapselite som skulle informere den bredere befolkningen, og den bredere befolkningen selv. Dewey kalte Lippmanns tenkning for udemokratisk.²¹² Parmar skrev at Lippmann var en viktig inspirasjon for hvordan CEIP ledelsen forvaltet kunnskapsformidlingsmandatet sitt. Det var nettopp synet på offentligheten som Lippmann formidlet i *Public Opinion*, om at amerikansk opinion skulle utdannes av en kunnskapselite,

---

²⁰⁸ Walter Lippmann, *Public Opinion*, 1st Free Press pbks. ed (New York: Free Press Paperbacks, 1997), 158.

²⁰⁹ Walter Lippmann, *The phantom public*, The Library of conservative thought (New Brunswick, N.J., U.S.A.: Transaction Publishers, 1993), 3–4.

²¹⁰ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 9, 20, 302.

²¹¹ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 34–35.

²¹² Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 255–56.

som inspirerte CEIP-ledelsens folkemening-ideal: «specialized democratic elite to ‘manufacture the consent of the governed’». ²¹³

Hele Lippmanns tenkning dreide rundt det moderne demokratiet og mediernes påvirkning på demokratiske prosesser, og i hans tenkning var en opplyst offentlighet en forutsetning for demokratiet. Når Lippmann levde i en tid der rammene for offentligheten utvidet seg, til i større grad å gå ut fra symbolsk utveksling i massemediene, endret også forutsetningne for *hvem* som kunne ta del i offentligheten seg. Spørsmålet om hvem som var en del av offentligheten var viktig i en demokratisk sammengeng fordi det demokratiske fellesskapet utløp fra hvem som ble representert i offentligheten. For Chicago-sosiologene betød dette nye muligheter for å avgjøre *hvem* som fikk være med i det demokratiske fellesskapet:

For him [Charles Horton Cooley], place had waned as a principle of social life, allowing new kinds of distant association that were based on shared interests rather than shared birth or space (...) In general, Chicago thinkers prized interaction as the moral capacity of taking the viewpoint of the other and as the political capacity to deal democratically with strangers. ²¹⁴

«Den politiske kapasiteten til å håndtere fremmede» kunne i teorien få konsekvenser for komiteens flyktningskampanje: fordi komiteen formidlet kampanjen sin i den fjerne offentligheten, lå det også en mulighet for fellesskap med mennesker som ikke var fysisk til stede, men som ble representert gjennom symboler. Lewis' ønske om å formidle de demokratiske sidene ved Tsjekkoslovakia og de sidene av landet som lignet USA, kan tenkes å ha vært et forsøk på å skape fellesskap mellom amerikanerne og tsjekkosllovakere.

Følelsene som ble framkalt i denne konteksten hadde en annen funksjon enn følelsene som kom med propagandaen. Lippmann hadde advart om at propagandaen var demokratiets største fiende, men muligheten for fellesskapsfølelse med mennesker som levde geografisk på andre steder enn en selv var en annen konsekvens av massemediens sentrale rolle i mellomkrigstiden. De neste avsnittene skal fortsette å drøfte følelsenes plass i komiteens arbeid, og hvorvidt empatibegrepet kan underbygge påstanden om at kunnskap og følelser var to komponenter i komiteens kampanje.

---

²¹³ Parmar, «Engineering Consent», 40. Lagemann hevdet på lignende vis at Lippmanns idé om en spesialisert kunnskapselite inspirerte ledelsen i Carnegie Corporation, Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 255–56. Se lignende antydninger i Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 307, 445.

²¹⁴ Cooley var en av viktig sosiolog ved Chicago universitetet, se Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 16; Bulmer, *The Chicago School of Sociology*, 8, 10.

Definisjonen av empati som blir brukt i denne oppgaven, er hentet fra Samuel Moyns bokessay «Empathy in History, Empathizing with Humanity».²¹⁵ Moyn forklarte at en måte å definere empati på har vært gjennom å sammenligne begrepet med sympati. Mens sympati krevde at en hadde medlidenhet med de som led («along with them»), var empati en følelse der en også identifiserte seg med de som led («in their shoes»)²¹⁶

I skilnaden mellom empati og sympati lå det en forståelse av at sympati handlet om å distansere seg fra ofrene gjennom å se på det som noe radikalt annerledes fra en selv. Empati derimot handlet i større grad om å identifisere seg med de som led, og på den måten føle deres smerte. Moyn mente begge begrepene hadde sin fallgrube. Sympati kunne lede til en lettelse over ikke å være «den andre» (den som led), mens empati – fordi dette var en følelse som ble til først etter at en hadde identifiserte seg med «den andre» – kunne lede til en blindhet for offerets annerledeshet. Moyn mente det var god grunn til ikke å sette et absolutt skille mellom empati og sympati, men heller se empati som en følelse som eksisterte i spennet mellom *identitet* (en forutsetning for å kunne «være i noens sko») og *løsriivelse fra den andres opplevelse* (som kreves for å unngå å identifisere seg med offeret). Dette var en definisjon som Moyn hentet fra LaCarpas' *Writing History, Writing Trauma* der LaCarpa beskrev empati som «a binary logic of identity and difference».²¹⁷

Det viktigste poenget med skillet mellom empati og sympati, for denne analysens skyld, er at empati har blitt tolket som en følelse som i større grad krevde at en identifiserte seg med offeret. For å kunne identifisere seg med noen, må en ha kunnskap om situasjonen de befinner seg i: deres historie, verdier, meninger, relasjoner, osv. Empatibegrepet kan kanskje åpne opp for å se en sammenheng mellom komiteens mediekampanje og kunnskapsformidling.

Mark Philip Bradley fortalte i boka *The World Reimagined* om amerikanske reportasjefotografer som besøkte de fattige delene av USA på 1930-tallet for å ta bilder av hvordan store deler av den amerikanske befolkningen faktisk levde. Bildene kom til å formidle kunnskap om fattige amerikanere gjennom følelsene bildene trigget hos seerne. Et eksempel var *Migrant Mother* som fotograf Dorothea Lange tok i februar 1936. Bildet viste en mor på en gård i Nipomo, California, som så bekymret, skitten, sliten og fattig ut, med to barn bøyd over begge skuldrene hennes. *Migrant Mother* ble publisert i en avis i San Fransisco i mars, 1936, og førte til at en umiddelbar sum på 200 000 dollar kom inn fra folk

---

²¹⁵ Moyn, «Empathy in History, Empathizing with Humanity».

²¹⁶ Moyn, 399.

²¹⁷ Sitatet er en gjengivelse av LaCarpas idé i Moyn, 407.

som hadde ønsket å hjelpe kvinnen på bildet.²¹⁸ *Migrant Mother* var et eksempel på at kunnskapen seerne fikk av å se på bildet, rørte ved dem, og trigget dem som observerte bildet til å ville gjøre noe for å hjelpe moren på bildet.

Bradley forklarte at de amerikanske fotografene lignet på reportasjefotografer i Tyskland, Tsjekkoslovakia, Sovjet og Ungarn i måten de arbeidet på.²¹⁹ Katharina Rietzler hadde foreslått at CEIP og Rockefeller Foundations objektive vitenskapsideal transcenderte nasjonale grenser. På liknende vis mente Bradley at de amerikanske reportasjefotografene var et transnasjonalt fenomen i mellomkrigstiden. Han hevdet at reportasjen som formidlingsform, samt det implisitte målet som lå i reportasjen, om å formidle sosial urettferdighet, transcenderte nasjonalitet: «Not only did the concerns of *reportage* transcend national borders but the works of American photographers, writers, and artists were also mutually constituted (...) in transnational space».²²⁰ En av komiteens frivillige arrangerte en radiosending til Tsjekkoslovakia, noe som kan ha vært et transnasjonalt øyeblikk i komiteens mediekampanje.²²¹

Reportasjekulturen åpnet for en ny måte å formidle kunnskap på: «invited viewers into an unfamiliar world (...) [which] offered new forms of *social and cultural intelligence* about the self and the society».²²² Denne alternative formen for intelligens satt Bradley opp som en motsetning til faktakunnskap («not knowledge about facts, situations, problems and causes»)²²³ Den alternative kunnskapen rommet noe mer enn fakta, og det synes å ha vært denne som trigget San Fransisco avisens lesere til å donere 200 000 dollar til *Migrant Mother*. Bradleys argument var at pengebidraget illustrerte at bildene endret forståelsen av hvem som tilhørte «folket» i USA, hvem seerne hadde ansvar for.

Det alternative kunnskapsbegrepet synes å ha hatt likhetstrekk med Moyns definisjon av empati: en emosjon som (grovt forenklet) var satt sammen av medlidenhet og kunnskap. Empati bidro til å inkludere lidende i fellesskapet, fordi kunnskap om noens situasjon åpnet for at den som observerte de lidende selv kunne identifisere seg med offeret. Igjen runger Chicago-sosiologenes analyse av at symbolsk interaksjon, løst fra geografiske fellesskap,

---

²¹⁸ Bradley, *The World Reimagined*, 40.

²¹⁹ Bradley, 26–27.

²²⁰ Bradley, 26. Forfatterens kursivering.

²²¹ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, brev til NMB fra Edward O. Tabor, 16. des 1938.

²²² Bradley, *The World Reimagined*, 38. Min kursivering.

²²³ Bradley, 38.

som muliggjorde fellesskap med mennesker som tidligere ville forblitt fremmede: «the political capacity to deal democratically with strangers».²²⁴

Her må «det fjerne fellesskapet» forstås abstrakt. Dersom flyktningene fysisk skulle blitt en del av det amerikanske samfunnet i 1938: reist over Atlanterhavet og bosatt seg i en amerikansk forstad, måtte kvotepolitikken endres. Dette skal drøftes i kapittel fem, men for øyeblikket holder det å skille mellom å inkludere noen i et symbolsk fellesskap som betinges av felles interesser, kultur, meninger, og å inkludere noen geografisk.

3.4 En kommentar til komiteens mislykkethet

Det var mange likheter mellom komiteen og reportasjefotografene. Reportasjefotografenes bilder sirkulerte i utstillinger, salg av bildebøker og ved at bildene ble publisert i amerikanske aviser. Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia brukte også bilder, avisannonser, bøker, pamfletter, og radio for å skape oppmerksomhet rundt «sine» flyktninger, både lokalt og nasjonalt. Komiteen maktet likevel bare å samle inn 96 000 dollar til sammen, mens *Migrant Mother* hadde fått inn umiddelbare 200 000 dollar. Hva forteller den ulike responsen på komiteens arbeid og på *Migrant Mother* om amerikansk offentlighet på 1930-tallet? Sammenligningen av *Migrant Mother* i 1937, og den mindre vellykkede kampanjen til Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia i 1938-1939 kan kaste lys over fire aspekter ved empatiens begrensninger og amerikansk offentlighet på slutten av 1930-tallet.

En faktor som synes å ha vært avstand. Mens *Migrant Mother* var et bilde av en fattig amerikaner i California, publisert i en avis i San Fransisco, var komiteens flyktninger langt borte geografisk. Den fjerne offentligheten la opp til at fellesskap kunne skapes på avstand. Når geografi synes å ha spilt en rolle, illustrerte det at fellesskapet i symbolutveksling var begrenset. Samtidig antyder brev fra arkivet at jødiske forfulgte fikk mye mer oppmerksomhet enn de tsjekkosllovakiske flyktningene. Det kan tenkes at sterk eller svak tilstedeværelse av diasporaene i USA var utslagsgivende for hvor mye penger som ble sendt.

Migrant Mother representerte dessuten den delen av det amerikanske folk som hadde vært hardest rammet av depresjonen. Den ulike responsen på komiteens kampanje og *Migrant Mother* kan vise at viljen til å hjelpe var like mye et praktisk spørsmål som et spørsmål om hvem som tilhørte fellesskapet. Dersom geografi var ett aspekt ved den ulike responsen, må økonomisk depresjon ha vært et annet: det handlet om kapasitet til å gi penger i en tid der

---

²²⁴ Peters og Simonson, *Mass Communication and American Social Thought*, 16; Bulmer, *The Chicago School of Sociology*, 8, 10.

USA fortsatt opplevde etterdønningene av økonomisk depresjon. Depresjonen som rammet *Migrant Mother* var dessuten en krise alle amerikanske givere hadde kjenskap til. Da Butler sendte ut forespørsler til eliten i New York, for å invitere dem til å bli medlem av komiteen, hadde noen svart at det var viktigere å hjelpe de som led i USA: «the recent hurricane (...) damage is right here in New England»,²²⁵ «we should put our own house in order before we proceed elsewhere».²²⁶ På den måten synes Barnetts forslag om at humanitære aktivister like mye kan ha blitt motivert av behov de så i egen verden, som i verdenen til den fremmede, å passe giverne til *Migrant Mother*.²²⁷

En tredje faktor kan ha handlet om en utmattet amerikansk offentlighet på slutten av 1930-tallet. Utmattelse hang selvsagt også sammen med depresjonen. Arkivene etter komiteens arbeid vitner om høy konkurranse om offentlighetens oppmerksomhet fra andre grupper. Siden 1935 hadde nyhetene om Nürnberglovene, og siden *Anschluss* og Krystallnatta bidratt til et offentlig engasjement for de europeiske jødene. Flere steder i arkivene klaget Lewis til sine kolleger over at det var vanskelig å konkurrere med jødene.²²⁸ Også Butlers forsøk på å engasjere New Yorks eliter vitnet om tøff konkurranse fra mange grupper. I et svar fra en av mennene han kontaktet sto det: «I have the greatest sympathy not only for those in Czechoslovakia but those in China, Spain, Palestine and the Jews in Germany (...) we also have (...) ten or eleven millions of American unemployed citizens».²²⁹ Moyn hevdet at utmattelse, eller «compassion fatigue», har vært en vanlig bekymring for empatiens grenser.²³⁰

En fjerde mulig forklaring på mangelen på giverglede til de tsjekkosllovakiske flyktingene var kan hende mangel på kunnskap om hvem flyktingene var. I kapittel to ble det nevnt at flere av komiteens medlemmer var aktive i Masaryk Institute i Pittsburgh. Instituttet som søkte å formidle kunnskap om Tsjekkoslovakia i USA sammen med søsterinstituttet i Praha, American Institute.²³¹ Engasjementet i MI blant komiteens medlemmer kan ha handlet om et behov for å øke amerikaneres kunnskap om Tsjekkoslovakia.

---

²²⁵ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, brev til NMB fra Eliot Wadervorth, 2. okt 1938.

²²⁶ Ibid., b 286, m 286.4, brev til NMB fra Phelan Beale, 29. nov 1938.

²²⁷ Barnett, *Empire of Humanity*, 24.

²²⁸ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.3, brev til Thomas W. Lamont fra BL, 25. nov 1938; Ibid., b 287, m 287.2, brev til Dr. Vilém Pospisil fra BL, 6. jan 1939.

²²⁹ Ibid., b 286, m 286.4, brev til NMB fra C. Ledyard Blair, 25. nov 1938.

²³⁰ Moyn, «Empathy in History, Empathizing with Humanity», 400–401.

²³¹ Se underkapittel 2.2: «Lederne og de mange frivillige».

Dersom det var slik at hvem som tilhørte fellesskapet i mellomkrigstidens USA også ble avgjort i de fjerne fellesskapene massemediene bidro til å skape, blir spørsmålet om hvorfor komiteens arbeid mislyktes også et spørsmål om hvorfor de tsjekkosllovakiske flyktingene ikke ble inkludert i disse fjerne fellesskapet. Avstand, mangel på kunnskap, en utmattet offentlighet og økonomisk depresjon kan ha vært sentrale trekk ved amerikansk offentlighet på slutten av 1930-tallet som forklarte den ulike responsen på de to kampanjene. De neste avsnittene spiller videre på den fjerne offentlighetens definisjonsmakt gjennom å undersøke Lewis' forsøk på å motarbeide andre amerikanske mediers fremstilling av den politiske situasjonen i Tsjekkoslovakia.

4 Fakta og krisetid

Mens amerikanske medier slo alarm om de politiske endringene i Tsjekkoslovakia etter Münchenavtalen av 30 september 1938, understreket komiteen at det fremdeles var håp for republikkens uavhengighet. Både nasjonalt og lokalt formidlet kampanjen at pengebidrag ville hjelpe det tsjekkosllovakiske folk i deres kamp for uavhengighet fra Berlin. Første uka i desember 1938 fikk Brackett Lewis beskjeden om at Alice Masaryk hadde gått av som tsjekkosllovakiske Røde Kors' president.²³² De hadde fra start brukt navnet hennes som garanti overfor giverne om at pengene de samlet inn faktisk ville komme flyktingene til gode. I Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia ble «Alice Masaryk-krisen» en del av en større debatt om hvorvidt de politiske endringene etter Münchenavtalen stemte, eller om de bare var ødeleggende rykter.²³³ Dette kapitlet skal vise hvordan komiteens strategi endret seg etter at Alice Masaryk sluttet å være komiteens trygge pengemottaker i Praha.

Gjennom å undersøke eksempler der komiteen presenterte et alternativt virkelighetsbilde av Tsjekkoslovakia i delstatene vil dette kapitlet fortsette å utforske komiteens mobilisering i nær og fjern offentlighet i USA. Kapitlet tar for seg arbeidet i delstatene, både gjennom direkte møter og i lokal presse. Amerikanske medier i delstatene var lokale med tanke på hvem de nådde ut til. I form tilhørte de likevel den fjerne offentlighet: rommet der symbolsk utveksling definerte fellesskapet. I dette kapitlet blir det vist at disse fjerne offentlighetene i de lokale amerikanske byene ikke bare ble brukt for å samle inn mest mulig penger på kortest mulig tid, men at de også var et verktøy for å presentere komiteens virkelighetsforståelse av Tsjekkoslovakia. Det gikk et tydelig skille mellom ledelsen fra CEIP på den ene siden, og Brackett Lewis sammen med komiteens lokale ledere og frivillige på den andre siden, om hvordan de fortolket endringene. Uenighetene åpner for å drøfte komiteens plass i et større internasjonalt samarbeid, gjennom å analysere hvorvidt CEIP og diasporamiljøene som komiteen samarbeidet med på lokalt nivå kan sies å ha tilhørt forskjellige typer internasjonalismer.

Samtidig skal kapitlet også beskrive hvordan komiteen manøvrerte i det enda mer krevende politiske landskapet i Tsjekkoslovakia. Usikkerheten om hvordan pengene kunne

---

²³² Verken arkivene eller sekundærlitteratur er klare på akkurat hvilken dato Alice Masaryk gikk av, men i en rapport fra Dexter 5. desember 1938 skrev han at hun hadde vært president for organisasjonen «up to a day or two ago»: NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, «Memorandum for American Committee for Relief in Czechoslovakia», fra Robert C. Dexter, 5. des 1938.

²³³ «Alice Masaryk-Krisen» ble ikke brukt i arkivene. Når jeg likevel har valgt dette begrepet er det for å formidle stemningen i brevene komiteen sendte ut og mottok etter hendelsen.

sikres i Praha etter at Alice Masaryk var gått av som president i Røde Kors tvang dem til å finne nye løsninger. Den 4. februar 1939 reiste det unge pastorparet, Martha og Waitstill Sharp, til Europa. De skulle drive akutt, humanitært arbeid for å hjelpe flyktingene i Praha, og ta imot pengene komiteen samlet inn. Utsendelsen av de to markerte en tydelig endring i komiteens strategi: fra hovedsakelig å samarbeide med det nasjonale Røde Kors i Praha, til å ha egne utsendinger, «The Sharps». Hendelsen skal sees i lys av komiteens tilhørighet til en kristen-humanitær tradisjon.

4.1 «Alice Masaryk-krise» og Den andre republikk

Den andre republikk betegner perioden etter Münchenavtalen 30. september 1938 og frem til den tyske invasjonen av Tsjekkoslovakia i mars 1939.²³⁴ Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia ble organisert som en indignert respons på alle dem som ble drevet på flukt etter Münchenavtalen, eller «the Munich Rape» som lederen for komiteens lokallag i Houston, Henry R. Maresh, kalte det.²³⁵ De politiske endringene i Den andre republikk har i litteraturen blitt forstått som et brudd med idealene fra «Den første republikk» som ble grunnlagt gjennom forhandlinger mellom Thomas Masaryk og slovakiske ledere i Pittsburgh i juni 1918.²³⁶ Tradisjonen etter Thomas Masaryk er blitt beskrevet som en humanistisk nasjonalisme der Masaryk selv inkanerte tradisjonen gjennom en dobbel rolle som leder i den tsjekkosllovakiske frigjøringsbevegelsen, samtidig som han hadde bakgrunn som filosof. Mary Heimann beskrev arven som «the democratic, tolerant and humane traditions of the First Czechoslovak Republic».²³⁷ Thomas Masaryk døde i 1937, men ble etterfulgt av utenriksminister Edvard Beneš som sto ham nær politisk og ideologisk. Beneš har vært en like viktig personlighet i den humanistisk nasjonalistiske tradisjonen som Masaryk selv: «Edvard Beneš, T.G. Masaryk's spiritual son».²³⁸ Uenigheter mellom den tyske og den tsjekkosllovakiske regjeringen om det riktige antallet sudetyskere i den femte sonen, i

---

²³⁴ Periodiseringen bekreftes i Heimann, *Czechoslovakia*, 87; Procházka, *The Second Republic*, 5; Svoboda Brustad, «Mellom det tsjekkiske, det tyske og det jødiske», 29.

²³⁵ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.2, Brev til BL fra Henry F. Maresh, 27. okt 1938.

²³⁶ Zeman, *The Masaryks*, 110; Heimann, *Czechoslovakia*, 33–34; Václav L. Benes, «Czechoslovak Democracy and its Problems, 1918-1920», i *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, red. Victor S. Mamatey og Radomír Luža (Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973), 84.

²³⁷ Heimann, *Czechoslovakia*, 175–76; Benes, «Czechoslovak Democracy and its Problems, 1918-1920», 87–89.

²³⁸ Heimann, *Czechoslovakia*, 176. Se også Benes, «Czechoslovak Democracy and its Problems, 1918-1920», 88; Svoboda Brustad, «Mellom det tsjekkiske, det tyske og det jødiske», 3. Brackett Lewis presenterte forholdet mellom de to som at Thomas Masaryk var republikkens arkitekt og Beneš var den som bygde landet, Lewis, *Democracy in Czechoslovakia*, 6–11.

kjølvannet av Münchenforhandlingene, var avgjørende for at Edvard Beneš trakk seg som president 5. oktober 1938.²³⁹

Etter Münchenavtalen flyttet Berlin nærmere sentralstyret i Praha både geografisk og politisk. Den 1. desember 1938 ble det nye sentralstyret i Praha etablert med Emil Hácha som president, Rudolf Beran som statsminister, Karol Sidor som visestatsminister (han var samtidig leder for den kvasi-autonome regjeringen i Slovakia) og František Chvalkovský som utenriksminister (en post han også hadde hatt under Beneš).²⁴⁰ Landet ble delt opp geografisk gjennom at Slovakia og Rutenia ble kvasi-autonome: Rutenia 8. oktober og Slovakia 10. oktober.²⁴¹ Det tidligere «Tsjekkoslovakia» ble til det kvasi-føderaliserte «Tsjekkoslovakia». *Kvasi-føderalisert* betydde i Tsjekkoslovakias sammenheng at slovakiske og rutenske myndigheter var representert i sentralstyre i Praha, samtidig som de hadde fullmakt innad i deres respektive områder.²⁴² Beran ledet regjeringen i Praha som hadde ansvar for hele landets utenrikspolitikk.²⁴³

Hácha og Beran måtte forholde seg aktivt til et sterkt Berlin. Mens Beneš hadde gått av i protest mot tysk innflytelse valgte Hácha heller å forhandle. Theodore Procházka har forklart at politikken som ble ført i Den andre republikk skyldtes at den nye regjeringen måtte tilfredsstille den sterke naboen i nord, samtidig som de ønsket å gi et inntrykk utad av at de var demokratiske: «The central government (...) did not wish to yield hastily to the wave of totalitarianism then flooding Central Europe, but tried to conserve at least some appearance of democracy».²⁴⁴ Dette sløret av demokrati måtte være der blant annet fordi de tsjekkosllovakiske myndighetene forholdt seg til et internasjonalt samfunn. Republikken var dessuten avhengig av store pengesummer fra britiske og franske myndigheter for å håndtere krisesituasjonen Münchenavtalen hadde skapt.²⁴⁵

Procházkas observasjon – om at Berans regjering var autoritær, men med et slør av demokrati – underbygges av et intervju Beran gjorde med en fransk journalist i avisen *Le Petit Parisien*, 5. desember 1938. Beran omtalte Tsjekkoslovakias andre republikk for «la

---

²³⁹ Heimann, *Czechoslovakia*, 85–86; Procházka, «The Second Republic, 1938-1939», 13. Statsminister Jan Syrový tok på seg rollen som president etter Beneš. Den slovakiske ministeren Matús Crenák hadde trukket seg allerede 3. oktober (da Slovakia ikke fikk full selvstendighet), Josef Tiso tok over for Crenák, Heimann, *Czechoslovakia*, 85–86.

²⁴⁰ Procházka, *The Second Republic*, 69; Heimann, *Czechoslovakia*, 96.

²⁴¹ Heimann, *Czechoslovakia*, 88.

²⁴² Heimann, 88–89.

²⁴³ Heimann, 96.

²⁴⁴ Procházka, *The Second Republic*, 58.

²⁴⁵ Britiske og franske myndigheter ga til sammen ca 16 millioner pund. 8 millioner skulle brukes på flyktninger som ønsket å emigrere, og 8 millioner var et lån. Se Procházka, 55.

démocratie autoritaire».²⁴⁶ Både i Procházka og Berans fremstilling synes de sentrale politiske endringene å ha vært preget av at regjeringen måtte ta raskere avgjørelser utenfor det Beran kalte «kollektivet».²⁴⁷ Kollektivet refererte til det tsjekkosllovakiske parlamentet, og beskrivelsen illustrerte en republikk i unntakstilstand. Procházka skrev at det som tidligere hadde vært et relativt mangfoldig, tsjekkosllovakisk partisystem, ble redusert til to hovedpartier som ikke var motstandere, men som samarbeidet: Party of National Unity og National Labor Party. I praksis mistet opposisjonen mulighet til å opponere,²⁴⁸ og det kommunistiske partiet ble suspendert både i de tsjekkiske og i de slovakiske områdene.²⁴⁹

Det mest alvorlige med den unntakstilstandslignende måten Hácha og Beran regjerte landet på, var at den gikk utover landets jødiske befolkning. I historiografien skilles det mellom antisemittisme i de slovakiske og i de tsjekkiske områdene. I de slovakiske områdene var partiene tydeligere antisemittiske enn i de tsjekkiske. Slovakene måtte likevel passe på hvordan de framsto utad, særlig overfor den slovakiske diasporaen i USA som sendte dem penger.²⁵⁰ Heimann understreket midlertidig at antisemittisme også var tilstede i de tsjekkiske områdene.²⁵¹ Antisemittisme i Tsjekkoslovakia på slutten av 1930-tallet er del av en større historisk debatt.²⁵² Tradisjonelt har det blitt forklart som en ikke-tsjekkisk tradisjon der Beneš' og Masaryks positive holdninger til jøder i filosofi og politikk har blitt trukket frem. I denne fremstillingen ble antisemittisme i de tsjekkiske områdene (Böhmen og Mähren) forklart som et resultat av press fra Tyskland: «The impact of the big totalitarian neighbor was a negation of the democratic spirit bequeathed to the nation by its founder, T.G. Masaryk».²⁵³ Heimann nyanserte denne fortellingen. Kort forklart mente hun antisemittismen i Tsjekkoslovakia var mer språkbasert enn i Slovakia og Tyskland der førstnevnte kategoriserte befolkningen på bakgrunn av religiøs tilhørighet, og sistnevnte med rasistisk

---

²⁴⁶ Beran, *Les Conceptions de M. Beran «l'homme nouveau» de la Tchécoslovaquie*. Intervjuet refereres til i Procházka, *The Second Republic*, 70.

²⁴⁷ «les responsabilités doivent être plutôt personnelles que collectives», Beran, *Les Conceptions de M. Beran «l'homme nouveau» de la Tchécoslovaquie*.

²⁴⁸ Procházka, *The Second Republic*, 58–59. Intervjuet med Beran bekreftet oppfatningen av at de to partiene ikke var motstandere, men samarbeidet, Beran, *Les Conceptions de M. Beran «l'homme nouveau» de la Tchécoslovaquie*.

²⁴⁹ Procházka, *The Second Republic*, 58; Heimann, *Czechoslovakia*, 97.

²⁵⁰ Procházka, *The Second Republic*, 63–64. Se også Heimanns beskrivelse av antisemittiske partier i de slovakiske områdene, Heimann, *Czechoslovakia*, 93.

²⁵¹ Heimann, *Czechoslovakia*, 94–95.

²⁵² Se for eksempel: Kulka, «The Jews in Czechoslovakia between 1918 and 1968», 279–81, 287–91; Procházka, *The Second Republic*, 62–64 (om antisemittisme i Slovakia); Kennan, *From Prague after Munich*, utvalg av noen steder: 7–9 (Kennans notater i oktober, etter Münchenavtalen), 10–13 (et brev fra 6. januar 1939), 28–30 (12. januar 1939), 103–105 (et brev fra 30. mars 1939). Se også Svoboda Brustad for en oversikt over historiografi om antisemittisme i Tsjekkoslovakia, Svoboda Brustad, «Mellom det tsjekkiske, det tyske og det jødiske», 1–3.

²⁵³ Procházka, «The Second Republic, 1938–1939», 255.

begrunnelse.²⁵⁴ Heimanns teori om språkbasert antisemittisme gikk ut ifra en teori om at antisemittismen i de tsjekkiske områdene egentlig bunnet i anti-tyske holdninger.²⁵⁵

Heimanns fremstilling vektla i mye større grad de tsjekkiske myndighetenes handlerom, og ga dem dermed også delansvar for slovakisk løsrivelse og tysk invasjon.²⁵⁶ I mars 1939 avsatte president Hácha først medlemmer i regjeringen i Rutenia (6. mars), og senere regjeringen i Slovakia (9. mars).²⁵⁷ Háchas overstyring av myndighetene i Rutenia og Slovakia ledet an til de kvasi-autonome områdenes endelige løsrivelse fra sentralstyret i Praha 14. mars 1939. Dagen etter invaderte tyske tropper Praha. Det som var igjen av Den andre republikk ble gjort om til Riksprotektoratet Böhmen Mähren under tysk ledelse.²⁵⁸ Hácha og Beran skulle fortsette i sine respektive poster også etter at Tsjekkoslovakia ble gjort om til Riksprotektoratet Böhmen Mähren.

Med «Alice Masaryk-krisen» flyttet de politiske endringene innad i Tsjekkoslovakia nærmere komiteens givere. Alice sin avgang fra presidentvervet i tsjekkosllovakiske Røde Kors var i første omgang et praktisk spørsmål for komiteen: Hvem skulle de nå sende pengene til? Selv om Lewis raskt annonserte at den nye presidenten i Røde Kors, General Hearing, ville holde seg til Alice Masaryk sin standard («He is a fine surgeon (...) not a militarist by any means.»),²⁵⁹ så han det nødvendig å fortsette å følge med på hvordan situasjonen utviklet seg. Spørsmålet om det fremdeles var trygt å sende pengene til Røde Kors i Praha bunnet i et annet, overordnet spørsmål om hva Masaryks avgang *betød*. Lewis fikk beskjeden om at Alice Masaryk hadde trådt av presidentvervet etter at han kom hjem fra forelesningsturné i Midtvesten, og han reagerte raskt. I første omgang reagerte han med å sikre seg informasjon fra samarbeidspartnere i USA og i Tsjekkoslovakia. Andre uka i desember delte han først bekymringene med USAs ambassadør i Tsjekkoslovakia, Wilbur J. Carr: «With her resignation, however, there arises a fear in many people's minds that the Red Cross may be

---

²⁵⁴ Heimann, *Czechoslovakia*, 98. For kritikk av tradisjonelle forestillinger, se Heimann, 86. Patrick Crowhurst bidro også i å nyansere fremstillingen gjennom å vise sudettyskernes uheldige plass under Beneš ledelse, Crowhurst, *A History of Czechoslovakia Between the Wars*, 211.

²⁵⁵ Denne oppgaven skal ikke gå nærmere på dette, men dette er et overordnet tema for Brustads oppgave, Svoboda Brustad, «Mellom det tsjekkiske, det tyske og det jødiske», 35–59 se særlig kapittel 3, «Jødene mellom 'det tyske' og 'det tsjekkiske'».

²⁵⁶ Dette gjorde hennes fortelling noe ukonvensjonell. For andre framstillinger, se Procházka, *The Second Republic*, 107–46 kapittel fire, «The End of Czechoslovakia»; Jörg K. Hoensch, «The Slovak Republic, 1939-1945», i *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, red. Victor S. Mamatey og Radomír Luža (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1973), 274–78.

²⁵⁷ Heimann, *Czechoslovakia*, 103.

²⁵⁸ For hele oppløpet fra Háchas overtramp til tysk invasjon, se Heimann, 103–10.

²⁵⁹ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, Brev til Miss Brownell fra BL, 20. des 1938.

coming under the influence of undemocratic groups in the country».²⁶⁰ Noen dager senere samtalte han med dr. Elizabeth R. Brownell ved Vassar College i New York: «[s]ome people have been concerned whether Dr. Alice Masaryk's resignation (...) indicates any political change».²⁶¹ Lewis selv trodde ikke på nyheten om at «undemocratic groups» var i ferd med å få makt i Tsjekkoslovakia. Utover desember og de første vintermånedene reagerte han, sammen med ledere i lokallagene, med å forsøke å overbevise giverne om at Tsjekkoslovakia ikke enda var kommet under udemokratisk innflytelse. De neste avsnittene skal undersøke hvordan Lewis holdninger kom til uttrykk i det lokale arbeidet komiteen drev i amerikanske delstater.

4.2 Kampen om den tsjekkoslaviske virkeligheten

«In the days and weeks after Munich, Roosevelt joined the "mass of mankind" in a "universal sense of relief" that peace had been preserved».²⁶² Sitatet er hentet fra Robert Dalleks biografi om Franklin D. Roosevelt. Mens Storbritannia og Frankrike hadde vært med rundt forhandlingsbordet i München, og dermed påført sine egne myndigheter ansvar for å bistå Tsjekkoslovakia økonomisk i etterdønningene, var USA mer fristilt til hvordan de ønsket å reagere. Allerede med *Anschluss* i mars 1938 hadde Tyskland vært en reell trussel for tsjekkoslaviske grenser. I mai 1938 nærmet tyske tropper seg Tsjekkoslovakia, og verdenssamfunnet fryktet at en krig ville bryte ut. Til tross for at Roosevelts ettermæle har vært at han ga USA en viktigere rolle internasjonalt, forble han «mute throughout the crisis».²⁶³ Også i økonomisk støtte forble amerikanske myndigheter tause overfor krisen i Tsjekkoslovakia, og de ga aldri et større pengebidrag til flyktingene i Praha.

Til tross for at amerikansk opinion hadde vært lettet over at Münchenavtalen tilsynelatende hadde sørget for fred, fordømte amerikanske medier de politiske endringene avtalen førte med seg i Tsjekkoslovakia. I *NY Times* kunne amerikanere lese dramatiske overskrifter om tilstandene i Tsjekkoslovakia, et land som allerede hadde falt under tysk kontroll: «CZECHS TO COOPERATE WITH REICH IN FUTURE»,²⁶⁴ «All Czecho-Slovak

---

²⁶⁰ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, brev til Wilbur J. Carr fra BL, 15. des 1938.

²⁶¹ Ibid., brev til Dr. Elizabeth R. Brownell fra BL, 20. des 1938.

²⁶² Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, 171.

²⁶³ Dallek, 162. James M. Burns beskrev USAs respons som «little more than to watch and worry», Burns, *Roosevelt: The Lion and the Fox (1882-1940)*, 385. For en kort oppsummering av Roosevelts reaksjoner på tysk aggressjon i forhold til Tsjekkoslovakia, fra «mai-krisen» til Münchenavtalen, se Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, 161-68.

²⁶⁴ «CZECHS TO COOPERATE WITH REICH IN FUTURE», *New York Times*, desember 1938, <https://timesmachine.nytimes.com/browser>.

Papers Will Have Own Censors»,²⁶⁵ «ENABLING BILL PASSED BY CZECH PARLIAMENT: Measure Confers Authoritarian Powers on Government»,²⁶⁶ «Czechs Tighten Press Censorship»,²⁶⁷ «CZECHS OUST JEWS INTEACHING POSTS»,²⁶⁸ «Prague Radio Must Carry German Program Daily»,²⁶⁹ «ANTI-SEMITIC BLOC URGED: Prague Newspaper Wants Guard Against Anti-Aryanism»,²⁷⁰ «HACHA SEES HITLER»,²⁷¹ «CZECHS WILL EXPEL MAJORITY OF JEWS».²⁷²

Brackett Lewis reagerte på måten amerikanske medier framstilte situasjonen i Tsjekkoslovakia. Julen 1938 og vinteren 1939 forsøkte han å formidle en alternativ forståelse av hva som skjedde: «It is necessary to counteract the sensational items which are appearing about the Republic's being rapidly Nazified».²⁷³ Lewis' håndtering av mediebildet kan ha handlet om flere ting. Alle, både Lewis, Butler, de lokale lederne og diasporaen beundret tradisjonen etter Thomas Masaryk. Det som kan virke som en nesten ukritisk støtte til tsjekkosllovakiske myndigheter (fra Lewis' side) kan ha vært inspirert av tilliten til tradisjonen etter Thomas Masaryk og Edvard Beneš.²⁷⁴ Lewis var dessuten fast bestemt på at dersom myndighetene i Praha skulle ha sjans til å beholde politisk og økonomisk uavhengighet fra Berlin trengte de mye pengestøtte fra vestlige land.

I de neste avsnittene skal vi se på tre eksempler fra komiteens lokallag som illustrerte hvordan komiteen lokalt motarbeidet historien om at Tsjekkoslovakia ble en totalitær stat. Underkapitlet tar ikke for seg den nasjonale kampanjen da denne er omtalt mindre i arkivene. I spørsmålet om hvordan komiteens mobilisering kan kaste lys over sentrale trekk ved amerikansk offentlighet i mellomkrigstiden vil begrepsparet nær og fjern offentlighet være viktig. Vi skal se at begge disse begrepene må med for å forstå komiteens mobilisering i delstatenes lokale presse og i direkte møter.

²⁶⁵ «All Czecho-Slovak Papers Will Have Own Censors», *New York Times*, desember 1938.

²⁶⁶ «ENABLING BILL PASSED BY CZECH PARLIAMENT: Measure Confers Authoritarian Powers on Government», *New York Times*, desember 1938.

²⁶⁷ «Czechs Tighten Press Censorship», *New York Times*, desember 1938.

²⁶⁸ «CZECHS OUST JEWS INTEACHING POSTS: Suspend Those in German Universities and High Schools in Republic ACT AT BEHEST OF REICH Hungary Completes Draft of Laws to Effect Wide AntiSemitic Curbs Similar Measures' Near Hungary's Anti-Jewish Bill», *New York Times*, desember 1938.

²⁶⁹ «Prague Radio Must Carry German Program Daily», *New York Times*, desember 1938.

²⁷⁰ «ANTI-SEMITIC BLOC URGED: Prague Newspaper Wants Guard Against Anti-Aryanism», *New York Times*, desember 1938.

²⁷¹ «HACHA SEES HITLER », *New York Times*, 15. mars 1939.

²⁷² «CZECHS WILL EXPEL MAJORITY OF JEWS: Decrees Laid to Reich Pressure Order Ousting of 'Immigrants'», *New York Times*, 2. februar 1939.

²⁷³ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.1, brev til Dr. Sarah Wambaugh fra BL, 28. des 1939.

²⁷⁴ Lewis hadde kontakt med Beneš og Jan Masaryk gjennom hele arbeidet. Han arrangerte flere ganger arrangementer med de to når de var i USA. Ibid., VII.O, b 287, m 287.3, brev til Dr. Charles E. Proshok fra BL, 14. feb 1939.

Flere forhold plaget Brackett Lewis etter Alice Masaryks avgang som president for Røde Kors: ryktene om antisemittisme i tsjekkosllovakisk politikk, amerikanske handelsmenn som var skeptiske til om varer de tidligere hadde importert fra Tsjekkoslovakia fortsatt ble produsert i Böhmen og Mähren, eller om de nå var under tysk kontroll. Til sist måtte både Lewis og hans samarbeidspartnere i lokallagene møte givernes skepsis til hva Alice Masaryks avgang i seg selv var og hva den betød. I samarbeid med aktørene i lokallagene forsøkte Lewis å finne måter å håndtere disse problemene på.

Lewis var kompromissløs i sin støtte, både til tsjekkosllovakiske folk og myndigheter:

In a talk with Dr. Benes [*sic.*] this morning he emphasized also the need for all of us to hammer away at the American public with the information that the Czechs will never become Fascist and *both the people and the government* will continue to resist Nazification with all their strength.²⁷⁵

Sitatet er hentet fra en samtale Lewis hadde med dr. Charles E. Proshek fra Minneapolis i Minnesota. Proshek opplevde at det var vanskelig å overbevise den lokale offentligheten om at myndighetene i Praha ikke ble påvirket av antisemittisk press fra Berlin: «reports and rumors of anti-semitic propoganda in Czechoslovakia».²⁷⁶ Det var først og fremst det jødiske samfunnet i Minneapolis som fryktet ryktene om antisemittisme. Jødene i Minneapolis var organisert gjennom en stor organisasjon, ledet av ekteparet Briand. Organisasjonen Briand ledet hadde uttrykt interesse for Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia sitt arbeid, og Proshek beskrev det som at denne også var viktig på nasjonalt nivå.²⁷⁷ Derfor var det ekstra viktig å formidle til dem at pengene komiteen sendte til Praha ikke falt i hendene på en nazifisert stat.

Prosheks strategi for å overbevise jødene i Minneapolis var å besøke Briand-ekteparet, og andre jødiske familier i hjemmene deres. Han tok med seg en erklæringen som tsjekkisk-jødiske handelsmenn i Praha hadde skrevet. Erklæringen søkte å berolge folk om at tsjekkosllovakiske myndigheter ikke drev antisemittisk politikk. Gjennom å besøke potensielle givere der de levde, brukte Proshek de nære, ansikt-til-ansikt fellesskapene når han forsøkte å overbevise den lokale offentligheten om at ryktene de hadde hørt var usanne.

---

²⁷⁵ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.3, brev til Dr. Charles E. Proshek fra BL, 14. feb 1939 (min kursivering).

²⁷⁶ Ibid., brev til BL fra Dr. Charles E. Proshek, 14. feb 1939.

²⁷⁷ Ibid., brev til BL fra Dr. Charles E. Proshek, 14. feb 1939.

Denne strategien var gjenkjennelig også i andre deler av kampanjen. For eksempel var det mange av de lokale lederne som arrangerte middagsselskap for å engasjere lokalmiljøet. Pauline E. Mandigo var dessuten overbevist om at dersom Lewis samarbeidet tettere med kvinneorganisasjoner, kunne dette føre til «an endless chain of Czech plate luncheons».²⁷⁸

Det er ikke helt klart hvilken erklæring Proshek brukte på husbesøkene, men den erklæringen komiteen brukte mest var The Association of Czech Jews sin «Czech Jews in defense of the Czecho-Slovak Republic».²⁷⁹ Leder for lokallaget i Houston, Henry R. Maresh refererte for eksempel til dette dokumentet da han bekymret seg for det han anså som antisemittiske rykter: «People are beginning to ask about the anti-semitic decrees of the Czecho-Slovak government».²⁸⁰ Arkivene vitner ikke om at Lewis og de lokale lederne noen gang vurderte sin egen motstrømskampanje som propagandadrevet, snarere tvert imot. I slutten av januar var Lewis på et møte i Chicago der han hadde sett en erklæring om at Tsjekkoslovakia ikke var antisemittisk. I et brev til den tsjekkosllovakiske konsulen i New York konkluderte han med at erklæringen kunne være med «to combat propaganda which is spreading over the United States».²⁸¹

Et annet forhold Lewis bekymret seg for var misforståelsen om at *all* tsjekkosllovakisk industri var gått tapt etter at annekteringen var ferdigstilt i oktober 1938, og at det derfor kun ville gagne Berlin dersom amerikanere drev handel med tsjekkosllovakiske varer.²⁸² Tsjekkoslovakisk økonomi var ødelagt, men det var også derfor Lewis mente det var nødvendig at amerikanere fortsatte handelsforbindelser. Hvis ingen drev handel med republikken, som allerede var på bristepunktet etter Münchenavtalen, mente han det ville være umulig å forbli økonomisk og politisk uavhengig fra Berlin:

We are very anxious for Americans to know that Czecho-Slovakia is able to export all of its former famous products with the single exception of porcelain. People should be urged to buy them in order to expand her export market and help her resist German economic pressure.²⁸³

---

²⁷⁸ NY&W, VII.O: CAC, b 286, m 286.5, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 8. des 1938.

²⁷⁹ Ibid., b 288, m 288.5, «Czech Jews in Defense of the Czecho-Slovak Republic», udatert.

²⁸⁰ Ibid., b 287, m 287.2, brev til BL fra Henry R. Maresh, 23. jan 1939.

²⁸¹ Ibid., brev til Joseph Hanc fra BL, 31. jan 1939.

²⁸² Tapet av landområdene hadde betydd at 40% av den tsjekkosllovakiske industrien gikk tapt. Det gikk verst utover lettindustrien (60% av tekstilindustrien tapt i motsetning til jernindustrien der 17% gikk tapt), Procházka, *The Second Republic*, 53. Heimann viste at dette tilsvarte 41 098 kvadratkilometer, Heimann, *Czechoslovakia*, 94.

²⁸³ NY&W, VII.O: NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.3, brev til Theodore B. Hlubucek fra BL, 4. feb 1939.

Engasjementet for at Tsjekkoslovakia skulle fortsette å eksportere varer hang sammen med det som ble nevnt innledningsvis: Lewis' tro på sentralstyret i Praha, og på at jo mer penger tsjekkosllovakiske myndigheter fikk fra demokratiske land, jo lettere ville en uavhengig økonomi og politikk være. Engasjementet kan også ha bunnet i at komiteen var opptatt av amerikanernes rolle som forbrukere av tsjekkosllovakiske varer, Pauline E. Mandigo var for eksempel opptatt av å skape oppmerksomhet rundt disse varene i mediekampanjen.²⁸⁴ Dette nyanserer bildet av komiteens oppfatninger av hvem giverne var.

I en samtale med Nadia Wilson som jobbet med import av tsjekkosllovakiske varer forklarte Lewis at 60% av industrien fortsatt ble produsert i selvstendige områder.²⁸⁵ Wilson hadde kontaktet Lewis fordi hun lurte på hvordan hun kunne vite at en vare faktisk var produsert i Tsjekkoslovakia, og ikke i Tyskland. Lewis forklarte at amerikanske myndigheter hadde stemplet varene med «Made in Czecho-Slovakia».²⁸⁶

Et siste måte komiteen motarbeidet mediebildet av de politiske endringene i Tsjekkoslovakia, var gjennom den lokale, amerikanske pressen. Bomullshandelsmannen V. A. Maudr ledet komiteens lokallag i Houston sammen med Henry R. Maresh. Da lokallaget ble satt opp før jul hadde Maudr fått hjelp av sine «newspaper friends» til å gjøre komiteens flyktningkampanje kjent i lokal presse. Da han kommuniserte med Lewis tidlig i januar hadde han allerede kontaktet lokale aviser og arrangert tre radio-samtaler med prestisjefulle menn i Houston (to av gjestene var lokale redaktører, den tredje var en pastor).²⁸⁷ Men på nyåret 1939 uttrykte han bekymringer overfor Lewis om at det var vanskelig å samle inn penger i Houston. Lewis oppfordret Maudr til å utnytte den lokale pressen for å motarbeide fortellingene om nazifiseringen av Tsjekkoslovakia:

(...) extremely important (...) trying to counteract news which has appeared at times in American papers of the rapid Nazification of Czecho-Slovakia (...) which makes sensational news but do the Czecho-Slovak people damage in American public opinion. It would be a great service to the cause if you could help get some of this information into your local press.²⁸⁸

---

²⁸⁴ Ibid., b 286, m 286.5, brev til BL fra Pauline E. Mandigo, 8. des 1938.

²⁸⁵ Lewis tall samsvarte altså med sekundærlitteraturen, se Procházka, *The Second Republic*, 53. og Heimann, *Czechoslovakia*, 94.

²⁸⁶ NY&W, VII.O: NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.2, brev til Herbert C. Wilson fra BL, 30. jan 1939.

²⁸⁷ Ibid., brev til BL fra V. A. Maudr, 16. jan 1939.

²⁸⁸ NY&W, VII.O: CAC, brev til V. A. Maudr fra BL, 14. jan 1939.

Her var det snakk om å mobilisere i den fjerne, lokale offentligheten: i Houstons mediebilde der Maudr allerede hadde kontakter i nettverket han hadde etablert da Houstonlaget ble startet opp.

Eksemplene Charles E. Proshek, Nadia Wilson og V. A. Maudr illustrerte at komiteen reagerte på informasjonen om Tsjekkoslovakia på bakkenivå, lokalt i delstatene. Det var likevel ikke fullstendig enighet innad i komiteen om hva endringene i Tsjekkoslovakia betød. De neste avsnittene undersøker komiteens medlemmers ulike holdninger til Tsjekkoslovakia etter Münchenavtalen, og ser disse holdningene i lys av hvilken «internasjonalisme» de ulike aktørene tilhørte.

4.3 Transnasjonalisme eller internasjonalisme?

I likhet med Roosevelt hadde Butler vært lettet da han hørte Chamberlains forsikring om «peace in our times» etter at Münchenavtalen var underskrevet.²⁸⁹ Butler hadde sannsynligvis ikke vært enig om han hadde hørt Henry R. Maresh, leder for lokallaget i Houston, sin beskrivelse av avtalen som «the Munich Rape».²⁹⁰ Det er ingenting i arkivene som tilsier at Maresh og Butler noen gang møttes. For Butler var komiteen bare et av veldig mange prosjekter han hadde formelt ansvar for. Fra start var komiteen ment å være et utelukkende humanitært prosjekt, og dermed var det også et initiativ som ikke utfordret Butlers personlige meninger om Münchenavtalen som internasjonal hendelse. Maresh derimot, var en tsjekkisk-amerikansk, aktiv deltager i lokalsamfunnet i Houston. Når han også valgte å bruke tid på lokallaget i Houston bygget det på et brennende engasjement for republikken Tsjekkoslovakia.²⁹¹ Butler og Maresh sine ulike oppfatninger om betydningen av Münchenavtalen handlet om at de var aktive i to ulike miljøer: CEIP og diasporamiljøene. I de neste avsnittene drøftes det hvorvidt de to miljøene kan kaste lys over ulike sider av mellomkrigstidens internasjonalisme, og hvilken internasjonalisme komiteen i såfall kan plasseres i.

---

²⁸⁹ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 435. Flere av dem komiteen samarbeidet med var også lettet over Münchenavtalen selv om de mente den var urettferdig. Se for eksempel leder i kvekerkirka, H. L. Henriod: «The Munich agreement [...] which saved Europe from the menace of an imminent war meant that Czechoslovakia alone was to pay the price», NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.3, «Refugees in Czechoslovakia», udatert.

²⁹⁰ Ibid., b 286, m 286.2, brev til BL fra Henry R. Maresh, 27. okt, 1938.

²⁹¹ Maresh jobbet som kirurg i Houston.

Ledelsen i CEIP tilhørte «den konservative fløyen» i den internasjonalistiske bevegelsen i amerikansk mellomkrigstid skrev Inderjeet Parmar.²⁹² Dette innebar for eksempel at CEIP fremmet business- og interstatlige relasjoner som midler mot krig. Det var snakk om en ikke-pasifistisk fredsorganisasjon: «Its [the CEIP] aims of international peace could only be achieved (...) through the successful implementation of war».²⁹³ Ledelsen i organisasjonen samarbeidet tett med utenriksdepartementet.²⁹⁴ Butlers internasjonale visjon var suverene stater som hjalp hverandre og samarbeidet, men uten at disse ga opp sin suverenitet. Rosenthal har argumentert for at Butlers internasjonale visjon kom best til uttrykk i et biblioteksprosjekt han fikk i gang gjennom CEIP etter første verdenskrig. Det gikk ut på at CEIP bevilget penger (gjennom en innsamlingskampanje i amerikansk offentlighet) til å rekonstruere bibliotek i Europa som hadde blitt ødelagt i løpet av første verdenskrig. Butler kalte det «concerned internationalism», der amerikansk offentlighet (gjennom CEIP) hjalp europeerne å reise seg etter lidelsene i første verdenskrig.²⁹⁵

Parmar hevdet CEIP-ledelsen hadde en realpolitisk forståelse av verdenspolitikken, og et pragmatisk forhold til makt.²⁹⁶ I tillegg til de nære relasjonene i utenriksdepartementet, hadde de kontakter blant Europas mektigste monarker og statsledere.²⁹⁷ Samtidig synes det overordnede kunnskapsformidlingsprosjektet å ha handlet om å gi folk en myndig plass i demokratiet: I folkeopplysningen kunne også folkestyret styrkes. Samtidig som CEIP, i sin tette relasjon til utenriksdepartementet, fremmet fred gjennom business og interstatlige relasjoner, hadde de også et mandat om å forebygge krig gjennom å fremme en opplyst folkemening. Nøkkelen til å forstå Butlers internasjonalsisme ligger da kanskje også i hans konseptualisering av folkemening.

Innledningsvis i denne oppgaven ble det forklart at Butlers bok fra 1912, *The International Mind*, presenterte hans idé om folkemening. Det ble foreslått at Butler oppfordret amerikanere til å *tenke* internasjonalistisk. Hos Butler var internasjonalsisme en mentalitet: *The International Mind*. Sluga og Wertheim har påpekt at dette også var en elitistisk idé, all den tid det var kunnskapseliten («sober-minded leaders of opinion») som best og først kunne tilegne seg den internasjonale mentaliteten. Kunnskapseliten representere

---

²⁹² Parmar, «Engineering Consent», 36 (fotnote 3).

²⁹³ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 243. Se også Parmar, «Engineering Consent», 39.

²⁹⁴ For eksempel Butlers innflytelse på president Hardings presidentperiode (1921-1923), Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 298. Se også: «Carnegie [Endowment] was an important component of the US foreign policy establishment», Parmar, 36.

²⁹⁵ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 244–46.

²⁹⁶ Parmar, «Engineering Consent», 39.

²⁹⁷ For eksempel keiser Wilhelm II og Mussolini Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 218, 15.

ikke folkemassene, men de skulle forme og lede dem inn i en fredfull, internasjonal fremtid.²⁹⁸ Wertheim hevdet midlertidig at Butler ikke opererte med et reelt skille mellom kunnskapseliten og folkemening: «A telling synonym for 'international public opinion' was the 'international mind,'». ²⁹⁹ Langvarig fred kunne etter Butlers mening bare fullendes «through a higher, truer adherence to the common principles of morality».³⁰⁰

I månedene komiteen opererte tydet midlertidig mye på at Butler hadde mistet troen på internasjonalt samarbeid og fred. Wertheim siterte Butler i 1938: «international morality, has disappeared in a fog».³⁰¹ Når Butler likevel frontet Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia var dette et eksempel på at skuffelsen ikke gjorde ham passiv. I den grad han engasjerte seg for flyktningene synes det sannsynlig å anta at engasjementet fremdeles var drevet av hans ideer om moralske prinsipper. Til tross for skuffelsen over den internasjonale situasjonen i 1938, fortsatte Butler å tilhøre den konservative, internasjonale kunnskapseliten i USA. Det er ingen grunn til å anta at Butlers normative idealer om hva en internasjonal fred skulle bygge på («common principles of morality»), hadde forsvunnet selv om han var skuffet over at de ikke fikk større betydning i internasjonal politikk.

Butlers rolle som styreleder handlet ikke om hans personlige forbindelser til Tsjekkoslovakia, men om normative idealer fra hans filosofiske bakgrunn: «the common principles of morality».³⁰² Det betød likevel ikke at Butlers idealer ikke var personlige, eller at de kunne frakobles hans personlige interesser. Rosenthal beskrev for eksempel CEIPs initiativ til å bygge opp bibliotek i Europa etter første verdenskrig som «a personal triumph» for Butler.³⁰³ Michael Barnett skrev at humanitært arbeid i historien kan ha vært preget av egeninteresser i form av den engasjerte kan ha blitt inspirert av et ønske om å ordne opp i en verden som hun eller han selv var en del av.³⁰⁴ Mens Butlers engasjement forstås som basert på normative idealer om hvordan verden burde fungere, var diasporamiljøet i mye større grad drevet av tette bånd til Tsjekkoslovakia.

---

²⁹⁸ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 35. Sluga, *Internationalism in the Age of Nationalism*, 30–31.

²⁹⁹ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 34.

³⁰⁰ Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 218.

³⁰¹ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 48. Rosenthal mente Butlers optimisme snudde allerede i 1921 da han ble skuffet over at president Harding ikke førte USA inn i Folkeforbundet, Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 304–5.

³⁰² Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 218.

³⁰³ Rosenthal, 246. Biblioteksprosjektet nevnes i underkapittel 2.2: «Lederne og de mange frivillige».

³⁰⁴ Barnett, *Empire of Humanity*, 24.

I desember 1938 skrev lederen i Slovak League of America til Lewis: «Certainly, there is no one in America more appreciative and more grateful for every effort that is made to alleviate the sufferings in Czecho-Slovakia than we who are so closely bound by blood ties to the unfortunate Republic».³⁰⁵ Brevets budskap var egentlig å uttrykke misnøye fordi den slovakiske organisasjonen mente komiteen, sammen med den brede amerikanske opinionen, favoriserte tsjekkere framfor slovakere.³⁰⁶ Sitatet står likevel som et eksempel på at slovakere i USA følte et ekstra ansvar overfor flyktningene i Tsjekkoslovakia.

Den tsjekkiske diasporaen uttrykte også at de følte ansvar for flyktninggruppen komiteen samlet inn penger til. Henry R. Maresh, leder for lokallaget i Houston, hadde i 1934 skrevet bok om den tsjekkiske diasporaens historie i boka *Czech Pioneers of the Southwest*.³⁰⁷ Målet var å vise den tsjekkiske diasporaens viktige innflytelse på lokalsamfunnet i Texas. Den livlige tsjekkiske diasporaen Maresh ga inntrykk av i 1934 var en viktig samarbeidspartner for komiteen i 1938. Allerede i forbindelse med «mai-krisen» hadde disse begynt å samle inn penger til Tsjekkoslovakia. Transnasjonale fenomen var de som krysset statenes grenser.³⁰⁸ Når tsjekkerne og slovakene bidro med penger i komiteens innsamlingskampanje, gikk pengestrømmen utenom amerikanske myndigheter: fra et folk til et annet. Diasporaenes engasjement for flyktningene handlet ikke om å fremme internasjonalt samarbeid i tråd med CEIPs normative idealer. Det må heller leses som et forsøk på å hjelpe dem de allerede var knyttet til gjennom felles historie, kultur, identitet.

I kapittel tre ble det foreslått at skillet mellom empati og sympati handlet om at empati i større grad enn sympati også hadde en kunnskapskomponent. Dette åpnet for å se en sammenheng mellom komiteens kunnskapsformidling og dens bruk av følelser for å trigge amerikanere til å gi penger. Empati handlet om at subjektet observerte et lidende objekt – i komiteens tilfelle flyktningene – og at en måte komiteens givere kunne trigges til å gi penger, var gjennom å identifisere seg med dem som var på flukt. Identifiseringen kunne først skje etter at komiteens givere hadde nok kunnskap om hvem flyktningne var, slik at de kunne

---

³⁰⁵ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.1, brev til NMB fra Joseph Husek, 14. des 1938.

³⁰⁶ Det hadde oppstått en større krangel etter at den slovakiske lederen i USA, Anrew Hlinka, døde. Hlinka ble anklaget av den tsjekkiske lederen i USA, Oldrich Zlamal, for å ha unndratt penger de hadde fått tilsendt. Slovak League of America mente den amerikanske opinion alltid hadde vært uvitende om spenningene mellom tsjekkere og slovakere. Lewis svarte at de ikke hadde ment å diskriminere: Komiteen var ikke klar over uenighetene mellom Zlamal og Husek. Lewis forklarte også at komiteen var et humanitært, a-politisk initiativ som også ønsket å samarbeide med slovakene. Lewis hadde midlertidig hatt erfaring med at slovakene ikke var samarbeidsvillige. Se Lewis' svar: NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.1, brev til Joseph Husek fra BL, 16. des 1938.

³⁰⁷ Estelle Hudson og Henry R. Maresh, *Czech Pioneers of the Southwest* (Dallas, Texas: South-West Press Inc., 1934). I likhet med Lewis' systematiske og faktaorienterte bøker om tsjekkoslovakisk demokrati, var også Maresh' bok preget av å formidle fakta.

³⁰⁸ Clavin, «Defining Transnationalism», 3.

være «in their shoes».³⁰⁹ Empati åpnet i komiteens tilfelle for å *inkludere* flyktningene i det fjerne fellesskapet som allerede fantes i massemediene. I denne teorien var empati en demokratisk følelse fordi *effekten* av den var demokratiserende: den bidro til at «de andre» kunne inkluderes i fellesskapet.

Diasporaenes engasjement viste midlertidig at empati også kom til uttrykk på en annen måte i komiteens arbeid, gjennom empatiens *forutsetning*. Mens empatiens effekt var at flere kunne inkluderes i fellesskapet, synes empatiens forutsetning å ha vært at subjektet empatiserte med objektet fordi de allerede lignet.³¹⁰ De to er ikke nødvendigvis motstridende, men de viser at empati var (og er) en følelse som kan ha inneholdt et paradoks i måten den fungerte på. De tsjekkiske diasporaenes engasjement for flyktningene handlet om å hjelpe sitt folk, sitt blod, dem de *allerede* lignet. Slovak League of America skrev til komiteen: «Certainly, there is no one in America more appreciative (...) to alleviate the sufferings in Czecho-Slovakia than we who are so closely bound by blood ties to the unfortunate Republic».³¹¹ Den tsjekkiske og slovakiske diasporaen valgte ikke å sende penger gjennom komiteen på grunn av normative idealer som dem Butlers frontet. I stedet var det forutsetningen for empati – at dem vi allerede likner også er dem vi empatiserer med – som var premisset for de lokale tsjekkiske frivilliges engasjement. Diasporaene ønsket å hjelpe flyktningene i Tsjekkoslovakia fordi de var «so closely bound by blood ties to the unfortunate Republic».³¹² Blodbåndet som grunnlag for å gi penger gjør det vanskelig å kategorisere diasporaens engasjement som transnasjonal fordi det ikke synes å ha handlet like mye om det som transenderte nasjonale grenser, som det handlet om et engasjement som bunnet i en tilhørighet til nasjonen Tsjekkoslovakia.

Komiteens humanitære engasjement kan altså både assosieres med normative idealer om internasjonalt samarbeid, og med transnasjonale trekk i den tsjekkiske og slovakiske diasporaen. CEIP som organisasjon sto midlertidig i en spagat mellom internasjonalisme og transnasjonalisme: på den ene siden fremmet de helt eksplisitt et internasjonalt samarbeid der

---

³⁰⁹ Moyn, «Empathy in History, Empathizing with Humanity», 399.

³¹⁰ Barbara Keys argumenterte for at den greske militærjuntaens kupp i 1967, samt mediekampanjene som fulgte i USA og Europa, var utslagsgivende for menneskerettighetsaktivisme i vesten. Hun viste at det var lettere å identifisere seg med de greske flyktningene enn tidligere flyktninggrupper fordi disse allerede lignet aktivistene i vesten: «well-educated, middle-class Greeks who opposed the regime, energized left-leaning groups in Europe and the United States into activism that began to draw on the language of human rights», Barbara Keys, «Anti-Torture Politics: Amnesty International, the Greek Junta, and the Origins of the Human Rights 'Boom' in the United States», i *The Human Rights Revolution: an International History*, red. Akira Iriye, Petra Goedde, og William I. Hitchcock (Oxford ; New York: Oxford University Press, 2012), 201–2.

³¹¹ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.1, brev til NMB fra Joseph Husek, 14. des 1938.

³¹² Brackett Lewis' utgangspunkt var også preget av at han hadde sterke bånd til Tsjekkoslovakia før komiteen startet (men ikke av blod). Han hadde som nevnt arbeidet 10 år for tsjekkisk KFUK/M, Kerner, *Czechoslovakia*, 13.

staters suverenitet ble bevart. På den andre siden var de en del av det Katharina Rietzler kalte «the universal language of science and scholarship».³¹³ Både diasporaen og CEIP arbeidet med en dobbelhet som gjør det vanskelig å stemple dem som enten internasjonal eller transnasjonal. Empatiens forutsetning antydnet dessuten at diasporaens transnasjonalisme kan ha vært inspirert av en nasjonal tilhørighet til landet Tsjekkoslovakia. En tredje gruppe komiteen samarbeidet med var kirkesamfunn og kristne organisasjoner. I de neste avsnittene skal vi se nærmere på pastorparet Martha og Waitstill Sharp som våren 1939 kom til å representere komiteen i Praha. Underkapitlet undersøker hvilke konsekvenser utsendelsen fikk for komiteens arbeid, og ser komiteen i lys av dens tilknytning til en kristen-humanitær tradisjon.

4.4 «The Sharps»

Selv om Lewis gikk langt i å støtte både tsjekkosllovakisk folk og myndigheter, måtte han også samarbeide med aktører som var skeptiske til Prahas mulighet for uavhengighet fra Berlin. George F. Kennan, som arbeidet ved den amerikanske ambassaden i Praha under Wilbur J. Carr frem til okkupasjonen i mars 1939, var stadig i kontakt med komiteen for å utveksle informasjon.³¹⁴ Kennan var blant amerikanerne som reagerte på utviklingen i Den andre republikk, og han kommuniserte med amerikanske politikere og ledere om endringene. I Kennans bok *From Prague After Munich* får leseren inntrykk av hvordan han kommuniserte sine tanker og bekymringer gjennom brev og rapporter. Selv om Kennan hadde medfølelse for tsjekkerne, som han mente både var demokratiske og vestlige («they have worked so hard to make their country a bulwark in central Europe of those virtues which the Western democracies professed to cherish»³¹⁵) var han skeptisk til de politiske endringene som kom med Den andre republikk («they too can play at the game of authoritarian government»³¹⁶). I arkivene finnes korrespondanse etter Kennans kommunikasjon med komiteen om tilstandene i Tsjekkoslovakia. I en rapport fra tidlig på nyåret 1939 uttrykte Kennan skepsis til om Tsjekkoslovakia kunne forbli økonomisk uavhengige fra Tyskland. Lewis mistenkte at det var dette som hadde påvirket Norman Davis til også å tvile på at pengene faktisk kom

---

³¹³ Rietzler, «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics», 63.

³¹⁴ Kennan, *From Prague after Munich*, 5–6.

³¹⁵ Kennan, 4.

³¹⁶ Kennan, 5.

flyktningene til gode, og han irriterte seg over at Kennans negative holdninger smittet over på Norman Davis.³¹⁷

Norman Davis var opptatt av om tsjekkosllovakisk Røde Kors ble presset for hardt til at de kunne forbli uavhengige. 28. januar skrev han til Butlers sekretær i CEIP, Henry S. Haskell: «Confidentially, the situation in Czechoslovakia seems to be getting so rapidly under Nazi control that there is some doubt as to how long the Czechoslovakian Red Cross may be a free agent in giving aid to the refugees of the Sudeten area».³¹⁸ Informasjonen synes å ha gjort inntrykk. Tre dager senere sendte Haskell et brev til Jan Masaryk der han ba om råd: «reliable sources [Norman Davis] indicate that recently even relief organizations in Czechoslovakia are coming under Nazi influence».³¹⁹

Da Brackett Lewis fikk vite om korrespondansen mellom Haskell og Norman Davis, handlet han raskt. Lewis var ikke naiv: samtidig som han hadde tviholdt på troen til tsjekkosllovakiske myndigheter, hadde han siden tidlig i desember lagt en plan sammen med unitarianeren Robert C. Dexter. De skulle sende ut to amerikanske representanter til Praha som kunne møte nøden flyktningene opplevde, samtidig som de skulle ta imot pengene komiteen samlet inn.³²⁰ Så snart Lewis fikk med seg bekymringene som gikk mellom ledelsen i CEIP og Røde Kors, kontaktet han Haskell, Norman Davis, samt Butler og Lamont for å spørre hva de synes om å stole på at et ungt pastorpar reiste til Praha for å drive sosialt arbeid og tok imot pengene deres. Norman Davis svarte at han syns det var en «brilliant idé», noe de andre sa seg enige i.³²¹

4. februar 1939 reiste Martha og Waitstill Sharp med skipet *Aquitania* til Europa. Flere elementer gjorde «The Sharps'» utreise til et vendepunkt i komiteens arbeid. For det første markerte hendelsen den endelige responsen på usikkerheten som hadde oppstått etter «Alice Masaryk-krisen». Dagen før avreise skrev Carnegie Endowments leder i Paris, Malcolm Davis, at at Alice Masaryk hadde måtte gå av på grunn av navnet hun bar, og når tsjekkosllovakene ikke hadde mulighet til å motstå presset fra Berlin trengte komiteen amerikanske representanter: «This is the reason for which it will be an advantage to have an

---

³¹⁷ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.3, brev til Malcolm Davis fra BL, 3. feb 1939.

³¹⁸ Ibid., b 287, m 287.2, brev til Henry S. Haskell fra Norman H. Davis, 28. jan 1939.

³¹⁹ Ibid., brev til Jan Masaryk fra Henry S. Haskell, 31. jan 1939.

³²⁰ Ibid., brev Norman H. Davis fra BL, 31. jan 1939.

³²¹ Ibid., b 287, m 287.3, brev til BL fra Ernest J. Swift, 8. feb 1939; Ibid., brev til Henry S. Haskell fra Ernest J. Swift, 4. feb 1939; Ibid., brev til Ernest J. Swift fra BL, 2. feb 1939; Ibid., brev til Ernest J. Swift fra Henry S. Haskell, 7. feb 1939; Ibid., brev til Waitstill Sharp fra BL, 14. feb 1939.

American as representative on the spot».³²² For det andre innledet reisen et skifte til at flyktningenes geografiske plassering ble viktigere for komiteen. Dette andre punktet drøftes nærmere i kapittel fem. Hendelsen var også et uttrykk for komiteens tette bånd til en kristen-humanitær tradisjon, en forbindelse som hadde vært der fra start.

Det var unitarianeren Robert C. Dexter som hadde tatt initiativ til å sende ut Martha og Waitstill Sharp. Han hadde vært med å opprette unitarianer-kveker kommisjonen Commission for Service in Czecho-Slovakia (som fra nå av vil refereres til som Tsjekko-Slovakia kommisjonen). Dexter hadde tatt kontakt både med medlemmer i CEIP og med Brackett Lewis like etter at Münchenavtalen ble underskrevet.³²³ I første omgang ønsket han å foreslå et samarbeid der hans egen kommisjon og Lewis' komité utvekslet informasjon med hverandre.³²⁴ Tsjekko-Slovakia kommisjonen planla på dette tidspunktet å sende ut to representanter, en kveker og en unitarianer, for å undersøke tingenes tilstand etter Münchenavtalen. I november 1938 dro Dexter sammen med kvekeren Richard Wood for å «study the relief needs in Czechoslovakia» gjennom to uker.³²⁵

Retningslinjene for samarbeidet mellom komiteen og Tsjekko-Slovakia kommisjonen var basert på kunnskapen Wood og Dexter tilegnet seg i løpet av de to ukene, samt på erfaringen komiteen hadde med mediekampanjen om flyktningenes sak i USA. Kunnskapen fra Dexters tur fikk form i en rapport som han sendte til komiteen 5. desember etter at Dexter returnerte til USA.³²⁶ Dexter og Wood hadde i løpet av oppholdet gjennomført en rekke intervju med medlemmer av den tsjekkosllovakiske regjeringen som var engasjert i flyktningsspørsmålet, medlemmer av private flyktningorganisasjoner, Alice Masaryk som på det tidspunktet fremdeles var president i Røde Kors og representanter for den britiske unitarianerkirka og den britiske kvekerkirka.³²⁷

Samarbeidet mellom Dexters kommisjon og Lewis' komité ble til i brevutveksling, telefonsamtaler og fysiske møter i desember og januar. Lewis hadde i utgangspunktet vært skeptisk til å sende ut et amerikansk par fordi han mente tsjekkosllovakiske organisasjoner ikke trengte hjelp utenifra til å disponere pengene.³²⁸ Men på grunn av reaksjonene som kom etter Alice Masaryks avgang, endret Lewis oppfatning. Han og Dexter bestemte raskt at det

---

³²² NY&W, VII.O: CAC., brev til BL fra Malcolm Davis, 22. feb 1939.

³²³ Ibid., b 286, m 286.2, brev til James T. Shotwell fra Robert C. Dexter, 18. okt, 1938; Ibid., bev til BL fra Robert C. Dexter, 18. okt 1938

³²⁴ Ibid., brev til James T. Shotwell fra Robert C. Dexter, 18. okt 1938.

³²⁵ Ibid., «For Release Saturday», 5. nov 1938.

³²⁶ Ibid., b 286, m 286.5, «Memorandum for American Committee for Relief in Czechoslovakia», 5. des 1938.

³²⁷ Ibid.

³²⁸ Ibid., brev til Robert C. Dexter fra BL, 12. des 1938.

burde være et par som skulle reise, og at paret skulle tilhøre unitarianer- eller kvekerkirka. Representantene burde dessuten kunne tysk (Dexter regnet ikke med å finne noen som snakket tsjekkisk).³²⁹ Flere par ble foreslått, men i januar 1939 ble det endelig vedtatt at Martha og Waitstill Sharp skulle dra.³³⁰

Det viktigste premisset for samarbeidet med Dexter og utsendelsen av «The Sharps» var at de skulle representere både Tsjekko-Slovakia kommisjonen og Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia, men at alle utgifter de måtte ha skulle dekkes av et eget fond fra unitarianer- og kvekerkirka.³³¹ Når parets kostnader ble dekket av et eksternt fond, la det opp til at komiteen kunne fortsette å holde løftet de hadde gitt giverne sine fra start: Ikke en dollar skulle gå til noe annet enn akutt hjelpearbeid til flyktninger. Samtalen om hva samarbeidet mellom Lewis og Dexter skulle være fortsatte helt frem til komiteens oppløsning sommeren 1939. De to ble aldri enige om hvilken sum som var et realistisk mål for innsamlingen. Dexter mente det burde være mulig å samle inn godt over en million dollar,³³² mens Lewis mente at til og med 500 000 var et ambisiøst tall.³³³ Dexter var stadig optimist, og når det ikke gikk riktig vei skrev han likevel til den mer realistiske Lewis: «Things look pretty promising, although we have not reached quite fifty per cent of our total amount. We will get it, though, so you don't have to worry about finances».³³⁴

Martha og Waitstill ble sendt ut 4. februar 1939 både for å drive akutt hjelpearbeid i direkte kontakt med flyktningene i Praha, og for å ta imot pengene fra komiteens fond. Det var viktig for komiteen at Martha og Waitstill fant ut hvilke tsjekkoslovakiske aktører som var trygge å distribuere pengene til. «The Sharps» skaffet seg et nettverk i Praha takket være kontakter fra Lewis, Dexter og Malcolm Davis fra CEIPs kontor i Paris. Skipet *Aquitana* til London, og i England var de i kontakt med ledere for unitarianer og kvekerkirka. Blant dem Rosalind Lee i den britiske unitarianerkirka som senere skulle bistå ekteparet gjennom å oppbevare penger for dem i England.³³⁵ Etter England dro de til Paris der de møtte Malcolm Davis. Han foreslo å kontakte den amerikanske ambassadøren Wilbur Carr når de kom til Praha, i tillegg til

---

³²⁹ NY&W, VII.O: CAC., b 286, m 286.5, brev til Robert C. Dexter fra BL, 12. des 1938.

³³⁰ Ibid., b 287, m 287.2, brev til Malcolm Davis fra BL, 30. jan 1939; Ibid., brev til BL fra Robert C. Dexter, 25. jan 1939.

³³¹ Ibid., b 287, m 287.2, «For Release», 16. jan; Ibid., b 286, m 286.5, «Memorandum for American Committee for Relief in Czechoslovakia» (punkt e), 5. des 1938; Ibid., b 288, m 288.3, «Instructions for Representative in Prague of the American Committee for Relief in Czecho-Slovakia», udatert.

³³² Ibid., b 286, m 286.5, brev til BL fra Robert C. Dexter, 13. des 1938.

³³³ Ibid., brev til Robert C. Dexter fra BL, 14. des 1938.

³³⁴ Ibid., b 287, m 287.4, brev til BL fra Robert C. Dexter, 7. mars 1939.

³³⁵ Ibid., brev til Robert C. Dexter fra Waitstill Sharp, 14. mars 1939.

ansatte i landets nasjonale bank og medlemmer i American Institute i Praha, søsterorganisasjonen til Masaryk Institute i Pittsburgh.³³⁶

Waitstill og Martha ankom togstasjonen i Praha 23. februar 1939. Der ble de møtt av gråtende barn og mødre, tog fulle av menn som flyktet landet, samt Norbert Capek: leder for unitarianerkirka i Praha.³³⁷ Senere skulle Capek, i likhet med andre fra nettverket, trenge deres hjelp til å få en amerikansk erklæring (affidavit) så han kunne flykte til USA. I tiden etter at de to dro til Praha vitner arkivene om en mye tettere kommunikasjon mellom komiteen og Europa.

Mange av pengesummene komiteen fikk inn og sendte til «The Sharps» var fra amerikanske, frivillige organisasjoner som allerede hadde øremerket hvem i Praha de ønsket at skulle motta pengene. Den 3. mars mottok komiteen for eksempel 10 000 dollar fra Czecho-Slovak National Alliance i Chicago. Halvparten av pengene var øremerket tsjekkosllovakisk Røde Kors, og den andre halvparten til Zemske Pece o Mladez (Youth Welfare Organization).³³⁸ «The Sharps» fortsatte dessuten det tette samarbeidet med Alice Masaryk, og flere av summene komiteen samlet inn var fremdeles øremerket til henne.³³⁹ Selv kunne Martha og Waitstill bruke summene fra det generelle fondet, som var de pengene Lewis' kampanje hadde samlet inn som ikke var øremerket noen spesielle aktører i Tsjekkoslovakia.³⁴⁰

I tillegg til å sikre at pengene ble gitt til trygge aktører, skulle paret også sikre en god avkastning på dollarene når de ble gjort om til tsjekkiske koruna. Dette ble igjen og igjen understreket som en av de viktigste oppgavene de hadde, særlig da Lewis overbeviste Malcolm Davis, Butler, Lamont og lederne i internasjonale Røde Kors om at «The Sharps» burde representere komiteen.³⁴¹ Mengden brevveksling angående avkastningen på dollaren i Praha vitnet om at dette var en arbeidsoppgave som tok mye tid i Waitstills første måned i Praha.³⁴² I tillegg til de praktiske, konkrete arbeidsoppgavene var Martha og Waitstill den tydeligste koblingen komiteen hadde til en kristen-humanitær tradisjon.

---

³³⁶ Ibid., b 287, m 287.3, brev til BL fra Malcolm Davis, 22. feb 1939.

³³⁷ Burns og Joukowsky, *Defying the Nazis: The Sharps' War*.

³³⁸ Den første summen Martha og Waitstill fikk til disposisjon ble sendt til dem allerede mens de reiste over Atlanterhavet, 7. februar (med hjelp av Western Unions telegramtjeneste), og den var på 1000 dollar, NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.4, brev til Waitstill Sharp fra BL, 7. feb 1939. Ang. penger til organisasjonene, se Ibid., brev til «American Committee for Relief in Czechoslovakia» fra «United States Post Office», 7. juni 1939.

³³⁹ Ibid., b 287, m 287.3, brev til Waitstill Sharp fra BL, 14. feb 1939.

³⁴⁰ Ibid.

³⁴¹ Ibid., b 287, m 287.2, brev til Malcolm Davis fra BL, 22. feb 1939.

³⁴² Se for eksempel: Ibid., b 287, m 287.3, brev til BL fra Robert C. Dexter, 14. feb 1939; Ibid., b 287, m 287.4, brev til Robert C. Dexter fra BL, 14. feb 1939.

Den kristen-humanitære tradisjonen har blitt trukket fram som ett av utgangspunktene for dagens humanitærhjelp og for de internasjonale menneskerettighetene. Michael Barnett forklarte at selv om humanitarismen i dag har universell status, har fenomenet historisk vært knyttet til kristendom og kristen tro: «may have originated with the Enlightenment and may have been sparked by Christianity».³⁴³ Paul Gordon Lauren beskrev den kristen-humanitære tradisjonen som avgjørende for måten vi forstår menneskerettigheter på i dag.³⁴⁴ Et sentralt element i menneskerettighetenes historie har vært kristen tradisjon og aktivisme, for eksempel i avskaffelsen av slaveri.³⁴⁵ Barnett hevdet kvekerne preget antislaveri- og pasifistbevegelsene.³⁴⁶

Enda viktigere for denne oppgavens analyse er midlertidig kirkesamfunns rolle i internasjonalt samarbeid i mellomkrigstiden. Med «kristen-humanitarisme» i komiteens arbeid menes en protestantisk, individualistisk form for kristendom og humanitarisme. «The Sharps» ble sendt ut på vegne av en unitarianer-kveker kommisjon hvis tro var knyttet til et indre moralsk kompass. Frelsen var for enkeltmennesker, og det var enkeltmenneskenes ansvar å gjøre Guds vilje.³⁴⁷ Robert C. Dexter uttrykte i et brev til Martha og Waitstill at han synes de to var heldige – at mange i kirka var litt misunnelige for at de faktisk fikk mulighet til å gjøre noe selv.³⁴⁸ Den individ-orienterte troen som motiverte Martha, Waitstill og Dexter hadde røtter til 1800-tallets evangeliske oppvåkning som Barnett beskrev som «premised on the belief that individuals possessed free will – they could choose to be saved, shifting the salvation from God to the individual».³⁴⁹ Et annet viktig aspekt ved kristen-humanitarismen Martha, Waitstill, Dexter og Lewis (gjennom KFUK/M) tilhørte, var en sterk opplevelse av sosial urettferdighet. Daniel Gorman har undersøkt The World Alliance for Promoting International Friendship through the Churches og deres økumeniske virke i mellomkrigstiden. Gorman skrev at økumenisk kristendom i mellomkrigstiden (som kvekerne, KFUK/M og unitarianerne sto for) kunne kreve at innbyggere i et land forble tro mot en kirke i et helt

---

³⁴³ Barnett, *Empire of Humanity*, 228.

³⁴⁴ Den gamle testamentlige historien om Kain og Abel, der moralen ble formidlet i spørsmålet «Am I my brother's keeper?», sto sentralt i Laurens forståelse av menneskerettighetenes idé-tradisjon, Paul Gordon Lauren, *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*, 3rd ed, Pennsylvania studies in human rights (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011), 7.

³⁴⁵ Lauren, 39–40.

³⁴⁶ Barnett, *Empire of Humanity*, 57.

³⁴⁷ I senere tid skulle Martha og Waitstill fortelle at troen på et individuelt ansvar var avgjørende for hvorfor de valgte å reise ut, se intervju i Burns og Joukowsky, *Defying the Nazis: The Sharps' War*.

³⁴⁸ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.4, brev til Martha og Waitstill Sharp fra BL, 7. mars 1939.

³⁴⁹ Barnett, *Empire of Humanity*, 53. Denne tanken sto sterkt særlig i USA, de første kolonistene hadde med seg en kalvinistisk inspirerte kristendom, Barnett, 53.

annet land. Dermed skapte de transnasjonale arenaer som transenderte nasjonalstaters interesser.³⁵⁰

Brackett Lewis hadde vært aktiv i tsjekkosllovakiske KFUK/M mellom 1928 og 1938. KFUK/M hadde tett tilknytning til Røde Kors. Organisasjonen var et eksempel på den historiske forbindelsen mellom humanitarisme og kristne bevegelser. Henry Dunant, Røde Kors' grunnlegger, hadde for eksempel vært med å starte KFUMs avdeling i Genève i 1852.³⁵¹ Lauren forklarte at medlemmene i KFUK/M var vestlige aktivister som tilhørte en øvre middelklasse, og som «found inspiration in what they called the Social Gospel».³⁵² Gorman pekte på liknende tendenser, og mente at opptattheten av sosial rettferdighet førte til at kristne bevegelser i mellomkrigstiden også hadde et progressivt aspekt.³⁵³ Tilhørigheten til unitarianismen var noe det unge paret delte med Alice Masaryk, hvis mor hadde vært amerikansk unitarianer. Etter okkupasjonen 15. mars gjorde Martha og Waitstill det mulig for Alice Masaryk å fortsette å være i kontakt med komiteen, og de tre ble venner. I den første lange rapporten fra Waitstill til Lewis og Dexter skrev han at Alice var «a joy to meet».³⁵⁴

For komiteen var det like viktig at amerikansk offentlighet fikk vite at de hadde representanter som drev humanitært arbeid for flyktningene i Praha, og sikret at pengene ikke kom under udemokratisk innflytelse, som at dette faktisk skjedde. Behovet for å sende ut pastorparet hadde tross alt oppstått i kombinasjon av frykt innad i komiteen for hva «Alice Masaryk-krisen» betød, og frykt for hvilket utslag den ville ha i amerikansk offentlighet.³⁵⁵ Dexter satte av tid til å hjelpe Lewis i mediekampanjen i Boston (der han bodde), og til å relansere kampanjen slik at den inkluderte arbeidet «The Sharps» gjorde.³⁵⁶ Dexter engasjerte seg også i den nasjonale kampanjen. Den 1. februar, i forbindelse med at «The Sharps» kom til New York før avreisen med *Aquitana*, foreslo han at de skulle kontakte Pauline E. Mandigo, så hun kunne «make a good story out of it».³⁵⁷ I Tsjekkoslovakia kunne Martha og Waitstill bruke nettverket de allerede hadde etablert til å finne ut hvilke hjelpeorganisasjoner som holdt en ren humanitær standard til å skaffe informasjon til kampanjen Lewis drev i

---

³⁵⁰ Daniel Gorman, *The Emergence of International Society in the 1920s* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 253. Lignende observasjon finnes hos Barnett: «transnational solidarity», Barnett, *Empire of Humanity*, 55.

³⁵¹ Lauren, *The Evolution of International Human Rights*, 67–69.

³⁵² Lauren, 64.

³⁵³ Gorman, «Little More than a Hope?», 239.

³⁵⁴ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.4, brev til Robert C. Dexter («Dear Bob») fra Waitstill Sharp, 25. mars 1939.

³⁵⁵ Ibid., b 286, m 286.5, «Memorandum for American Committee for Relief in Czechoslovakia», 5. des 1938.

³⁵⁶ Ibid., brev til Robert C. Dexter fra BL, 15. des 1938; Ibid., b 287, m 287.2, brev til Robert C. Dexter fra BL, 15. des 1938.

³⁵⁷ Ibid., b 287, m 287.3, brev til BL Robert C. Dexter, 1. feb 1939.

USA. Nettverkene åpnet for nye muligheter for mediekampanjen komiteen drev:
«information and reports with local color which we can use in publicity».³⁵⁸

Den 15. mars 1939, ca. en måned etter at Martha og Waitstill ankom Praha, invaderte tyske tropper hovedstaten. Frivillige organisasjoner ble oppløst og komiteen ble enda mer avhengige av sine amerikanske representanter. Etter invasjonen var det vanskelig å fortsett å arbeide som før. Flyktingenes behov endret seg. Tsjekkoslovakia ble omgjort til Riksprotektoratet Böhmen og Mahren, og etter 15. mars var det ikke nok at tsjekkiske, jødiske og tysk-demokratiske flyktninger kom til Praha: de måtte ut av landet.

---

³⁵⁸ Ibid., b 287, m 287.2, brev til Malcolm Davis fra BL, 30. jan 1939.

5 Flukten fra Europa

«Things have taken a frightful turn» skrev Lewis til Dexter 15. mars 1939, samme dag som tyske tropper invaderte Praha.³⁵⁹ For de 200 000 flyktningene fra «Sudetland» betød den tyske invasjonen at heller ikke Praha var et trygt sted å finne tilflukt. Flyktningene måtte ut av landet. Mange ønsket seg til USA, men bare for noen veldig få var det mulig å få visum til å dra. Brackett Lewis ønsket ikke å sitte stille. Sammen med Robert C. Dexter, representantene fra Institute of International Education (IIE) og International Student Service (ISS), samt aktivister i diasporaene og venner ved universiteter, klødde han i fingrene etter å gjøre noe.

Dette kapitlet følger komiteens samarbeid med ISS og IIE som begge hadde et mandat om å bistå studenter og akademikere på flukt. Samarbeidet med de to organisasjonene åpnet for at komiteen kunne hjelpe intellektuelle ut av Tsjekkoslovakia. Vi skal se at dette ikke ble et uproblematisk samarbeid. I tillegg til den strenge amerikanske kvotepolitikken, møtte Lewis motstand fra komiteens kasserer, Thomas W. Lamont. Kapitlet fortsetter der fortellingen om *Migrant Mother* stoppet: I en amerikansk offentlighet som var preget av økonomisk depresjon, samt med en kvotepolitikk som gjorde det enkelt for myndighetene å stenge fremmede ute fra det amerikanske fellesskapet.

Når den tyske invasjonen førte til endringer i komiteens strategi i vårmånedene 1939, tvang komiteen også givene til å ta stilling til flyktningene på en ny måte. I april relanserte komiteen seg selv gjennom å offentliggjøre at pengene de samlet inn også skulle gå til å hjelpe mennesker ut av det okkuperte landet. Utenom å markedsføre seg selv og sin kampanje på nytt, ble komiteens viktigste oppgave i tiden etter okkupasjonen å finne smutthull i amerikansk lovverk for å hjelpe de tsjekkosllovakiske flyktningene inn i USA. Gjennom å undersøke komiteens arbeid med å få flyktninger til USA, vil dette kapitlet kaste lys over grenser ved det amerikanske fellesskapet de siste månedene før andre verdenskrig brøt ut. Et sentralt spørsmål vil være hvorvidt komiteens prioritering av intellektuelle på flukt var et elitistisk eller et pragmatisk valg.

---

³⁵⁹ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.4, brev til Robert C. Dexter fra BL, 15. mars 1939.

5.1 Okkupasjonen 15. mars og amerikansk kvotepolitikk

Invasjonen av Tsjekkoslovakia var det ultimate bevis på at Chamberlains appeasementpolitikk ikke var tilstrekkelig til å realisere håpet om å unngå en storkrig. Hitler fortsatte ekspansjonen, uavhengig av tidligere løfter om å respektere nasjonal suverenitet. Samme dag som invasjonen fant sted ble frivillige organisasjoner i Praha lagt ned, og fondene deres konfiskert. Den trygge forbindelsen «The Sharps» hadde gjenopprettet da de reiste til Praha i februar 1939 ble enda viktigere i tiden etter 15. mars fordi pastorparet ikke var del av en større organisasjon, men arbeidet alene, og i skjul fra tyske myndigheter.³⁶⁰

Korrespondansen mellom komiteen og «The Sharps» var i vårmånedene 1939 preget av samtaler om enkeltmennesker og hvordan de kunne klare å smugle dem ut av det okkuperte landet. Pastorparet var frustrert over de strenge kvotene den amerikanske kongressen nektet å gjøre noe med: Kvoten for tyske flyktninger var fylt opp i ti år fremover, og i åtte år for tsjekkiske flyktninger.³⁶¹ Lewis var urolig for at kvotepolitikken ville kunne hindre komiteen i arbeidet for å hjelpe flyktninger til USA: «The matter of visa to enter the United States is complicated because the quota for Czecho-Slovakia is filled for years in advance».³⁶²

Den politiske konteksten komiteen arbeidet i var et USA som på slutten av 1930-tallet hadde vært preget av restriktiv flyktningpolitikk i nesten tjue år. I 1917 hadde den såkalte Immigration Act lagt opp til at amerikanske innvandringsmyndigheter kunne velge ut flyktninger basert på om de var «likely to become a public charge», den såkalte LPC-politikken.³⁶³ En måte å vurdere immigranter på var gjennom en lesetest som silte ut dem med dårlige engelskferdigheter. Quota Act fra 1921 hadde etablert et kvotesystem som formet amerikansk innvandringspolitikk gjennom hele mellomkrigstiden. For eksempel forbød loven at det kom mer enn tre prosent immigranter fra hvert land. Ettersom antall asylsøkere varierte fra land til land hadde loven svært ulikt utsalg på forskjellige grupper.

---

³⁶⁰Et eksempel var da The Czechoslovak National Alliance sendte 5000 dollar, øremerket til tsjekkisk hjelpeorganisasjon i Praha. Fordi komiteen kunne sende pengene gjennom «The Sharps», fikk givene bedre avkastning på den tsjekkiske korunaen enn det som ville vært tilfellet gjennom myndigheter i Praha, «[t]his had to be done [sic.] without the German authorities [sic.] knowing of the transaction», NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.2, brev til John A. Cervenka fra BL, 9. aug 1939.

³⁶¹Ibid., b 287, m 287.4 brev til Robert C. Dexter fra Waitstill Sharp, 14. mars 1939. Bekreftes i Wyman, *Paper Walls*, 5.

³⁶²NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.5, brev til Frank Mohler fra BL, 13. april 1939.

³⁶³Alexander A. J. Wulfers, «Skill Selection and American Immigration Policy in the Interwar Period» (University of Oxford, 2018), https://www.economics.ox.ac.uk/materials/working_papers/4585/161january-wulfers.pdf. Wyman, *Paper Walls*, 3.

Flyktninger fra Sentral- og Øst-Europa var særlig utsatte fordi de i utgangspunktet var flere enn dem fra Vest- og Nord-Europa.³⁶⁴ Da Martha, Waitsill og Lewis observerte at kvotene var fulle i år fremover, var det på grunn av restriksjonene Quota Act hadde lagt ned.

I 1930 relanserte president Herbert Hoover LPC politikken gjennom å tolke Immigration Act fra 1917 på nytt.³⁶⁵ I Hoovers nye politikk ble immigrantens ressurser, ikke nasjonalitet, vektlagt. Det var bare de som kunne forsørge seg selv, uten at det kostet det amerikanske samfunnet noe, som hadde sjans til å komme til USA utenfor kvotene.³⁶⁶ President Roosevelt videreførte Hoovers politikk da han ble president i 1933, men mens antall immigranter hadde forblitt relativt stabilt under Hoover, økte det under Roosevelt.³⁶⁷

Annekteringen av Østerrike i mars 1938 gjorde inntrykk på Roosevelt, som forsøkte å åpne opp for flere mennesker på flukt fra nazismen.³⁶⁸ Men det var vanskelig å få gjennomslag for Roosevelts immigrasjonspolitik fordi etterdønningene fra depresjonen fortsatte å prege det amerikanske samfunnet langt inn på 1930-tallet.³⁶⁹ David S. Wyman har foreslått at motstanden mot Roosevelts åpning av å ta imot dem som flyktet fra nazismen skyldtes særlig tre tendenser i amerikansk opinion. For det første opplevde mange amerikanere fremdeles arbeidsløshet etter depresjonen, og var derfor redde for at økt innvandring også ville bety økt arbeidsledighet. I tillegg pekte Wyman på nasjonalistiske og antisemittiske strømninger blant folk generelt.³⁷⁰

Poenget med høy arbeidsledighet var et interessant poeng i komiteens tilfelle. Da Butler sendte brev til New Yorks eliter for å verve dem inn i komiteen i oktober og november 1938, hadde mange svart at de ikke ønsket å gi penger til flyktningene når det fremdeles fantes store deler av USAs befolkning som trengte finansiell hjelp. Ønsket om å prioritere fattige amerikanere fremfor å tilpasse samfunnet for å inkludere fremmede, resonnerer med sammenlikningen av komiteens tidlige flyktningkampanje og responsen på *Migrant Mother*. Et poeng i denne sammenlikningen var at sistnevnte hadde mer suksess fordi den økonomiske depresjonen var en felles amerikansk opplevelse.

---

³⁶⁴ Wulfers, «Skill Selection and American Immigration Policy in the Interwar Period», 8; Frank, *Double Exile*, 171. Lignende beskrivelser finnes i Jacques Vernant, *The Refugee in the Post-War World* (New Haven: Yale University Press, 1953), 474.

³⁶⁵ Wulfers, «Skill Selection and American Immigration Policy in the Interwar Period», 10–11; Wyman, *Paper Walls*, 3–4.

³⁶⁶ Wyman, *Paper Walls*, 3.

³⁶⁷ Wyman, 168.

³⁶⁸ Wyman, 5; Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, 158.

³⁶⁹ Wyman, *Paper Walls*, 5. For negative reaksjoner på FDRs forsøk på å løsne på kvotepolitikken, fra amerikansk offentlighet se Frank, *Double Exile*, 190–94.

³⁷⁰ Wyman, 3. Se også Frank, *Double Exile*, 190–94.

For komiteen ble «likely to become a public charge»-politikken et hensyn de måtte ta, men også et smutthull de kunne bruke til flyktingenes fordel. Arkivene vitner om at komiteen, i samarbeid med ISS, IIE og lokale aktivister, særlig kontaktet ansatte ved universiteter for at disse skulle lete etter ledig arbeidsplass eller studieplass til akademikerene på flukt. I tiden etter okkupasjonen ble altså det akademiske nettverket komiteen var en del av, blant annet på grunn av tilhørigheten til CEIP, synlig på en ny måte. Tidligere hadde kontaktene ved universiteter og college handlet om kanaler å formidle flyktningkampanjen gjennom, og muligheten for en grundigere kunnskapsformidling om republikken Tsjekkoslovakia. Etter okkupasjonen dreide det seg derimot om at akademikerflyktingene, gjennom en arbeid- eller studieplass ved de samme amerikanske universitetene eller collegene, kunne få et innpass i det amerikanske samfunnet. Det var sånn LPC-politikken fungerte: dersom flyktingen eller immigranten ikke kostet storsamfunnet noe, men hadde kontakter i USA som sørget for ham eller henne, var det større sannsynlighet for at flyktingen fikk bli. De flyktingene som fikk tillatelse til å komme til USA utenfor den nasjonale kvoten, fikk som regel denne muligheten på grunn av kunnskapen eller ferdigheter de besatt og som amerikanske arbeidsgivere trengte. Denne kunnskapen ga dem en jobb som amerikanere ikke var kvalifiserte til, og dermed tok de ikke opp en plass som potensielt kunne blitt okkupert av en amerikansk borger.³⁷¹

Den 5. mai 1939 sendte Lewis ut brev til professorer og ansatte ved diverse universiteter i USA. Vedlagt lå informasjon om fem tidligere lederskikkelser fra Tsjekkoslovakia: «former democratic leaders of Czechoslovak national life (...) [s]ome of these are qualified professors, others are eminent in some related field which would make them a real acquisition for any university faculty in America».³⁷² Lewis ba dem han kontaktet sjekke om det var plass til en av disse fem ved deres respektive universiteter. Av 13 universiteter som svarte på brevet sa to at de kanskje kunne tilby «occasional lectures», for de 11 andre var ikke en gang dette mulig.³⁷³

Hendelsen illustrerte hvor vanskelig det var å få innpass i det amerikanske samfunnet i en tid der flere og flere trengte en slik mulighet. Brevene Lewis sendte ut til universiteter

---

³⁷¹ Her var det gjerne snakk om professorer med spesialisert kunnskap om Thomas Masaryks filosofi, europeisk litteratur, tyske klassikere, europeisk politikk, osv. Brevene dukker opp i mappene 287.4, .5, 288.1, .2, .3. Foreløpig har jeg ikke mulighet til å sette inn alle referansene. Jeg leter dem mer enn gjerne frem igjen, dersom noen skulle ønske å se på dem.

³⁷² NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.1, brev til J. M. M. Gray fra BL, 5. mai 1939. Se også Ibid., brev til Prof. H. A. Miller fra BL, 5. mai 1939; Ibid., brev til Dr. Ernest M. Best fra BL, 1. mai 1939.

³⁷³ De to som sa kanskje: Ibid., brev til BL fra Robert J. Trevor (rektor ved Centenary Junior College, New Jersey), 12. mai 1939; Ibid., brev til BL fra Theodor Collier (rektor ved Brown University, Rhode Island), 23. mai 1939.

viste at komiteen valgte også å prioritere enkeltsaker våren 1939, og at individene det handlet om var akademikere på flukt. Lewis understreket at de fem professorene ikke skulle påvirke «the employment situation of this country», og at studenter kunne være med å samle inn penger for å betale professorenes lønn slik at de heller ikke skulle koste universitetene noe.³⁷⁴ Hendelsen kan leses som en direkte respons på LPC-politikken hvis kjerne var å vurdere hvilken kostnad de som kom til USA ville ha på storsamfunnet: hvor sannsynlig det var at flyktningene ville *become a public charge*.

Antall brev som sirkulerte for å hjelpe akademikere på flukt illustrerte presset fra tsjekkoslaviske akademikere som måtte komme seg ut etter den tyske okkupasjonen. Komiteens engasjement for akademikere på flukt setter fokus på spørsmålet om prioriteringen skyldtes pragmatiske årsaker, eller om den var motivert av et elitistisk kunnskapssyn. En måte å belyse dette på er gjennom samarbeidet komiteen hadde med IIE og ISS. De neste avsnittene undersøker hva dette samarbeidet innebar.

5.2 De smarteste skal bli de første

Lenge før Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia ble opprettet hadde det kommet inn enkeltforespørsler til Carnegie Endowment fra mennesker som ønsket å komme til USA: fra Tsjekkoslovakia, Østerrike og Jugoslavia. De tidligste eksemplene i mappene etter Carnegie Endowments flyktningarbeid var fra 1925.³⁷⁵ De er ikke så mange, men de finnes. Langt flere henvendelser dukket opp i 1933, 1938 og 1939. De aller fleste henvendelsene kom fra akademikere, men det fantes noen unntak. For eksempel Gertrude Hatschek: en 15 år gammel jente fra Østerrike. I august 1938 skrev hun på vegne av seg selv og foreldrene som måtte flykte fordi de var jøder.³⁷⁶ Representantene fra Carnegie Endowment svarte at de ikke var en organisasjon som hjalp enkeltmennesker, at det ikke var en del av arbeidet de drev. Samarbeidet med Institute of International Education og International Student Service utover våren 1939 var likevel et bevis på at CEIP, gjennom Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia, drev et slikt type arbeid. De neste avsnittene skal drøfte hva som skilte akademikerne på flukt fra enkeltsaker som Gertrude Hatschek.

---

³⁷⁴ «If the students of Bryn Mawr College have raised a fund for refugee students, perhaps a part of it might legitimately be applied for a refugee professor's salary.», Ibid., brev til J. M. M. Gray fra BL, 5. mai 1939.

³⁷⁵ En rekke brev finnes i mappe 271.1, for eksempel fra Dr. Simon Mester: NY&W, VII.B: «Aid to Refugees», b 271, m 271.1, brev til NMB fra Dr. Simon Mester, 25. jan 1925; Ibid., brev til Dr. Simon Mester fra Henry S. Haskell, 19. jan 1926; Ibid., brev til Henry S. Haskell fra Dr. Simon Mester, 4. feb 1926; Ibid., brev til Dr. Simon Mester fra Henry S. Haskell, 24. feb 1926.

³⁷⁶ NY&W, VII.O: CAC, brev til CEIP fra Gertrude Hatschek, 8. aug 1938.

IIE ble grunnlagt i 1919 av Nicholas Murray Butler, Elihu Root og Stephen Duggan. Sistnevnte ble organisasjonens første president, men de tre grunnleggerne var sammen om ideen om at IIE skulle fremme «varig fred» gjennom å formidle kunnskap mellom nasjoner.³⁷⁷ Sånn sett hadde IIE både røtter i fredsbevegelsen etter første verdenskrig og mer spesifikt i den delen av fredsbevegelsen som CEIP representerte: fred gjennom kunnskapsformidling. Da IIE ble opprettet var de ikke først og fremst en organisasjon for akademikere på flukt, men deres mandat gikk ut på å skaffe og å dele informasjon: De opprettet utvekslingsprogrammer. Arbeidsoppgavene synes å ha endret seg i 1933 da Emergency Committee in Aid of Displaced Foreign Scholars (CADFS) ble opprettet som en del av IIE. CADFS skulle hjelpe akademikere på flukt fra fascismen som syntes å få større og større spillerom i europeisk politikk og sivilsamfunn.³⁷⁸

Mens IIE hadde blitt opprettet som en organisasjon som utvekslet kunnskap for å fremme fred, hadde ISS en lengre tradisjon som hjelpeorganisasjon. Den ble opprettet i 1920, og frem til 1926 opererte de under navnet European Student Relief. De drev akutt, humanitær hjelp i Sentral- og Øst-Europa etter den første internasjonale flyktningkrisen (de som måtte flykte i kjølvannet av oppløsningen av Østerrike-Ungarn, Det russiske riket og Det osmanske riket).³⁷⁹ Da den materielle krisen i disse områdene ble mindre akutt, skiftet European Student Relief navn til International Student Service i 1926. Endringene i navnet markerte også en endring i hva slags arbeid ISS skulle vektlegge: «it sought to create a feeling of international student solidarity and (...) to enable them [the universities] to play a worthy part in the quickly changing drama of international affairs».³⁸⁰ I likhet med IIE endret også ISS hvordan de vektla ressursene sine etter fascismens gjennombrudd i Tyskland i 1933.³⁸¹ ISS var anerkjent av Folkeforbundets høykommissær «as the established student refugee organization».³⁸²

Samarbeidet med IIE og ISS førte etter hvert til at deler av komiteens pengefond ble satt av til å bruke på de to organisasjonenes arbeid med akademikere og studenter på flukt fra Tsjekkoslovakia. Dette var flyktninger som satt på verdifull kunnskap innenfor filosofi,

---

³⁷⁷ «They [Butler, Root, Duggan] believed that we could not achieve lasting peace without greater understanding between nations»: «A Brief History of IIE».

³⁷⁸ «A Brief History of IIE».

³⁷⁹ R. I. Jardine, «The Student and the Future: International Student Service and the Pacific», *Pacific Affairs* 4, nr. 2 (februar 1931): 113, <https://doi.org/10.2307/2750043>. Se også NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.5, brev til American Committee for Relief in Czechoslovakia fra International Student Service, 5. april 1939.

³⁸⁰ Jardine, 113.

³⁸¹ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.5, brev til American Committee for Relief in Czechoslovakia fra International Student Service, 5. april 1939.

³⁸² Ibid.

fysikk, matematikk, historie, litteratur, osv. Det var mennesker som ville gagne de amerikanske universitetene de kom til fordi de besatt kunnskap som ikke måtte gå tapt. Sånn sett viste samarbeidet mellom komiteen og de to organisasjonene at det akutte behovet for å hjelpe flyktningene ble vevd sammen med det mer langsomme kunnskapsformidlingsidealet i tiden etter okkupasjonen. Flyktningarbeidet som tidligere bare skulle være akutt humanitær bistand innad i Tsjekkoslovakia, gikk i tredje fase også ut på å sikre at flyktninger med spesiell kunnskap ble reddet og tatt inn i amerikanske universiteter der flyktningene var trygge og kunnskapen kunne forvaltes.

Til tross for at ISS og IIE hadde forskjellige historier, og fulgte forskjellige mandater, kontaktet begge organisasjonene komiteen først og fremst for å be om pengestøtte til eget arbeid. Dermed var samarbeidet med de to studentorganisasjonene noe helt annet enn det mellom Dexters Tsjekkoslovakia kommisjon og komiteen. Arbeidsfordelingen mellom ISS, IIE og komiteen synes å ha vært noe uklar. Når komiteen kontaktet universiteter og college for å finne jobb eller studieplasser til flyktningene var dette strategier ISS og IIE hadde brukt lenge. I tillegg til mindre pengebidrag kunne komiteen også tilby ISS og IIE kontakter i et stort nettverk av akademikere, professorer og ansatte ved universiteter som hadde en spesiell tilknytning til Tsjekkoslovakia. For eksempel i kretsen rundt Masaryk Institute i Pittsburgh. Fordelen med et slikt nettverk var at menneskene som kjente på tilhørighet til Tsjekkoslovakia også hadde større tilbøyelighet til å gjøre en innsats for å hjelpe akademikerflyktningene derifra.

Tibor Frank skrev at prioriteringen av hvilke immigranter USA ønsket på 1930-tallet gikk ut på at «[i]nstead of the extensive manpower requirements of the pre-World War I era, by 1921 the country was in need of only a select élite».³⁸³ Den 5. april 1939 ba representant for ISS, Robert G. Spivack, komiteen om å bruke noe av pengefondet på hans organisasjon. Ideen var at ISS dermed kunne utvide sitt eget arbeid til også å gjelde studenter fra Tsjekkoslovakia.³⁸⁴ I det samme brevet understreket Spivack at de ikke bare skulle utvide arbeidet til tsjekkosllovakiske flyktninger, men at disse flyktningene skulle være «brilliant students who are able to meet our academic and personality requirements».³⁸⁵ Både ISS og IIE hadde i sin oppstart vektlagt forskjellige ting: ISS hadde hele veien drevet humanitær bistand, og IIE hadde vektlagt kunnskapsformidling over grensene. Til tross for disse ulikhetene prioriterte begge organisasjonene, i sitt samarbeid med komiteen, studenter og

---

³⁸³ Frank, *Double Exile*, 184.

³⁸⁴ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.5, brev til American Committee for Relief in Czechoslovakia fra International Student Service, 5. april 1939.

³⁸⁵ Ibid.

akademikere som besatt verdifull kunnskap. ISS ønsket å hjelpe studenter på flukt «without regard to race, nationality, religion or political conviction», samtidig forklarte de at de bare kunne hjelpe en liten gruppe: «I.S.S. desires to help a few of the most outstanding come to the United States».³⁸⁶ Denne prioriteringen av briljante studenter transenderte nasjonalitet, men la akademiske prestasjoner til grunn. Prioriteringen resonerte med Katharina Rietzlers påstand om at CEIP bygget på en idé om at vitenskap var mer dyptliggende enn staten: «the universal language of science and scholarship».³⁸⁷

I likhet med Spivack tok også en representant fra IIE kontakt med komiteen for å få pengestøtte. Edgar J. Fisher, assisterende direktør for grunnleggerne av IIE, Stephen Duggan, var den som kommuniserte tettest med Brackett Lewis. Allerede i 1922 hadde IIE opprettet utvekslingsavtaler mellom Tsjekkoslovakia og USA, og interessen for området var ikke ukjent.³⁸⁸ Den 21. mars 1939 mottok Lewis et brev fra Fisher angående 13 tsjekkoslaviske studenter som var i USA gjennom IIEs utvekslingsprogram. Fisher bekymret seg fordi geopolitiske endringer i utvekslingsstudentenes hjemland gjorde det vanskelig å returnere, og sannsynligvis ville de være tomme for penger ganske snart da foreldrene ikke lenger kunne bistå dem. Fisher var særlig bekymret for den katolske antropologistudenten ved University of Pennsylvania: Karel Gam, som opprinnelig kom fra universitetet i Brno. I likhet med de tolv andre studentene kunne heller ikke Gam returnere til Brno, men hans tilfelle var mer akutt fordi han allerede var tom for penger: «He is done [*sic.*] to his last few dollars.»³⁸⁹ Også i tilfellet Karel Gam kom kravet om ekstraordinær kunnskap frem. Fisher understreket at da Gam hadde fått plass på deres utvekslingsprogram hadde han vært anbefalt av kunnskapsdepartementet i sitt eget hjemland.³⁹⁰

Dagen etter at Lewis mottok brevet fra Fisher, kontaktet han Butler for å høre hans mening om hvorvidt komiteen kunne bruke deler av fondet på å støtte IIEs arbeid med utvekslingsstudentene i USA. Lewis presenterte et lite regnestykke for Butler: Studenten Karel Gam ville trenge 100 dollar, og Lewis foreslo at komiteen skulle disponere 500 dollar fra pengefondet på Gam, og på lignende saker som kunne dukke opp i fremtiden. Summen på 500 dollar skulle både støtte utvekslingsstudenter i USA, og studenter som ønsket å komme til USA.³⁹¹ Dette var en betydelig omprioritering av hva pengefondet *potensielt* kunne brukes

---

³⁸⁶ NY&W, VII.O: CAC, «For Immediate Release», 18. april 1939.

³⁸⁷ Rietzler, «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics», 63.

³⁸⁸ Tsjekkoslovakia var dermed det første landet med et gjensidige utvekslingsprogram med USA, se: «A Brief History of IIE».

³⁸⁹ NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.4, brev til BL fra Edgar J. Fisher, 21. mars 1939.

³⁹⁰ Ibid., b 287, m 287.4, brev til BL fra Edgar J. Fisher, 21. mars 1939.

³⁹¹ Ibid., «Memorandum for President Nicholas Murray Butler» fra BL, 22. mars 1939.

til. Det var på den ene siden en bredere definisjon av hva komiteens mandat egentlig var: fra kun å gi humanitær støtte innad i Tsjekkoslovakia, til også å hjelpe flyktninger ut. På den andre siden begrenset fokuset på enkeltindivider hvor mange komiteen egentlig kunne hjelpe. Dersom hver utvekslingsstudent ville koste 100 dollar (som Karel Gam), må Lewis ha tenkt at komiteen bare kunne bistå fem studenter gjennom sitt eget fond.

Selv om prioriteringen av enkeltflyktninger var en ny strategi for komiteen etter den tyske okkupasjonen, lignet den på arbeid som hadde blitt utført av Carnegie Endowment før komiteens oppstart. Sammen med brevet fra Gertrude Hatschek finnes det også brevkorrespondanse mellom Butlers assistent i CEIP, Henry S. Haskell, og østeuropeiske akademikere. Haskells oppgaver gikk ut på å bistå dem i å finne jobb ved amerikanske universiteter.³⁹² Et eksempel var fra januar 1938. Haskell korresponderte med dr. Paul Zucker i New York, som omtalte seg selv som «a displaced German scholar».³⁹³ Haskell hjalp Zucker gjennom å foreslå at han kontaktet IIE for bedre hjelp. Måten CEIP tilbød hjelp på var gjennom erklæringer («affidavit») om at akademikeren det gjaldt hadde fått jobbtilbud.³⁹⁴ I likhet med Lewis hadde også Haskell mange kontakter ved amerikanske universiteter som han brukte for å skaffe disse erklæringene.³⁹⁵ Haskells arbeid var preget av den samme letingen etter smutthull i LPC-politikken som komiteen senere bedrev. Kan hende er det mer nøyaktig å kalle både samarbeidet mellom ISS, IIE og komiteen for en tilbakevending til det som allerede hadde vært en del av Carnegie Endowments arbeid før komiteen ble opprettet.

Lewis forslag ovenfor Butler om de 500 dollarene som skulle brukes på Karel Gam og på fremtidige, liknende saker ble avvist av Thomas W. Lamont.³⁹⁶ Han hadde vært skeptisk til forslaget om å utvide komiteens arbeid til også å gjelde dem som flyktet fra Tsjekkoslovakia. På liknende vis mente han også at det var en dårlig idé å gi penger til IIE og

---

³⁹² NY&W, VII.B: «Aid to Refugees», b 271, m 271.1, brev til Henry S. Haskell fra Bruno Schönfeld, 18. juni 1938; Ibid., brev til Bruno Schönfeld fra Henry S. Haskell, 28. juni 1938.

³⁹³ Ibid., brev til Henry S. Haskell fra Dr. Paul Zucker, 13. jan 1938.

³⁹⁴ Mange eksempler dukker opp i arkivene. Se for eksempel korrespondansen mellom Bruno Schönfeld og Henry S. Haskell i fotnote 393.

³⁹⁵ Se for eksempel brev til rektorer ved diverse universitet og college fra Henry S. Haskell, ang Dr. Alois Nagler: NY&W, VII.B: «Aid to Refugees», b 271, m 271.1, brev til Arthur A. Hauck (rektor ved universitetet i Maine) fra Henry S. Haskell 16. juni 1938; Ibid., brev til Hamilton Holt (rektor ved Rollins College) fra Henry S. Haskell, 16. juni 1938; Ibid., brev til Henry T. Moore (rektor ved Skidmore College) fra Henry S. Haskell. De tre rektorene måtte midlertidig takke nei til å ansette Nagler fordi lærerstabene allerede var fulle, Ibid., brev til Henry S. Haskell fra Beatrice H. Richardson (Skidmore College), 21. juni 1938; Ibid., brev til Henry S. Haskell fra Arthur H. Hauck, 25. Juni 1938.

³⁹⁶ Lewis tok kontakt: NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.4, brev til Thomas W. Lamont fra BL, 28. mars 1939; Ibid., brev til Thomas W. Lamont fra BL, 21. mars 1939; Ibid., b 288, m 288.1, brev til Thomas W. Lamont fra BL, 31. mai, 1939. Lamont avviste: Ibid., b 287, m 287.4, brev til Robert C. Dexter fra BL, 31. mars 1939; Ibid., brev til Thomas W. Lamont W. Lamont fra BL, 31. mars 1939.

ISS for å hjelpe flyktninger ut av landet, og til for eksempel USA.³⁹⁷ Lamont mente omprioriteringene ville gå imot løftene komiteen hadde gitt givene, der de lovet å være et rent humanitært prosjekt for flyktninger *innad i* Tsjekkoslovakia: «In our letter of appeal we declared that "every penny" of the fund was to be expended in Czechoslovakia on the poor people then living under such wretched conditions in their own country.»³⁹⁸

Lamont understreket at komiteen bare kunne gjøre unntak dersom givene selv hadde spesifikke ønsker om at pengene deres skulle gå til å hjelpe folk utenfor Tsjekkoslovakia. Brackett Lewis rettet seg etter Lamonts ønsker, men understreket samtidig at Malcolm Davis i Paris stadig informerte om at behovet for å hjelpe flyktninger fra Tsjekkoslovakia bare ble større.³⁹⁹ Malcolm Davis ord kan ha vært viktig når Lamont til slutt godtok også å bruke penger på flyktningene utenfor Tsjekkoslovakia. Enda viktigere var sannsynligvis beslutningen om å lansere komiteens kampanje på nytt. Den 15. april 1939 sendte Lewis ut et brev til alle medlemmene i komiteen om at de skulle bruke deler av fondet på tsjekkere og slovakere som flyktet fra Tsjekkoslovakia.⁴⁰⁰

Hva så med 15 år gamle Gertrude Hatschek fra Østerrike? I likhet med de tsjekkoslaviske akademikerne presenterte også hun seg selv som en attraktiv ressurs for det amerikanske samfunnet. I det håndskrevne brevet hun sendte til Carnegie Endowment hadde hun også lagt ved en håndskreven oppsummering over tidligere arbeid og erfaringer. Hun forklarte at hun snakket både tysk, engelsk og fransk, at hun hadde vært best i klassen og at lærerne hennes alltid hadde vært «very satisfied with my conduct and learning». I USA foretrakk hun «every work with the brain», men dersom noe annet dukket opp var hun fleksibel.⁴⁰¹ Gertrude ble ikke inkludert i gruppen med briljante akademikere som ISS, IIE og komiteen hjalp inn i USA. Hun og familien ble tvunget til å måtte «depend on the kindness of a stranger».⁴⁰² Dessverre for Gertrud hadde CEIP andre fremmede å hjelpe, flyktninger som allerede kjente akademisk fellesskap.

5.3 Et pragmatisk valg med elitistisk tilbøyelighet

³⁹⁷ Skepsisen kan synes noe underlig all den tid Lamont, samtidig som han var kasserer i komiteen, også var med i IIEs lederstyre. Han står oppført under «Board of Trustees» på brevene IIE sendte ut, se for eksempel NY&W, VII.O: CAC, b 287, m 287.3 brev til BL fra Louis Dominick, 10. feb 1939.

³⁹⁸ Ibid., b 287, m 287.4, brev til BL fra Thomas W. Lamont, 29. mars 1939.

³⁹⁹ Ibid.

⁴⁰⁰ Ibid., b 287, m 287.5, «Members of the American Committee for Relief in Czecho-Slovakia» fra BL, 15. april 1939.

⁴⁰¹ NY&W, VII.B: «Aid to Refugees», b 271, m 271.1, brev til CEIP fra Gertrude Hatschek, 8. aug 1938.

⁴⁰² Ibid.

Flyktingene gikk fra å være en gruppe som trengte humanitær, umiddelbar hjelp innad i Tsjekkoslovakia, til å bli en gruppe som også trengte jobb eller studieplass i USA. Endringene indikerte en utvidelse av hvem ”offentligheten” var. Når komiteen etter okkupasjonen 15. mars skiftet tyngdepunkt fra utelukkende å prioritere dem innad i Tsjekkoslovakia, til også å hjelpe mennesker ut, fikk dette praktiske konsekvenser i form av hvordan pengene fra fondet ble brukt. Samtidig antydet tilbøyeligheten til å prioritere enkelte akademikere om komiteens sterke tilknytning til CEIPs elitistiske kunnskapsideal der elitene skulle forme folkemeningen. Det vil ikke dermed si at komiteen ikke ønsket å hjelpe de store massene av sultne, udannede, fattige, kunnskapsløse flyktinger. Men kravene om å vurdere immigranter og flyktinger etter «likely to become a public charge»-politikken synes å ha gjort det enklere å hjelpe flyktinger som besatt spesiell kunnskap, eller i ISS’ ord: «brilliant students who are able to meet our academic and personality requirements».⁴⁰³

Måten komiteen prioriterte på må leses like mye som et pragmatisk valg som tok hensyn til en streng innvandringspolitikk, som en elitistisk utvelgelse i tråd med CEIPs idealer. Det kan tenkes at flyktingenes akademiske prestasjoner kan ha gjort dem attraktive for ledelsen i CEIP. Flyktingbrevene komiteen mottok fra akademikerne de hjalp til USA hadde vedlagt lange lister over emner de mestret og kunne undervise i. Det er fristende å spekulere i om disse flyktingene på langsikt kunne være med å forme den amerikanske offentligheten gjennom universitetene der de ble ansatt, og om komiteens valg av å prioritere akademikere på flukt også handlet om CEIPs mer langsiktige kunnskapsideal. En slik motivasjon til å hjelpe flyktinger kommer ikke eksplisitt frem i arkivene. Inntil videre får det bli med en antydning. I spørsmålet om komiteens flyktingarbeid var pragmatisk eller elitistisk synes det mest virkelighetsnære å si at begge prioriteringene spilte inn da komiteen valgte hvem de skulle hjelpe. Det var et pragmatisk valg med elitistisk tilbøyelighet.

5.4 « [...] it was through your help, that I was saved from Concentration Camp»

I slutten av august 1939 var «The Sharps» tilbake i USA. To måneder tidligere hadde Brackett Lewis sluttet i stillingen som komité-sekretær i Komiteen for hjelp i Tsjekkoslovakia og gått over i en liknende rolle for den permanente organisasjonen American

---

⁴⁰³ Ibid., b 287, m 287.5, brev til American Committee for Relief in Czechoslovakia fra International Student Service, 5. april 1939.

Friends of Czechoslovakia (AFC).⁴⁰⁴ AFC videreførte komiteens arbeid til å bli et permanent prosjekt.⁴⁰⁵ Derfor var det at flyktningakademikeren A. S. Ambrose takket AFC for arbeidet komiteen hadde gjort for å få ham over Atlanterhavet: «[...] it was through your help, that I was saved from Concentration Camp».⁴⁰⁶

I den nye organisasjonen engasjerte både gamle og nye aktører seg. Butler ble æresstyreleder sammen med Edvard Beneš.⁴⁰⁷ Brackett Lewis fortsatte som generalsekretær, W. Jay Schieffelin var styreleder og Everett Colby kasserer.⁴⁰⁸ Organisasjonen videreførte komiteens arbeidsoppgaver: hjelpe flyktninger som kom til USA, samt arbeidet med mediekampanjen i amerikansk offentlighet. AFC fortsatte engasjementet som hadde blitt lagt i de hektiske månedene fra Münchenavtalen ble underskrevet, til den tyske invasjonen av Praha og utover våren 1939. De 3561 dollarene som var igjen etter Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia ble også overført til AFC.⁴⁰⁹ Den 1. september 1939 invaderte Tyskland Polen. To dager senere erklærte Storbritannia og Frankrike krig mot Tyskland. Håpet om å stagge tysk aggresjon og forebygge krig uten hjelp av våpner lå knust. I månedene som fulgte ble Europa gjort om til en slagmark, en krig på høyde med den som hadde herjet 20 år tidligere. Mellomkrigstiden var fortid.

---

⁴⁰⁴ Lewis ble betalt frem til 30. juni 1939 (NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.2, brev til Henry S. Haskell fra BL, 30. juni 1939.

⁴⁰⁵ Ibid., brev til NMB fra Ww. Jay Schieffelin, 16. okt 1939.

⁴⁰⁶ Ibid., brev til American Friends of Czecho-Slovakia fra prof. A. S. Ambrose, 12. okt 1939.

⁴⁰⁷ Ibid., b 288, m 288.2, brev til NMB fra Ww. Jay Schieffelin, 16. okt 1939.

⁴⁰⁸ Ibid.

⁴⁰⁹ Ibid., til Thomas W. Lamont fra Ww. Jay Schieffelin, 27. okt 1939.

6 Konkluderende tanker

For øyeblikket er Nobels fredssenter sin utstilling *Omveier* åpen for publikum.⁴¹⁰ Den forsøker å formidle den syriske flyktningkrisen. Noen av bildene er preget av massene: fotografier av hundretusener slitne mennesker uten mål, mening eller mat. Lignende motiver har lenge vært selve bildet på den syriske borgerkrigen i internasjonale medier. Det er likevel vanskelig som publikummer å ta inn over seg hva bildene egentlig betyr, eller å kjenne seg igjen i de talløse menneskenes lidelse, til tross for grusomhetene fotografene forsøker å formidle.

Fotograf Omar Imams bildeserie *Live, Love Refugee* er en del av utstillingen, men denne er annerledes enn de bildene som fanger massene.⁴¹¹ Imams bilder er komiske, absurde og de fanger hverdagen i flyktningleirene. Bildene hjelper publikum å kjenne seg igjen i liv som de ellers har svært lite til felles med. Et motiv er et eldre, syrisk ektepar som står ved siden av hverandre. Han står i joggedress og holder to kettlebells (små, runde vekter som blir brukt til styrketrening) foran skrittet, slik at de lignet testikler. Hun står helt tildekket, vi ser bare øynene og nesen hennes, med en stor, hvit eske på hver skulder. I bildeteksten kan en lese: «Now that we are in the camp, she brings home the food. Our testicles are in danger».⁴¹² Ekteparet har opplevd å få rollene i ekteskapet snudd på hodet etter at de ble drevet på flukt. Konen forsørger, mannen blir værende igjen i teltet. Omar Imams bilder får dem som ser på til å le, og til dels å kjenne seg igjen i strevet flyktningene møter fordi kampen de kjemper også dreier seg om andre ting enn den konkrete flukten fra Syria. Motivene han presenterer hjelper dem som ser på til å forstå litt mer av hvordan livet på flukt er, hva det vil si å være i flyktningenes sko i 2018.

På mange måter var kjerneutfordringen den samme i 1938-39. Komiteen for hjelp til Tsjekkoslovakia forsøkte å formidle budskapet om at 200 000 mennesker flyktet fra det okkuperte «Sudetland» til Praha, og at disse trengte hjelp fra amerikanere. Dette skulle formidles til et publikum langt unna. Til forskjell fra utstillingen i Oslo, var målet å samle inn penger. Arbeidet denne oppgaven har undersøkt var ikke en engangshendelse, men en komité som arbeidet i åtte måneder. Og viktigst: det skjedde i en helt annen tid. Komiteens arbeidsmåter og strategier sier mye om komiteen selv, om trekk ved amerikansk offentlighet i

---

⁴¹⁰ Nobel Peace Center, «Omveier», Omveier, åpnet 3. november 2018, <https://www.nobelpeacecenter.org/utstillinger/omveier/>.

⁴¹¹ For flere bilder og informasjon om hans arbeid, se Imam Omar, «Omar Imam», Omar Imam, åpnet 3. november 2018, <http://www.omarimam.com>.

⁴¹² Se bildet på Nobelinstituttet eller på utstillingens hjemmeside, Nobel Peace Center, «Omveier» eller på Imams egen blogg, Omar, «Omar Imam».

mellomkrigstiden og om dennes plass i en større internasjonal kontekst. I kommunikasjonen med amerikansk offentlighet brukte komiteen kunnskap og følelser som innganger til å kunne snakke om de tsjekkosllovakiske flyktningene og om Tsjekkoslovakia generelt. Oppgaven har foreslått et skille mellom nær og fjern offentlighet, og at de to fenomenene, kunnskap og følelser, åpner for å se grenser ved det amerikanske fellesskapet på slutten av 1930-tallet.

Komiteens bruk av kunnskap kom best til uttrykk i Brackett Lewis' forelesningsturer og foredrag, i engasjementet flere av komiteens medlemmer viste i Masaryk Institute og i Brackett Lewis' og Henry Maresh' bøker om Tsjekkoslovakia. Oppgaven har foreslått at en tendens i kunnskapsformidlingen var at den skjedde i den nære offentligheten: i møter med dem som bodde i amerikanske delstater der komiteen hadde sitt virke. Lewis gjorde dette helt konkret når han reiste rundt i Midtvesten i desember og januar 1938 og 1939 for å delta på foredrag og selv forelese om situasjonen i Tsjekkoslovakia. Når komiteen som var et akutt, humanitært arbeid også formidlet kunnskap om Tsjekkoslovakia til amerikanere i Midtvesten handlet dette om deres tilknytning til CEIP. Mitt forslag har vært at komiteen som case kan illustrere hvordan CEIPs overordnede kunnskapsformidlingsprosjekt kom til uttrykk også i engasjementer som ikke var direkte knyttet til spredning av kunnskap. I tillegg er studiet av komiteen et eksempel på hvordan idealer CEIP ledelsen fremmet kan ha utspilt seg i lokale miljøer i amerikanske delstater.

Med Bulter som president fremmet CEIP en internasjonal orden der suverene stater var grunnlaget. Internasjonal fred skulle fremmes gjennom fri handel og respekt for hverandres grenser. Det var viktig at amerikansk offentlighet var velvillig innstilt til en slik verdensorden. I Butlers *The International Mind* skulle kunnskapseliten forme folkemeningen for å gjøre den bredere befolkningen tilbøyelig for en mer aktiv amerikansk utenrikspolitikk. Inderjeet Parmar har beskrevet de tette båndene mellom CEIP og utenriksdepartementet. Eliten var ikke en del av folket selv, men sto på en måte over det og skulle lede dem inn i en bedre fremtid: «an international elite – ”sober-minded leaders of opinion” – positioned to swim against national and popular currents when they pulled in the wrong direction».⁴¹³ I komiteens tilfelle brukte de en modell der de først henvendte seg til elitene i de amerikanske delstatene. Siden henvendte de seg til den bredere befolkningen gjennom kampanjer i de lokale mediene, samt i arrangementer.

---

⁴¹³ Wertheim, «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought», 35. Wertheim har kritisert ideen om at mellomkrigstidens idealister, som Butler var et eksempel på, fremmet folkemening. Han mente massemening først ble et politisk hensyn på 1950-tallet.

Både Lagemann, Rietzler og Rosenthal har argumentert for at CEIPs fredsprosjekt gikk ut på å bruke kunnskap til å forebygge krig i verden.⁴¹⁴ Den samme logikken synes å ha preget deler av komiteens arbeid. Lewis' bøker var for eksempel faktaorienterte verk som synes å ha hatt som mål å bevise at Tsjekkoslovakia var et demokrati. Håpet kan ha vært at dersom amerikanerne innså hvor sterkt demokratiet sto i Tsjekkoslovakia – et demokrati som att på til lignet det amerikanske demokratiet – ville amerikanerne kanskje ønske å gjøre noe for å komme dem til unnsetning.

Eliten i CEIP som allerede ønsket en internasjonal verdensorden med en sterk amerikansk tilstedeværelse, hadde som mandat å forme den bredere amerikanske folkemeningen til å være vennlig innstilt til deres idé om en internasjonal verdensorden. Selv om komiteen ikke direkte formidlet CEIPs idéer om internasjonale relasjoner og suverene stater, var kunnskapsformidlingen deres preget av den samme elite-til-folket kommunikasjonen og av troen på at objektiv fakta (Lewis' bøker om Tsjekkoslovakias demokratiske styreform) kunne få folk til å agere. Kunnskap var altså en strategi der komiteen, i kraft av å være et CEIP initiativ, bidro til å plassere amerikansk offentlighet i en stadig internasjonalisert verden. Med begrepet internasjonalisert har den internasjonale situasjonen i 1938-39 blitt forstått som i prosess. Mark Mazower og Susan Pedersen beskrev denne prosessen som opprettelsen av en internasjonal arena i Folkeforbundet, der legitimitet utgikk fra en verdensopinion. En komponent i ideen om en verdensopinion var massemediene. Denne oppgaven har vist til mediedekning av kriser som før første verdenskrig hadde forblitt en nasjonal sak, eller en sak mellom to nasjoner, men som i mellomkrigstiden angikk et internasjonalt publikum. De tsjekkosllovakiske flyktingene var representert gjennom artikler, pamfletter og radiosamtaler som komiteen arrangerte. Brackett Lewis' rekasjoner på måten Den andre republikk ble dekket i amerikanske medier illustrerte at den amerikanske offentligheten var preget av internasjonale hendelser, og at disse fremstillingene var viktig på lokalt nivå, i de amerikanske delstatene.

Den fjerne offentligheten hadde ikke noe med skille mellom lokalt og nasjonalt nivå å gjøre. Offentlighetens «fjernhet» ble definert av noe annet enn i hvilken by eller delstat avisene ble sirkulert eller radiosamtalene ble sendt. I stedet handlet fjernheten om muligheten til å definere fellesskap på en annen måte enn gjennom fysisk samvær. I komiteens tilfelle var det radikale med et slikt fellesskap muligheten for at de tsjekkosllovakiske flyktingene kunne inkluderes på avstand. Mitt forslag har vært at en slik inkludering kunne være en effekt av at

---

⁴¹⁴ Lagemann, *The Politics of Knowledge*, 20; Rosenthal, *Nicholas Miraculous*, 354; Rietzler, «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics».

de som leste avisene, hørte radioprogrammene eller så pamflettene og plakatene følte empati med flyktingene som ble beskrevet. Empati har blitt forstått som en kombinasjon av medfølelse og kunnskap.

Mark Philip Bradley viste at reportasjefotografer på 1930-tallet kan illustrere hvordan et vellykket fellesskap mellom dem som ble representert i mediene og dem som var avbildet i mediene kunne oppstå. Nesten umiddelbart etter at en avis i San Fransisco publiserte fotografiet *Migrant Mother* av Dorothea Lange, kom det inn 200 000 dollar fra folk som synes synd på damen på bildet. Bradley mente det illustrerte hvordan fotografiene på 1930-tallet bidro til å inkludere fattige amerikanere i det større amerikanske fellesskapet. Det som oppsto i dem som observerte bildene, det som fikk San Fransiscos innbyggere til å reagere, synes å ha vært det Bradley kalte en alternativ form for intelligens: «new forms of *social and cultural intelligence* about the self and the society». ⁴¹⁵

Mitt forslag var at Samuel Moyns empatibegrep hadde likhetstrekk med den sosial og kulturelle intelligensen Bradley beskrev. Empati ble definert som en følelse som kunne oppstå når den som observerte et lidende menneske også identifiserte seg med det. Empati krevde et slags fellesskap mellom den som observerte og den som led. Når empati oppsto som en effekt av at den som observerte identifiserte seg med den lidende, var dette samtidig en følelse som synes å ha krevd kunnskap om den som led: kunnskap om den lidendes bakgrunn, kultur, relasjoner og situasjon. For å identifisere seg med noen trenger en å forstå vedkommende sin situasjon. Samuel Moyn definerte empati gjennom å skille det fra sympatibegrepet. Mens sympati handlet om å føle med dem som led («along with them») dreide empati seg i større grad om å identifisere seg med dem som led («in their shoes»). Både empati og sympati synes å ha vært mulige effekter komiteen kunne skape i arbeidet med amerikansk offentlighet. Jeg har foreslått at det både er verdt å undersøke empatiens effekt og dens forutsetning.

Selv om empati i teorien kan ha den effekt at den kan få mennesker til å handle fordi de ønsker å hjelpe den lidende, oppnådde ikke komiteen denne effekten på den amerikanske offentligheten. Hvertfall ikke om effekt måles i hvor mye penger som kom inn: komiteen fikk ikke inn en femtedel av det de håpet på. Det var den ulike responsen i form av pengeinnsamling som lå til grunn i sammenligningen mellom *Migrant Mother* og komiteens mediekampanje. Jeg har foreslått at funnene fra denne sammenligningen kan kaste lys over noen sentrale trekk ved amerikansk offentlighet i 1938-39. Altså har jeg forstått komiteens

---

⁴¹⁵ Bradley, *The World Reimagined*, 38. Min kursivering.

mindre vellykkede kampanje som en inngang til forstå mer av hva som rørte seg i amerikansk offentlighet. Sammenligningen antyder at amerikanere kan ha vært mindre villige til å gi penger til tsjekkosllovakene på flukt på grunn av geografisk avstand, økonomisk depresjon, en utmattet offentlighet og mangel på kunnskap om tsjekkosllovakene.

Geografisk avstand og økonomisk depresjon henger sammen. Dersom amerikanske givere var mer villig til å gi penger til fattige amerikanerne, som *Migrant Mother* representerte, kan det ha handlet om at denne gruppen i større grad angikk dem: de fattige amerikanerne var tross alt *amerikanere*, og den økonomiske depresjonen var noe som angikk hele landet. Münchenavtalen var en krise i Tsjekkoslovakia, og selv om alvoret i ettertid står klart: den fascistiske ekspansjonen, angikk den i utgangspunktet ikke amerikanerne. Mangelen på interesse for å gi til de tsjekkosllovakiske flyktningene vitnet om et amerikansk samfunn som ennå ikke opplevde at trusselen som lå i fascismens ekspansjon angikk dem direkte. Dette er interessant i forhold til massemedienes innflytelse på amerikansk offentlighet fordi det viser at selv om amerikanerne fikk mer informasjon om interenasjonale kriser, betød det ikke nødvendigvis at dette alltid var like effektivt – i hvert fall ikke på den brede befolkningen. CEIPs kunnskapselite var en gruppe som var mer opptatt av hva de internasjonale hendelsene betød for USA. Butlers idé om at en internasjonal elite skulle forme den bredere folkemeningen gikk da også utifra at det fantes en kunnskapselite som var bevisste på internasjonale hendelser.

Litteraturen denne oppgaven har brukt foreslo at president Roosevelt hadde ønsket å åpne opp for at USA skulle ta imot flere flyktninger fra Europa, men at amerikansk opinion motarbeidet ham. Wyman listet opp antisemittisme, nasjonalisme og økonomisk depresjon som tre tendenser i amerikansk opinion som gjorde at denne oppfordret myndighetene til en streng amerikansk innvandringspolitikk på 1930-tallet.⁴¹⁶ Denne oppgaven har forsøkt å utforske Wymans påstand gjennom å vise til komiteens endrede strategi etter den tyske invasjonen, 15. mars 1939. Da komiteen endelig besluttet å endre sitt arbeid fra bare å sende penger til å hjelpe flyktninger *innad i* Tsjekkoslovakia, til også å hjelpe dem som flyktet *fra* landet. Økonomisk depresjon og geografisk avstand hadde gjort det vanskelig for komiteen å lykkes med mediekampanjen. De samme faktorene spilte en viktig rolle når komiteen ikke bare forsøkte å inkludere flyktningene i det symbolske, fjerne fellesskapet, men også i det fysiske fellesskapet i USA. Når komiteen valgte å prioritere akademikere, studenter og intellektuelle på flukt lurte jeg på om valget var elitistisk eller pragmatisk. Mitt forslag var at

---

⁴¹⁶ Wyman, *Paper Walls*, 3.

«likely to become a public charge», politikken som hadde vært en måte å sile ut og godta ressurssterke flyktninger til USA siden Immigration Act i 1917, førte til at det var lettere å hjelpe de ressurssterke akademiske flyktningene inn i USA. Disse besatt i tillegg gjerne kunnskap som andre amerikanere ikke hadde, og dermed ville de ta opp arbeidsplasser som en vanlig amerikaner ikke kunne lykkes i uansett. Jeg mener det er grunn til å tolke komiteens arbeid etter invasjonen 15. mars som en pragmatisk prioritering. Samtidig kan det tenkes at CEIPs elitistiske idé om folkemening gjorde komiteens ledere ekstra tilbøyelige til å hjelpe en kunnskapselite fra et annet land til USA. Dette er ikke noe oppgaven kan gjøre rede for, det er heller et forslag: at flyktninghjelpen komiteen drev i siste fase av sitt arbeid først og fremst var pragmatisk, men med en mulig elitistisk tilbøyelighet.

En utmattet offentlighet og mangel på kunnskap om Tsjekkoslovakia synes å ha vært to andre sentrale trekk ved amerikansk offentlighet. De to kom til uttrykk i responsen på komiteens virke. Lewis bekymret seg stadig vekk for at andre flyktninggrupper fikk mer oppmerksomhet enn de tsjekkosllovakiske flyktningene. Oppgaven har presentert noen eksempler på brev der elitene lokalt og nasjonalt gjerne svarte Butler, etter at han hadde invitert dem til å bli medlem av komiteen, at de allerede var opptatt i for mange humanitære saker på en gang. Det var i møtet med denne utmattelsen at å fremkalle empati kunne vært utslagsgivende, og det var i mangelen på respons på komiteens appell at denne utmattelsen ble ekstra tydelig.

Mangelen på kunnskap om Tsjekkoslovakia synes å ha vært noe Brackett Lewis og andre medlemmer av komiteen var opptatt av. Arkivene etter komiteen viser at det fantes amerikanske og amerikansk-tsjekkiske miljøer som hadde interesse av å nære Tsjekkoslovakias gode rykte i USA. Det dreide seg hovedsakelig om tsjekkiske diasporamiljø, samt om amerikanere som hadde oppholdt seg over lengre tid i Tsjekkoslovakia og som beundret landets demokratiske tradisjon (for eksempel Brackett Lewis). Oppgaven har ikke vist omfanget eller hvor i USA disse miljøene var viktigst, men miljøet rundt Masaryk Institute i Pittsburgh var talende. I tillegg ga Maresh inntrykk, både i boka han skrev og i kommunikasjonen med Lewis, at det fantes en viktig tsjekkiske diaspora i Texas.

Ønsket om å øke kunnskapen om Tsjekkoslovakia tydeliggjorde at den amerikanske offentligheten var påvirket av, og må ha forstått seg selv som en del av, en større internasjonal kontekst. Samarbeidet mellom Masaryk Institute i Pittsburgh og American Institute i Praha var for eksempel et eksplisitt forsøk på å få amerikansk kultur til å blomstre i Tsjekkoslovakia og på lignende vis gjøre tsjekkosllovakisk kultur og politikk synlig i USA.

De to instituttene handlet om kunnskapsformidling. Også inntrykket av en utmattet offentlighet som arkivene gir viste at amerikansk offentlighet forsto seg selv i en internasjonal kontekst. Responser som elitene Butler inviterte til å bli med i komiteens arbeid viser at en amerikansk elite allerede engasjerte seg i internasjonale hendelser.

Da komiteen ble oppløst i juni 1939 skrev Brackett Lewis til Robert C. Dexter: «We have not done a great deal to meet the emergency, but we have done what was humanly possible in all the circumstances».⁴¹⁷ I tiden komiteen virket var den et forsøk på å møte et stort behov på kort tid. Omstendigheter som lå utenfor komiteens kontroll – den økonomiske depresjonens skade på amerikaneres hverdag, stormaktens beslutning om ikke å gå til krig for tsjekkernes skyld, samt konkurransen fra andre grupper som også trengte hjelp – gjorde det umulig å samle inn nok penger for å bøte på nøden i Tsjekkoslovakia. I 1944 skrev T. S. Eliot: «For us there is only the trying. The rest is not our business».⁴¹⁸

---

⁴¹⁷ NY&W, VII.O: CAC, b 288, m 288.2, brev til Robert C. Dexter fra Brackett Lewis, 15. Juni 1939.

⁴¹⁸ T. S. Eliot, *Four Quartets*, A Harvest/HBJ Book (San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1971).

Kilder og litteratur

Utrykte kilder (arkiv)

Carnegie Collections, Rare Books & Manuscript Library, Columbia universitetet i New York

Carnegie Endowment for International Peace Records

- CEIP, New York and Washington Office Records, 1910-1954
- VII.O: Committee to Aid Czechoslovakia (CAC)
  - Boks 286
    - Mappe 286.2: Committee to Aid Czechoslovakia (CAC) 1938 JAN-OCT
    - Mappe 286.3: CAC, 1938, NOV
    - Mappe 286.4: CAC, 1938. NOV
    - Mappe 286.5: CAC, 1938, DEC
  - Boks 287
    - Mappe 287.1: CAC, 1938, DEC
    - Mappe 287.2: CAC, 1939, JAN
    - Mappe 287.3: CAC, 1939, FEB
    - Mappe 287.4: CAC, 1939, MARS
    - Mappe 287.5: CAC, 1939, APRIL
  - Boks 288
    - Mappe 288.1: CAC, 1939, MAY
    - Mappe 288.2: CAC, 1939, JUNE-1940
    - Mappe 288.3: CAC, Press RELEASES
    - Mappe 288.4: CAC
    - Mappe 288.5: CAC, Cuttings + Prints Matter
- VII.B: Aid to Refugees, 1926 1933-1948⁴¹⁹
  - Boks 271
- VI: Organizations
  - Boks 249
    - Mappe 249.9: CEIP-ORGS, Masaryk Institute, 1937-1943
- CEIP, European Center Records, 1911-1940
- VI.B: Correspondance diverse, 1914-1938
  - Boks 160
    - Mappe 160.6: 1938 AMERICAN INSTITUTE in CZECHOSLOVAKIA

---

⁴¹⁹ Dette er en boks uten mapper, alle dokumentene lå løst i boksen.

- Boks 160
  - Mappe 160.43: 1938 ASSOCIATION TCHECOSLOVAQUE pour la S. D. N.
- Boks 163
  - Mappe 163.57: 1938, ÉCOLE D'ÉTÉ TCHECOSLOVAQUE

Trykte primærkilder

Butler, Nicholas Murray. The United States of Europe; an Interview with Nicholas Murray Butler by Edward Marshall. *New York Times*, oktober 1914.

Hudson, Estelle, og Henry R. Maresh. *Czech Pioneers of the Southwest*. Dallas, Texas: South West Press Inc., 1934.

Kennan, George Frost. *From Prague after Munich: Diplomatic Papers 1938-1940*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1971.

Kerner, Robert J. *Czechoslovakia*. Berkeley, Calif. Los Angeles: University of California Press, 1940.

Lewis, Brackett. *Democracy in Czechoslovakia*. New York: American Friends of Czechoslovakia, 1941.

——— *Facts about democracy in Czechoslovakia*. [Prague] American Institute in Czechoslovakia, 1937.

——— «Social Reform and social Legislation». I *Czechoslovakia*, redigert av Robert J.

Lippmann, Walter. *Public Opinion*. 1st Free Press pbks. ed. New York: Free Press Paperbacks, 1997.

——— *The phantom public*. The Library of conservative thought. New Brunswick, N.J., U.S.A.: Transaction Publishers, 1993.

Park, Robert Ezra, og Ernst W. Bugress. «From the Introduction to the Science of Sociology». I *Mass Communication and American Social Thought: Key Texts, 1919-1968*, redigert av Peter Simonson og John Durham Peters, 31–34. Critical Media Studies. Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2004.

Nyhetsartikler i online-arkiv

Artiklene fra *New York Times* finnes her: <https://timesmachine.nytimes.com/browser>.

New York Times. «All Czecho-Slovak Papers Will Have Own Censors». *New York Times*, desember 1938.

——— «ANTI-SEMITIC BLOC URGED: Prague Newspaper Wants Guard Against Anti Aryanism». *New York Times*, desember 1938.

——— «CZECHS OUST JEWS INTEACHING POSTS: Suspend Those in German Universities and High Schools in Republic ACT AT BEHEST OF REICH Hungary

- Completes Draft of Laws to Effect Wide Anti-Semitic Curbs Similar Measures' Near Hungary's Anti-Jewish Bill». *New York Times*, desember 1938.
- «Czechs Tighten Press Censorship». *New York Times*, desember 1938.
- «CZECHS TO COOPERATE WITH REICH IN FUTURE». *New York Times*, desember 1938.
- «CZECHS WILL EXPEL MAJORITY OF JEWS: Decrees Laid to Reich Pressure Order Ousting of 'Immigrants'». *New York Times*, 2. februar 1939.
- «ENABLING BILL PASSED BY CZECH PARLIAMENT: Measure Confers Authoritarian Powers on Government». *New York Times*, desember 1938.
- «Events Today». *New York Times*, 28. september 1938.
- «Events Today». *New York Times*, 29. november 1938.
- «Events Today». *New York Times*, 6. februar 1939.
- «HACHA SEES HITLER; Czech Statesmen Agree to Loss of Freedom in Three Hour Meeting AUTONOMY IS PROMISED 200,00 German Troops Are Marching Into Bohemia--Moravska Ostrava Seized TEXT OF COMMUNIQUE Details of Reception HACHA SEES HITLER ON PROTECTORATE Forty Divisions Set in Motion Opposition to be 'Crushed' Czech Statesmen's Arrival Lengthy Discussion Ensures German People Indifferent End of Czecho-Slovakia HAILED Seizure of Moravska Ostrava Thousands on Way to Bruenn Force in Austria Strengthened RIOTS AND CELEBRATION THAT MARKED THE DISSOLUTION OF THE CZECHOSLOVAK REPUBLIC». *New York Times*, 15. mars 1939.
- «MALCOLM DAVIS, LEADER FOR PEACE». *New York Times*, 15. november 1970.
- «Prague Radio Must Carry German Program Daily». *New York Times*, desember 1938.
- «U.S. Group to Help Destitute Czechs». *New York Times*, oktober 1938.
- Gedye, G. E. R. «CHAINS TIGHTEN ABOUT A CAPTIVE DEMOCRACY: Czecho Slovakia Must Obey the Nazis' Will». *New York Times*, 26. februar 1939.

Beran, Rudolf. Les Conceptions de M. Beran «l'homme nouveau» de la Tchécoslovaquie. *Le Petit Parisien*, 12. mai 1938. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6647600/f3.item>.

Litteratur

- «A Brief History of IIE». IIE - The Power of International Education, 2018.
<https://www.iie.org/en/Why-IIE/History>.
- Barnett, Michael N. *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*. 1. printing. Cornell Paperbacks History/World, Political Science. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press, 2013.
- Benes, Václav L. «Czechoslovak Democracy and its Problems, 1918-1920». I *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, redigert av Victor S. Mamatey og Radomír Luža, 39–98. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973.
- Bradley, Mark Philip. *The World Reimagined: Americans and Human Rights in the Twentieth Century*. New York, NY: Cambridge University Press, 2016.

- Bulmer, Martin. *The Chicago School of Sociology: Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research*. Nachdr. The Heritage of Sociology. Chicago: Univ. of Chicago Pr, 1984.
- Burns, James MacGregor. *Roosevelt: The Lion and the Fox (1882–1940)*. Universallibrary. California: Harcourt, Brace & World, Inc., 1956.
<https://archive.org/details/rooseveltthelion010892mbp/page/n419>.
- Cabanes, Bruno. «The Tragedy of Being Stateless: Fridtjof Nansen and the Rights of Refugees». I *The Great War and the Origins of Humanitarianism, 1918–1924*. Cambridge University Press, 2014.
- Chinyaeva, Elena. «Russian Émigrés: Czechoslovak Refugee Policy and the Development of the International Refugee Regime between the Two World Wars». *Journal of Refugee Studies* 8, nr. 2 (1995): 142–62. <https://doi.org/10.1093/jrs/8.2.142>.
- Clavin, Patricia. «Defining Transnationalism». *Contemporary European History* 14, nr. 4 (2005). <https://www.jstor.org/stable/20081278>.
- Crowhurst, Patrick. *A History of Czechoslovakia Between the Wars: From Versailles to Hitler's Invasion*. International Library of Twentieth Century History 56. London New York: Tauris, 2015.
- Dallek, Robert. *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945: with a New Afterword*. New York: Oxford University Press, 1995.
- Eichelberger, Clark M. *Organizing for Peace: a Personal History of the Founding of the United Nations*. 1st ed. A Cass Canfield Book. New York: Harper & Row, 1977.
- Eliot, T. S. *Four Quartets*. A Harvest/HBJ Book. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1971.
- Frank, Tibor. *Double Exile: Migrations of Jewish-Hungarian Professionals through Germany to the United States, 1919-1945*. Exile Studies 7. Oxford, New York: Peter Lang, 2009.
- Gentikow, Barbara. *Medievitenskap*. 3. utg. Bergen: Fagbokforlaget, 2009.
- Gordon, Goerge N. *The Communications Revolution: A History of Mass Media in the United States*. Communication Arts Books. New York: Hastings House, 1977.
- Gorjevsky, Jane. «Documenting Russian and Eastern European Immigrant Culture in American Manuscript Repositories: Private Philanthropy Archives». I *Tracking a Diaspora: Émigrés from Russia and Eastern Europe in the Repositories*, 9–28, 2006. https://doi.org/10.1300/J167v07n02_02.

- Gorman, Daniel. «Introduction». I *The Emergence of International Society in the 1920s*, 1–18. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- . «Little More than a Hope?» I *The Emergence of International Society in the 1920s*, 213–58. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- . *The Emergence of International Society in the 1920s*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Haskell, Thomas L. «Capitalism and the Origins of the Humanitarian Sensibility, Part 1». *Oxford University Press on behalf of the American Historical Association* 90, nr. 2 (april 1985): 339–61.
- . «Capitalism and the Origins of the Humanitarian Sensibility, Part 2». *Oxford University Press on behalf of the American Historical Association* 90, nr. 3 (juni 1985): 547–66.
- Heimann, Mary. *Czechoslovakia: The State that Failed*. New Haven: Yale University Press, 2011.
- Hiebert, Ray Eldon, Donald F. Ungurait, og Thomas W. Bohn. *Mass media IV: an Introduction to Modern Communication*. New York: Longman, 1985.
- Hoensch, Jörg K. «The Slovak Republic, 1939-1945». I *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, redigert av Victor S. Mamatey og Radomír Luža. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973.
- Iriye, Akira. *Global Community: The Role of International Organizations in the Making of the Contemporary World*. First Paperback Printing. Berkeley, Calif. Los Angeles London: University of California Press, 2004.
- Jardine, R. I. «The Student and the Future: International Student Service and the Pacific». *Pacific Affairs* 4, nr. 2 (februar 1931): 113. <https://doi.org/10.2307/2750043>.
- Keys, Barbara. «Anti-Torture Politics: Amnesty International, the Greek Junta, and the Origins of the Human Rights ‘Boom’ in the United States». I *The Human Rights Revolution: an International History*, redigert av Akira Iriye, Petra Goedde, og William I. Hitchcock, 201–22. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2012.
- Krogh, Thomas. *Historie, forståelse og fortolkning innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2003.
- Kulka, Erich. «The Jews in Czechoslovakia between 1918 and 1968». I *Czechoslovakia: Crossroads and Crisis, 1918-88*, 271–96. Basingstoke: Macmillan [u.a.], 1992.
- Lagemann, Ellen Condliffe. *The Politics of Knowledge: the Carnegie Corporation, Philanthropy, and Public Policy*. Chicago: University of Chicago Press, 1992.

- Lamont, Edward M. *The Ambassador from Wall Street: the Story of Thomas W. Lamont, J.P. Morgan's Chief Executive: a Biography*. Lanham, Md: Madison Books : Distributed by National Book Network, 1994.
- Lauren, Paul Gordon. *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*. 3rd ed. Pennsylvania studies in human rights. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011.
- Liedman, Sven-Eric. *Den moderne verdens idéhistorie: I skyggen av fremtiden*. Oslo: Dreyers forlag, 2016.
- Mamatey, Victor S., og Radomír Luža, red. *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973.
- Mazower, Mark. *Governing the World: The History of an Idea, 1815 to the Present*. Paperback ed. New York, NY: Penguin Press, 2013.
- . «The Strange Triumph of Human Rights, 1933–1950». *The Historical Journal* 47, nr. 2 (2004): 379–98.
- Moyn, Samuel. «Empathy in History, Empathizing with Humanity». *History and Theory* 45, nr. 3 (2006). <https://www.jstor.org/stable/3874132>.
- Parmar, Inderjeet. «Engineering Consent: The Carnegie Endowment for International Peace and the Mobilization of American Public Opinion, 1939–1945». *Review of International Studies* 26, nr. 1 (januar 2000): 35–48. <https://doi.org/10.1017/S0260210500000358>.
- Parmar, Inderjeet, Stephen Wertheim, og Ludovic Tournès. «The Birth of Global Knowledge: Intellectual Networks in the World Crisis, 1919–1939». *International Politics* 55, nr. 6 (oktober 2018): 727–33.
- Pedersen, Susan. «Empires, States and the League of Nations». I *Internationalisms: a Twentieth-Century History*, redigert av Glenda Sluga og Patricia Clavin, 113–38. Cambridge, United Kingdom ; New York, New York: Cambridge University Press, 2017.
- . *The Guardians: the League of Nations and the Crisis of Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Peters, John Durham, og Peter Simonson, red. *Mass Communication and American Social Thought: Key Texts, 1919-1968*. Critical Media Studies. Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2004.

- Procházka, Theodore. «The Second Republic, 1938-1939». I *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, redigert av Victor S. Mamatey og Radomír Luža. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1973.
- . *The Second Republic: the Disintegration of Post-Munich Czechoslovakia, October 1938-March 1939*. East European Monographs, no. 90. Boulder : New York: East European Monographs ; Distributed by Columbia University Press, 1981.
- Rietzler, Katharina. «Philanthropy, Peace Research, and Revisionist Politics: Rockefeller and Carnegie Support for the Study of International Relations in Weimar Germany». *Bulletin of the German Historical Institute* 5, nr. Beyond the Nation: United States History in Transnational Perspective (2008): 61–79.
- Rosenthal, Michael. *Nicholas Miraculous: the Amazing Career of the Redoubtable Dr. Nicholas Murray Butler*. New York: Columbia University Press, 2015.
- Roversi, Alessandra. «The Evolution of the Refugee Regime and Institutional Responses: Legacies from the Nansen Period». *Refugee Survey Quarterly* 22, nr. 1 (2003). <https://doi.org/10.1093/rsq/22.1.21>.
- Rovine, Arthur W. *The First Fifty Years; the Secretary-General in World Politics 1920-1970*. Leyden: Sijthoff, 1970.
- Skran, Claudena M. *Refugees in Inter-War Europe: the Emergence of a Regime*. Oxford [England] : New York: Clarendon Press ; Oxford University Press, 1995.
- Sluga, Glenda. *Internationalism in the Age of Nationalism*. Pennsylvania Studies in Human Rights. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013.
- . «Women, Feminisms and Twentieth-Century Internationalisms». I *Internationalisms: a Twentieth-Century History*, 61–84. Cambridge, United Kingdom ; New York, New York: Cambridge University Press, 2017.
- Sluga, Glenda, og Patricia Clavin. «Rethinking the History of Internationalism». I *Internationalisms: a Twentieth-Century History*, redigert av Glenda Sluga og Patricia Clavin. Cambridge, United Kingdom ; New York, New York: Cambridge University Press, 2017.
- Steiner, Zara S. *The Triumph of the Dark: European International History 1933 - 1939*. Oxford History of Modern Europe. Oxford: Oxford Univ. Press, 2011.
- Svoboda Brustad, Jan Alexander. «Mellom det tsjekkiske, det tyske og det jødiske. Fremstillingen av jødene i tsjekkisk presse, januar 1937-15. mars 1939». Universitetet i Oslo, 2013.

- Taborsky, Edward. «Politics in Exile, 1939-1945». I *A History of the Czechoslovak Republic, 1918-1948*, redigert av Victor S. Mamatey og Radomír Luža. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1973.
- Vernant, Jacques. *The Refugee in the Post-War World*. New Haven: Yale University Press, 1953.
- Wertheim, Stephen. «Reading the International Mind: International Public Opinion in Early Twentieth Century Anglo-American Thought». I *The Decisionist Imagination: Sovereignty, Social Science, and Democracy in the Twentieth Century*, redigert av Nicolas Guilhot og Daniel Bessner. Berghahn, 2018.
- Whetmore, Edward Jay. *Mediamerica, Mediaworld: Form, Content, and Consequence of Mass Communication*. Updated 5th ed. Wadsworth Series in Mass Communication and Journalism. Belmont [Calif.]: Wadsworth, 1995.
- Wulfers, Alexander A. J. «Skill Selection and American Immigration Policy in the Interwar Period». University of Oxford, 2018.
https://www.economics.ox.ac.uk/materials/working_papers/4585/161january-wulfers.pdf.
- Wyman, David S. *Paper Walls: America and the Refugee Crisis, 1938-1941*. 1st pbk. ed. New York: Pantheon Books, 1985.
- Zeman, Z. A. B. *The Masaryks: the Making of Czechoslovakia*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1976.

Nettressurser

- Baumann, Nick. «Neville Chamberlain Was Right». *Slate*, 28. september 2013.
<https://slate.com>.
- BBC. «Was Neville Chamberlain Really a Weak and Terrible Leader?» *BBC Magazine*. 30. september 2013. <http://www.bbc.com>.
- Nobel Peace Center. «Omveier». Omveier. Åpnet 3. november 2018.
<https://www.nobelpeacecenter.org/utstillinger/omveier/>.
- Omar, Imam. «Omar Imam». Omar Imam. Åpnet 3. november 2018.
<http://www.omarimam.com>.
- «Two Who Dared». Facing History and Ourselves. Åpnet 5. november 2018.
<https://www.facinghistory.org/holocaust-and-human-behavior/chapter-7/two-who-dared>.

«Waitstill and Martha Sharp». Yad Vashem - The World Holocaust Remembrance Center.

Åpnet 5. november 2018.

<https://www.yadvashem.org/righteous/stories/sharp.html>.

Film

Burns, Ken, og Artemis Joukowsky. *Defying the Nazis: The Sharps' War*. Documentary,

2016. <http://www.defyingthenazis.org>.